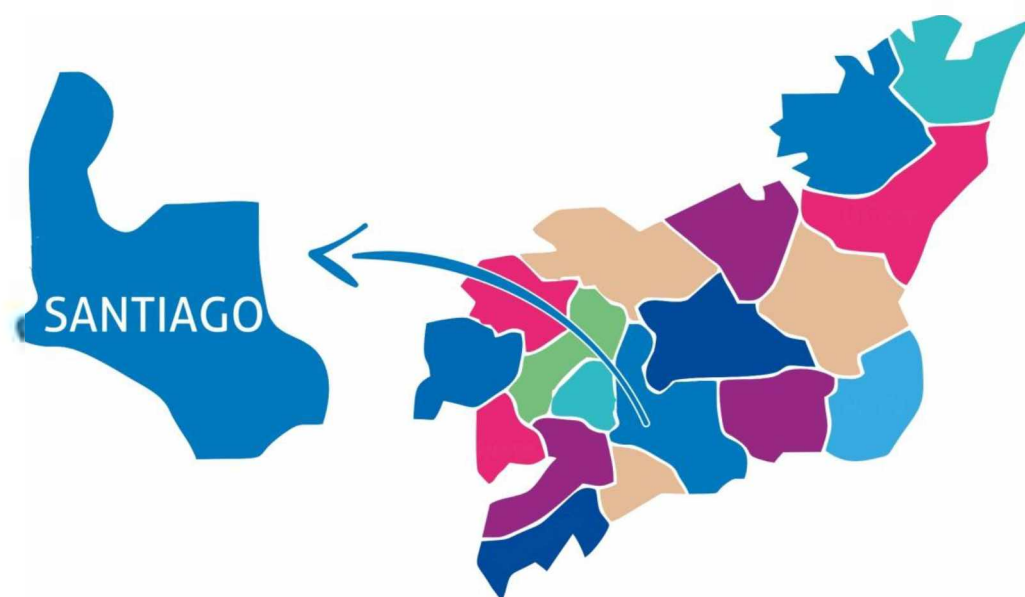

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE SANTIAGO

Plan de Acción de Servizos Sociais

REDE DE CONCELLOS
para o benestar

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE SANTIAGO

Plan de Acción de Servizos Sociais

ÍNDICE

INTRODUCCIÓN.	9
OBXECTIVOS DA DIAGNOSE.	11
ESTRUTURA DA DIAGNOSE.	14
A COMARCA DE SANTIAGO.	16
1. A DINÁMICA DEMOGRÁFICA. ELEMENTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	17
1.1 A estrutura da poboación. evolución e proxeccións	17
1.2 O asentamento da poboación. Densidade, dispersión e condicións da vivenda.	24
1.3 Extracto da dinámica demográfica na Comarca de Santiago.....	27
2. O CONTEXTO SOCIOECONÓMICO. ASPECTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	29
2.1 Economía, traballo e ensino.	29
2.2 A cohesión social.	33
2.3 Os gastos dos fogares.	39
2.4 Síntese do contexto socioeconómico na Comarca.	41
3. OS SERVIZOS SOCIAIS. SITUACIÓN E EVOLUCIÓN.	43
3.1 As entidades e os equipamentos de benestar na Comarca.	43
A)As Entidades de Servizos Sociais.....	44
B)Os Centros de Servizos Sociais.....	50
3.2 Os Departamentos municipais de Benestar.....	62
A)O financiamento dos Servizos Sociais.....	62
B)Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.....	66
C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.	68
3.3 Extracto da situación dos servizos sociais na Comarca de Santiago.	73
4. CONCLUSIÓN E RECOMENDACIÓN.	77
4.1 As principais conclusións	78
A) A evolución demográfica	78
B) O avellentamento e a soidade.	82
C) As múltiples exclusións.	85
D) Os coidados.	88
E) Os equipos locais de benestar.	91

4.2	As principais recomendacións.	93
	A) A evolución demográfica	93
	B) A soidade e o avellentamento.	100
	C) As múltiples exclusións.	108
	D) Os coidados.	113
	E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.	117
4.3	Consideracións finais.	120

ÍNDICE DE IMAXES

Imaxe 1. Situación e composición da comarca de Santiago.....	16
Imaxe 2. Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da comarca de Santiago.....	49
Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da comarca de Santiago	53

ÍNDICE DE TÁBOAS

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca de Santiago. 1998, 2007, 2017.....	17
Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca de Santiago. 1998, 2007, 2017.	17
Táboa 3. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca de Santiago. 2017.	20
Táboa 4. Evolución da idade media na comarca de Santiago, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017	21
Táboa 5. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca de Santiago. 1975 - 2016.	22
Táboa 6. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca de Santiago, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.....	23
Táboa 7. Evolución da densidade poboacional da Comarca de Santiago por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.	26
Táboa 8. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca de Santiago e Concellos. 2010 – 2014.....	29
Táboa 9. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca de Santiago. 2011.....	32
Táboa 10. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área de Santiago. 2011 – 2016.....	33
Táboa 11. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área de Santiago da Coruña. 2011 – 2016.	34
Táboa 12. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Santiago e Concellos. 2010 – 2015.	35
Táboa 13. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	36
Táboa 14. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Santiago e Concellos. 2010 – 2015.....	36
Táboa 15. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	38
Táboa 16. Distribución dos centros de servizos sociais da comarca de Santiago segundo o seu ámbito de actuación.	53
Táboa 17. Número dos centros de servizos sociais da comarca de Santiago (excluíndo o Concello de Santiago de Compostela), segundo a súa tipoloxía, titularidade, concello no que se localiza e número de prazas totais autorizadas.	54
Táboa 18. Número dos centros de servizos sociais do Concello de Santiago de Compostela segundo a súa tipoloxía, titularidade e número de prazas totais autorizadas.	55
Táboa 19. Evolución ratio de cobertura, número de centros e prazas nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.	59
Táboa 20. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca de Santiago para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.	62
Táboa 21. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da comarca de Santiago en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.....	64
Táboa 22. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da comarca de Santiago en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.....	65
Táboa 23. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Santiago. 2018.	66
Táboa 24. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Santiago. 2018.	69
Táboa 25. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Santiago. 2018.	70
Táboa 26. Número de horas prestadas do SAF libre concorrencia nos concellos da comarca de Santiago (agás Santiago de Compostela) 2016 - 2018.....	70
Táboa 27. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do SAF libre concorrencia nos concellos menores de 20.000 habitantes da comarca de Santiago. 2016 - 2019.	71

Táboa 28. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da comarca de Santiago (agás Santiago de Compostela) en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018..... 72

ÍNDICE DE GRÁFICOS

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca de Santiago, 2017.....	19
Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca de Santiago. 2017.....	19
Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca de Santiago, anos 1998- 2007 e 2017.	20
Gráfico 4. Evolución do saldo vexetativo da Comarca de Santiago. 1975 - 2015.	21
Gráfico 5 Saldo migratorio da Comarca de Santiago. 1998 – 2016	22
Gráfico 6. Pirámide de poboación da Comarca de Santiago, 2030 en base a proxeccións de poboación.	23
Gráfico 7. Evolución da composición dos fogares da comarca de Santiago. 2001-2011.	26
Gráfico 8. Estrutura do tecido empresarial da Comarca de Santiago por condición xurídica. 2014.....	30
Gráfico 9. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Santiago. 2011-2018.	31
Gráfico 10. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos. 2011-2018.....	39
Gráfico 11. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da comarca de Santiago da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.	66

Introdución.

A Diagnose sobre os servizos sociais na Comarca de Santiago forma parte da serie de documentos diagnósticos que integran o Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña.

O Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo dotar á Deputación dun marco estratéxico para o desenvolvemento das políticas de benestar na provincia en relación cos Concellos menores de 20.000 habitantes e coas entidades sociais do territorio.

Este novo marco susténtase na axeitada interpretación do contexto demográfico e socioeconómico do territorio como elemento fundamental para a construción conxunta dun novo modelo de política pública que dea resposta á evolución das necesidades sociais. É, neste sentido, onde radica a importancia de contar non unicamente con datos fiables e actualizados sobre a realidade na que vimos traballando dende os departamentos de servizos sociais, senón dunha adecuada interpretación dos mesmos que nos leve a deseñar medidas efectivas no camiño cara a construción de sociedades máis xustas e con maior benestar.

Deste xeito, se ben a Diagnose que aquí se presenta é un apartado fundamental no conxunto do Plan de Acción, a incorporación dun sistema de traballo participativo leva a transcender ós meros datos a través da obtención de diferentes interpretacións das súas causas e dos fenómenos que os xeran. Así, se ben as problemáticas sociais se poden definir en termos de políticas públicas como *wicked problems* ou problemas malvados debido ás súas múltiples relacións cruzadas, non é posible o deseño dun Plan de Acción efectivo sen asumir tanto a complexidade das propias situacións sociais como a multiplicidade das visións que os actores da política teñen sobre os mesmos, aspectos estes que serán a base das medidas deseñadas dentro do propio Plan de Acción da Deputación.

Con todo, e aínda que a existencia de matices na interpretación da realidade social é un elemento consubstancial ás propias políticas sociais, existen aspectos cuantificables que evidencian a presenza de situacións definidas comunmente como non desexadas sobre as que é preciso incidir dende os poderes públicos. Así, realidades como o devalo demográfico xeral ou o despoboamento de zonas importantes do territorio, o avellentamento ou a presenza de núcleos salientables de exclusión social constitúen realidades que, conxuntamente con outras, marcan e marcarán a actuación dos departamentos de benestar social a medio prazo.

Dentro deste esquema xeral é onde cobra especial valor a obtención de datos fiables sobre a realidade social e sobre a actividade que están a realizar os departamentos municipais de servizos sociais.

A continuación preséntase a Diagnose sobre a situación dos servizos sociais na Comarca de Santiago como parte dos traballos de diagnose, do territorio provincial e das comarcas da provincia, a partir dos cales se elabora o Plan de Acción de servizos sociais.

Obxectivos da diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Santiago e enmarcarse nos traballos do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña e, como tal, é a ferramenta que utilizará a Deputación para conformar o seu marco de actuación e a súa relación cos Concellos e coas Entidades Sociais en relación ás políticas de benestar.

O **obxectivo da Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais** é o seguinte:

A Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo fornecernos de datos oficiais, fiables e contrastados sobre a situación demográfica e socioeconómica do territorio, así como sobre a actuación que as administracións locais están a levar a cabo en relación ás políticas de benestar. Esta recompilación de información será unha parte fundamental sobre a que deseñar o conxunto de medidas que conformen o Plan de Acción, así como a liña de base sobre a cal realizar o seguimento posterior da súa efectividade no marco dun novo modelo de relación entre administracións e entes sociais no seu traballo de procura na mellora da autonomía das persoas.

Para facer fronte a este obxectivo xeral, a Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais realizou as seguintes tarefas:

- Análise de fontes estatísticas oficiais galegas e estatais.
- Análise documental de publicacións oficiais e de recoñecido prestixio.
- Análise da normativa e dos actos administrativos propios da Deputación e dos Concellos relacionados coas políticas de benestar.
- Análise do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia.
- Análise do Sistema de Información de Usuarios dos Servizos Sociais (SIUSS)
- Recompilación de información cuantitativa municipal relacionada coa dotación de recursos dos departamentos de benestar.
- Outras.

Un dos elementos máis importantes do Plan de Acción e da Diagnose como unha das súas partes centrais, é o conxunto de valores sobre os que se sustenta e que, polo tanto, serán os que guíen o seu desenvolvemento. Estes valores, dun xeito coherente coa Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia, aterran o marco normativo vixente á actuación da Deputación da Coruña dentro da súa misión global de apoiar ós Concellos, con especial atención ós de menos de 20.000 habitantes, de modo que supoñen non só a nosa interpretación da lexislación senón os principios que a Deputación

Ile traslada a tódalas actuacións e ós modelos de relación enmarcados dentro do propio Plan de Acción.

Os valores do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña son os seguintes:

- **Compromiso.** O Plan de Acción de Servizos Sociais supón o compromiso da institución coa cidadanía e cos equipos dos Concellos á hora de responder ás demandas sociais e prestar servizos de calidade que promovan e melloren a autonomía das persoas.
- **Solidariedade.** O Plan de Acción define un marco de relación estable entre a Deputación e os Concellos que garante a sustentabilidade dos servizos sociais comunitarios a través da dotación de recursos e de ferramentas compartidas, poñendo a primeira pedra para a creación da Rede de Concellos para o Benestar. A través do valor da solidariedade garántese que a Rede de servizos sociais comunitarios estea ó alcance de toda a cidadanía da provincia, eliminando as fendas territoriais e promovendo o acceso universal.
- **Integración.** O Plan de Acción contén a creación dun modelo de apoio institucional e técnico que a Deputación da Coruña poñerá a disposición dos Concellos. Este modelo garantizará que a asistencia técnica da Deputación chegue a tódolos equipos municipais dando unidade ás intervencións dentro da necesaria adaptación ás realidades locais.
- **Participación.** O Plan de Acción constrúese sobre a base da participación das persoas profesionais dos servizos sociais tanto nos Concellos como nas Entidades Sociais, e mantén ese espírito a través da creación de espazos de reflexión conxunto para compartir experiencias e mellorar na prestación de servizos. A participación é un elemento consubstancial á Rede e á mellora continua, ademais de constituír a base para a co-responsabilidade dos membros da Rede e para o seu compromiso.
- **Proximidade.** O Plan de Acción ten como un dos seus alicerces fundamentais o achegamento tanto á realidade social de cada contexto de referencia como o achegamento ás persoas como xeito de fomentar a súa autonomía. A proximidade dos equipos ás persoas e a proximidade do apoio técnico ós equipos son elementos constituíntes do novo modelo de política de benestar e teñen no fomento do traballo relacional o seu máximo expoñente.
- **Liderado público.** O liderado público das políticas de benestar potencia e dálle forza ás iniciativas de coordinación e complementariedade coas entidades do terceiro sector. O liderado público é a garantía de que a cidadanía pode exercer os seus dereitos sociais con independencia das súas posibilidades ou localización territorial. O liderado público da rede de axentes que traballan nas políticas de benestar afianza as súas capacidades, multiplica o efecto das súas intervencións, posibilita a participación da cidadanía e garante a resposta ás necesidades sociais.

- **Intelixencia.** O Plan de Acción comprende no seu seo un importante abano de información sobre a realidade dos servizos prestados polos Concellos e polas entidades sociais no territorio. Estes datos, así como diferentes propostas especificamente deseñadas para mellorar a toma de información e a súa xestión para incrementar a coordinación local e o rendemento dos servizos, serán elementos básicos á hora de planificar o desenvolvemento das actuacións e xerar maior coñecemento sobre as intervencións. O coñecemento e a intelixencia nos servizos sociais son elementos sobre o que pivotará o desenvolvemento da Rede e a adaptación dos servizos á realidade social.
- **Diversidade.** A diversidade é o valor sobre o que se asenta tanto a especificidade comarcal das análises e das actuacións territoriais de proximidade contempladas no Plan de Acción, como o recoñecemento da complexidade social á que ten que dar resposta os servizos sociais locais. Esta crecente diversidade social comporta un esforzo por parte dos equipos técnicos á hora de adaptarse ás diferentes circunstancias e, polo tanto, a necesidade de maior apoio, maiores recursos e mellores ferramentas á hora de deseñar intervencións no territorio.

Ademais, e na liña mencionada de coherencia coa normativa de referencia, o Plan de Acción asume como propios os principios xerais presentes no Art. 4 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia que son: (I) a universalidade; (II) a prevención; (III) a responsabilidade pública; (IV) a igualdade; (V) a equidade; (VI) a solidariedade; (VII) a atención integral e personalizada; (VIII) a autonomía persoal e vida independente; (IX) a participación; (X) a integración e normalización; (XI) a globalidade; (XII) a descentralización e proximidade; (XIII) a coordinación; (XIV) a economía, eficacia e eficiencia; (XV) a planificación; e (XVI) a avaliación e a calidade.

Estrutura da Diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Santiago, para a consecución dos obxectivos establecidos no punto previo, aséntase sobre a análise, tanto a nivel comarcal como na desagregación para os Concellos que a compoñen dunha serie de indicadores agrupados atendendo ós seguintes contidos:

- Análise **demográfica**, atendendo á evolución da **estrutura poboacional** e ás proxeccións sobre poboación. Un dos apartados a salientar dentro do estudo das variables demográficas é o asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que serán analizadas as dinámicas demográficas a nivel parroquial e o grao de dispersión da poboación na comarca.
- Análise **socioeconómica**. Co obxectivo de estudar o contexto de actuación de carácter socioeconómico, analizaranse elementos como o nivel de renda dos habitantes da comarca, o nivel formativo, a existencia e a evolución do desemprego, ou a conformación dos ingresos dos fogares.
- Análise da **actividade e dos recursos** dos departamentos de benestar social. Dentro deste apartado, estudaranse os principais indicadores relacionados coa actividade dos servizos sociais, a composición dos diferentes departamentos municipais ou as entidades que conforman o Terceiro Sector de Acción Social na comarca e nos seus diferentes Concellos así como os equipamentos e recursos dispoñibles en materia de servizos sociais na zona.
- Finalmente, achegaranse as **conclusións e recomendacións** da análise cuantitativa realizada, que conformarán o contexto para a definición dos principais eixos estratéxicos do Plan de Acción e que, de xeito coherente cos deseñados a nivel provincial, serán aterrados á realidade específica da Comarca e dos Concellos.

As principais fontes de información utilizadas para a elaboración desta Diagnose correspóndense ós Institutos de Estatística tanto galegos (Instituto Galego de Estatística) como estatal (Instituto Nacional de Estadística). Estas fontes son complementadas con diferentes recursos especializados de recoñecido prestixio relacionadas, con informes oficiais procedentes da Deputación da Coruña e dos propios Concellos, así como con datos procedentes da Consellería de Política Social, entre os que salienta o Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais. Neste último sentido salienta a utilización do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais como fonte oficial sobre a que realizar os estudos das entidades e dos centros que prestan servizos no territorio.

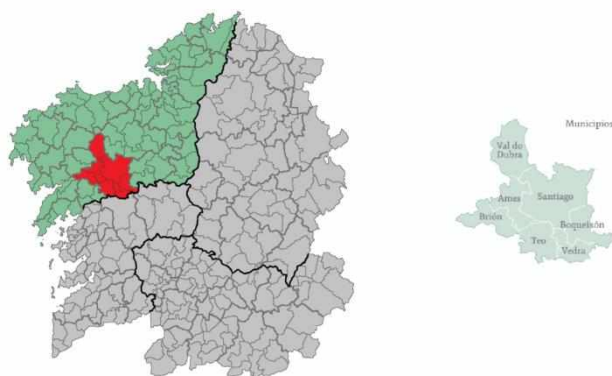
Ademais, é preciso mencionar que serán estudados os orzamentos e os equipos que os Concellos teñen a disposición do público nos seus diferentes departamentos de Servizos Sociais locais, de tal xeito que se conformará unha imaxe tanto do territorio, das condicións da cidadanía e dos recursos

(tanto públicos, sociais como privados) que actúan no territorio dentro das políticas de benestar, completando así unha visión integral da política.

A comarca de Santiago.

A comarca de Santiago está composta polos concellos de Ames, Boqueixón, Brión, Santiago de Compostela, Teo, Val do Dubra e Vedra nunha extensión de 690qm² e máis de 166.000 habitantes. Dentro do partido xudicial de Santiago atópanse os concellos de Ames, Boqueixón, Santiago de Compostela, Teo e Vedra. O concello de Brión encádrase no partido xudicial de Negreira e o concello do Val do Dubra no de Ordes. A comarca está situada no sur da provincia da Coruña, lindando polo norte coa comarca de Ordes, polo oeste coas de Xallas, A Barcala e Noia, polo sur coas do Sar e Tabeirós - Terra de Montes, e polo leste coas de Arzúa e Deza.

Imaxe 1. Situación e composición da comarca de Santiago.

Fonte: AGADER e Wikipedia.

O territorio basea a súa economía entornando á capitalidade político-administrativa de Galicia. Ademais da presenza de diversas institucións de carácter político e administrativo, a maior parte dos concellos ven ligada a súa actividade a Santiago de Compostela, en tanto que actividades coma o turismo teñen unha forte presenza nas dinámicas económicas, comerciais e empresarias na comarca.

A continuación procederase á análise dos diferentes apartados mencionados, iniciando así a Diagnose sobre os Servizos Sociais na Comarca de Santiago como paso previo á elaboración do Plan de Acción.

1. A dinámica demográfica. Elementos básicos e evolución.

Un dos elementos centrais da Diagnose é a análise das principais dinámicas demográficas presentes no territorio co obxectivo de conformar unha imaxe sobre a evolución da poboación que será básica á hora de establecer un proceso de planificación das posibles necesidades e dos recursos a poñer á disposición da cidadanía para garantir os seus dereitos.

Neste sentido, o apartado actual amosa un salientable abano de indicadores demográficos oficiais nos que se verán reflectidas as dinámicas poboacionais a nivel comarcal e a nivel municipal, ás que se lle engadirán as proxeccións oficiais sobre a dinámica demográfica futura, conformando así unha parte do pano de fondo sobre o que actuarán as políticas de benestar, é dicir, as persoas.

1.1A ESTRUCTURA DA POBOACIÓN. EVOLUCIÓN E PROXECCIÓNS

A poboación da comarca de Santiago aumentou ó longo destes últimos vinte anos en 24.217 habitantes. No 2017 a poboación da comarca é de 166.692 habitantes, fronte ós 142.475 do ano 1998, aumentando nun 17%.

A poboación actual da comarca de Santiago equivale ao 14,88% do total da provincia da Coruña e un 6,15% dos habitantes en Galicia.

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca de Santiago. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Provincia da Coruña	1.106.325	1.132.792	1.120.294
Comarca de Santiago	142.475	156.833	166.692

Fonte: IGE.

O ritmo de ascenso e descenso de poboación na provincia da Coruña vese modificado no caso de Santiago, onde o ascenso é continuo, sen baixadas de poboación.

Os datos que amosan a evolución dos diferentes Concellos que forman parte da Comarca recóllense na seguinte táboa.

Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca de Santiago. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Concello de Ames	14.189	24.553	30.835
Concello de Boqueixón	4.275	4.437	4.242

Territorio	1998	2007	2017
Concello de Brión	6.275	7.087	7.699
Concello de Santiago de Compostela	93.584	93.712	96.456
Concello de Teo	13.960	17.441	18.478
Concello do Val do Dubra	5.091	4.515	3.931
Concello de Vedra	5.101	5.088	5.051
Total Comarca de Santiago	142.475	156.833	166.692

Fonte: IGE.

Os datos da táboa amosan unha evolución dispar entre os concellos que compoñen a comarca de Santiago.

Así, o concello de Ames presenta un ascenso de 16.646 persoas dende o ano 1998, pasando dos 14.189 habitantes aos 30.835, é dicir, en vinte anos Ames duplicou a súa poboación.

O concello de Boqueixón mantén dun xeito estable os seus números demográficos. Así, a diferenza entre a poboación de 1998 á do 2017 é de 33 habitantes menos. No 2017 conta con 4.242 habitantes.

Brión aumentou nun 22% (1.424 persoas) a súa poboación respecto ao 1998 (6.275 habitantes). No 2017, e tras unha evolución de ascenso continuo, conta con 7.699 habitantes.

Santiago de Compostela, tamén ten unha evolución positiva no referente ó seu balance demográfico. Así, pasa dos 93.584 habitantes no 1998 ós 96.456 no 2017. Con todo, o maior incremento prodúcese nesta última década. A diferenza de máis de 2.800 habitantes equivale a un aumento dun 3% respecto ó 1998.

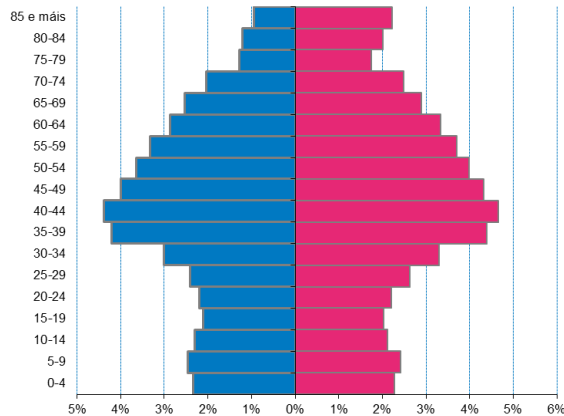
O concello de Teo presenta uns datos acordes coa maioría dos concellos da comarca. Con subas poboacionais continuas, Teo aumenta en dúas décadas máis de 4.500 habitantes, o que significa que incrementa a súa poboación nun 32%, pasando dos case 14.000 habitantes a sobre pasar os 18.000.

O Val do Dubra é o concello da comarca de Santiago que presenta un descenso da poboación máis significativo. Así, no ano 1998 contaba con 5.091 habitantes, no 2007 os seus habitantes eran 4.515 e no 2017 hai 3.931 persoas no concello. É dicir, o concello experimenta un descenso de 1.160 habitantes, un 23% da súa poboación.

No caso de Vedra a poboación descende de xeito máis limitado, xa que perde 50 habitantes entre o ano 1998 e no 2017, cando conta cunha poboación de 5.051 habitantes.

Con respecto á estrutura da poboación, a continuación amósase a pirámide poboacional coa distribución por idades dos habitantes, de tal xeito que se pode avanzar non unicamente no afondamento da composición da cidadanía da comarca, senón nos perfís actuais que determinarán as necesidades en termos de políticas de benestar a curto prazo.

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca de Santiago, 2017.

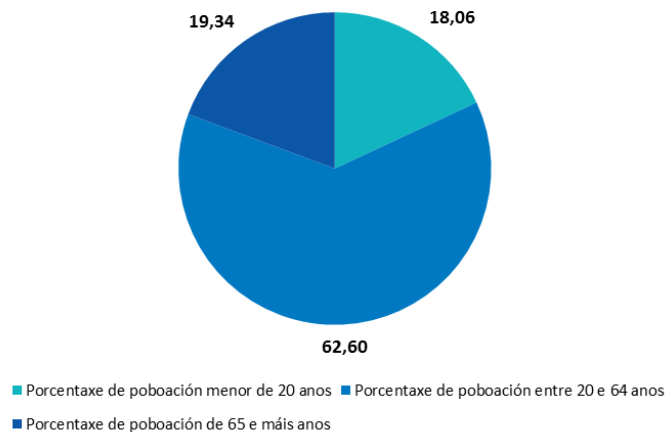

Fonte: IGE.

Como se pode observar graficamente na pirámide de poboación, a estrutura vén determinada por unha base máis estreita que os chanzos centrais da pirámide, correspondentes ós grupos de mediana idade. Así, en tódolos tramos de idade menores de 34 anos non se acada o 3% da poboación. Os chanzos de 35 a 49 anos son os que maior representación teñen na pirámide, superando o 4% do total da poboación. A partir dos 50 anos, e de xeito progresivo, os chanzos redúcense de xeito considerable. Polo que respecta ós tramos de idade máis avanzada, hai unha maior representatividade feminina. Na actualidade, é posible indicar que a comarca de Santiago non presenta unha sociedade avellentada, aínda que presenta unha tendencia ó avellentamento.

Así, agrupando a poboación por grandes treitos de idade, obtense a seguinte distribución.

Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca de Santiago. 2017.

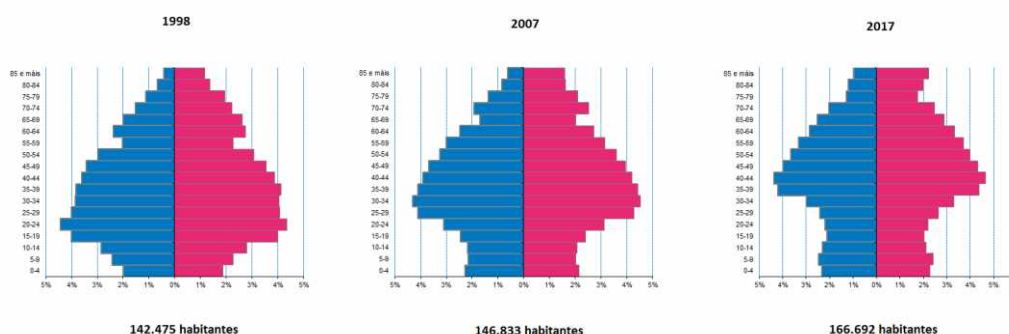
Fonte: IGE.

No gráfico 2, que presenta a distribución da poboación no 2017 por grandes grupos de idade, vese como o groso da poboación concéntrase en torno ós maiores de 20 anos (que suman o 82 % da

poboación). Así, os menores de 20 anos son o 18%, os maiores de 65 anos son o 19% e o de entre 20 e 64 son o 63% da poboación da comarca. A diferenza entre a xente menor de 20 anos e os maiores de 65 é de 1 so punto.

A fotografía da distribución actual da poboación na Comarca é resultado da evolución observada ó longo dos últimos anos nos que se produce un proceso de avellentamento da poboación. Este proceso, como se observa na evolución das pirámides do gráfico 3, comporta unha progresiva redución da base da pirámide, representación das persoas de menor idade, acompañada dun incremento da parte superior da pirámide, composta polas persoas de maior idade.

Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca de Santiago, anos 1998- 2007 e 2017.

Fonte:

IGE.

As imaxes da evolución da pirámide de poboación da comarca permiten identificar graficamente o proceso que se vén comentando. É dicir, un déficit nas idades temperás (a base da pirámide é cada vez máis estreita) xunto cun progresivo incremento da esperanza de vida (que comporta un avellentamento da poboación).

Esta estrutura demográfica comarcal trasládase á realidade municipal que presenta, por grandes grupos de idade, a seguinte distribución.

Táboa 3. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca de Santiago. 2017.

Territorio	Menores de 20 anos	Entre 20 e 64 anos	Maiores de 65 anos
Ames	23%	65%	12%
Boqueixón	15%	60%	25%
Brión	19%	61%	20%
Santiago de Compostela	17%	62%	21%
Teo	19%	63%	18%
Val do Dubra	12%	55%	33%
Vedra	14%	60%	26%
Total Comarca de Santiago	18%	63%	19%

Fonte: IGE.

Desta forma, tal e como se pode observar nos datos da táboa anterior, só o concello de Ames conta con máis do 20% da súa poboación menor de 20 anos. Ademais, este concello é o que posúe menos porcentaxe de xente maior de 65 anos (o 12%). O caso do Val do Dubra é o que presenta uns números menores no referente aos menores de 20 anos (12% da poboación) e maiores no referente aos maiores de 65 anos (33%) en toda a comarca. O resto dos concellos sitúanse nun abano de entre o 14-19% de xente menor de 20 anos, e entorno aos 18-26% de persoas maiores de 65 anos.

Esta distribución municipal amosa que a tendencia observada na comarca vese diferenciada a nivel local, sendo os comentados con anterioridade, Ames e Val do Dubra, os que marcan os límites nas diferenzas.

Outro dos elementos que achega información sobre a evolución da poboación e, máis concretamente sobre o proceso de avellentamento, é a idade media das persoas que habitan a comarca en comparación cos da provincia e do conxunto de Galicia.

Táboa 4. Evolución da idade media na comarca de Santiago, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017

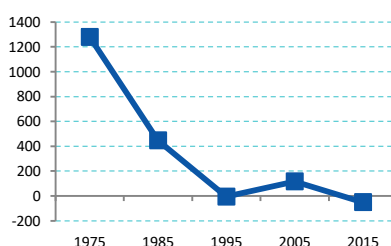
Territorio	2002	2007	2017
Galicia	42,89	44,22	46,76
Provincia da Coruña	42,49	43,87	46,46
Comarca de Santiago	40,19	41,42	43,96

Fonte: IGE.

A comarca de Santiago presenta uns datos de idade media inferiores á media galega e da provincia da Coruña ó longo de todo o período analizado. Con todo, a evolución amosa unha idade media cada vez maior, pasando dos 40 anos no ano 2002 aos 44 no 2017.

Por outro lado, a análise da evolución que veñen experimentando os nacementos e as defuncións no conxunto da comarca presenta unha imaxe nidia do proceso de devalo na natalidade na comarca de Santiago. No seguinte gráfico pódese observar como o saldo vexetativo da comarca presenta un saldo positivo dende 1975 ata o ano 1995, que, cun saldo negativo de 6 persoas rompe coa dinámica positiva. No 2005 o saldo vexetativo volve a ser positivo, para caer nunha dinámica negativa a partir de 2015. Así, é posible identificar dúas fases na evolución do saldo vexetativo da comarca de Santiago. Unha primeira, de 1975 a 1995, de saldos positivos con evolución decrecente. E unha segunda, de 1995 ata o 2015, onde se van alternando saldos positivos con negativos, rolando durante estes vinte anos o saldo neutro.

Gráfico 4. Evolución do saldo vexetativo da Comarca de Santiago. 1975 - 2015.

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Neste senso, o concello de Boqueixón é o primeiro en presentar un saldo negativo a mediados dos anos 80, e o Val do Dubra comezaba a xeira de datos negativos co seu saldo 0 en 1985. Por outra banda, Santiago de Compostela presenta saldos negativos a partir dos anos 2000, ou o concello de Ames que só presenta saldos positivos. De feito, neste último caso, a evolución do saldo vexetativo é de crecemento.

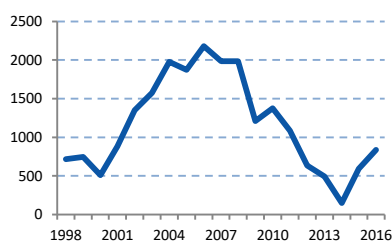
Táboa 5. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca de Santiago. 1975 - 2016.

Territorio	1975	1985	1995	2005	2015
Concello de Ames	11	15	33	226	186
Concello de Boqueixón	22	-5	-8	-26	-27
Concello de Brión	25	9	-17	-4	-27
Concello de Santiago de Compostela	1.115	383	14	-61	-86
Concello de Teo	56	26	30	59	-19
Concello de Val do Dubra	23	0	-33	-39	-52
Concello de Vedra	27	19	-25	-38	-25

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Estes datos hai que completalos co saldo migratorio da Comarca. Neste sentido, tal e como se pode advertir no gráfico seguinte, a tendencia xeral é positiva en toda a serie de anos. Tras un ascenso de ata 2.178 persoas no ano 2006, o saldo migratorio foi mingando ata o ano 2014, no que, con 150 persoas en positivo, experimenta o saldo migratorio máis baixo de toda a serie de anos analizados.

Gráfico 5 Saldo migratorio da Comarca de Santiago. 1998 – 2016

Fonte: IGE

Deste xeito, a demografía da comarca vese nutrida pola chegada continua de xente. No tocante ao saldo interno, cabe constatar que tanto o saldo intraprovincial (movementos dentro da provincia) coma a diferenza co resto de Galicia é de balance positivo en toda a serie analizada. No saldo externo existe unha dinámica diferencial relevante. Mentres que (a excepción do ano 2013) o saldo migratorio en relación co estranxeiro é positivo, en relación co resto de España presenta unha dinámica negativa na maioría dos anos analizados (só presentan saldo positivo os anos do 2008 ó 2011). Así, o resultado do saldo externo presenta signo positivo do 1998 ata o 2013, que empeza unha dinámica negativa, que volve trocar a partir do 2016.

Os datos sobre a estrutura demográfica comarcal manifestan un progresivo avellentamento da poboación, polo que é preciso facer referencia ós índices de avellentamento e sobreavellentamento, como elementos de referencia para a análise deste fenómeno demográfico. O índice de avellentamento amosa o número de persoas de 65 ou máis anos por cada 100 menores de 20 anos, en tanto que o índice de sobreavellentamento relaciona as persoas de 85 ou máis anos por cada 100 de 65 ou menos anos.

Os datos oficiais ofrecen a posibilidade de analizar tanto a situación actual dos índices relacionados co avellentamento, como de realizar proxeccións para o futuro.

Táboa 6. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca de Santiago, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.

Índice	2017	2020	2025	2030
Índice de avellentamento Santiago	107,3	113,7	133,1	165,9
Índice de avellentamento A Coruña	148,98	156,2	177,2	213,1
Índice de avellentamento Galicia	154,77	162,5	185,1	223,6
Índice de sobreavellentamento Santiago	16,5	17,6	16,5	16,6
Índice de sobreavellentamento A Coruña	16,35	18,3	17,9	18,3
Índice de sobreavellentamento Galicia	17,48	19,4	18,9	19

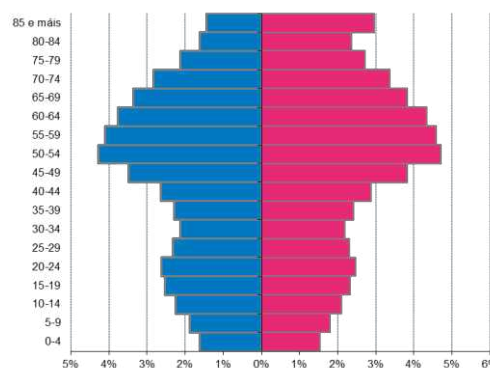
Fonte: IGE

A comarca de Santiago presenta uns índices de avellentamento notablemente inferiores aos índices da provincia da Coruña e de Galicia, se ben as proxeccións amosan un continuo e progresivo avellentamento cara o 2030.

Polo que respecta ó índice de sobreavellentamento, na actualidade está na media da provincia e por debaixo da galega, situándose nas proxeccións a futuro por debaixo dos índices galego e provincial.

Deste xeito, as proxeccións da poboación da Comarca de Santiago previstas para o 2030 caracterízanse pola dinámica de avellentamento da poboación e de incremento da esperanza de vida, obtendo a seguinte representación da pirámide poboación da Comarca para o 2030.

Gráfico 6. Pirámide de poboación da Comarca de Santiago, 2030 en base a proxeccións de poboación.

Fonte: IGE

A estrutura demográfica prevista supón a continuidade da evolución observada ata a actualidade. A pirámide poboacional para o 2030 da Comarca presenta unha poboación total de 166.920 habitantes, apenas 230 habitantes máis dos que conta hoxe en día, no que o peso das persoas con máis de 85 anos sobre pasa o 1% nos homes e o 3% no caso das mulleres, en tanto que o peso xeral das persoas con máis de 65 anos será de case o 26%, cifra que contrasta coa estimación de persoas de menos de 20 anos, que se establece no 16% do total da poboación da Comarca.

1.20 ASENTAMENTO DA POBOACIÓN. DENSIDADE, DISPERSIÓN E CONDICIÓNS DA VIVENDA.

Un dos elementos determinantes para o deseño de políticas de benestar adaptadas á poboación é o seu modelo de asentamento e de ocupación do territorio. Neste sentido, a comarca de Santiago comprende, entre os seus sete concellos, un total de 98 parroquias e 948 entidades singulares de poboación.

En primeiro lugar, o concello de Ames comprende 11 parroquias. A principal, Biduido (Santa María) conta con 14.253 habitantes (46% do concello). Ortoño (San Xoan), con 11.031 habitantes abarca o 36% do concello. Na contraparte atópase a parroquia de Covas (Santo Estevo) que con 92 habitantes, conforma o 0,3% da poboación de Ames. O restante 18% da poboación repártese nas 8 parroquias restantes. Cinco das parroquias gañan poboación dende o ano 2000, entre as que se inclúen as dúas que maior xente concentran.

Boqueixón e as súas 14 parroquias amosan unha dispersión considerable. Lestedo (Santa María) é a que maior poboación aglutina (o 23% do concello con 978 habitantes). Esta parroquia xunto con outras tres de menor tamaño gañan poboación. Entre as que perden poboación atópase a segunda parroquia máis habitada, Sergude (San Breixo) que con 793 persoas en 2017 concentra o 19% da poboación de Boqueixón. Así mesmo, Donas (San Pedro), como parroquia máis deshabitada con 12 habitantes (un 0,28% da poboación do concello) perde poboación en comparación co ano 2000. As 11 parroquias restantes concentran o 58% da poboación do concello de Boqueixón.

No caso do concello de Brión, Os Ánxeles (Santa María), con 3.232 habitantes concentra o 42% da poboación do concello. Exceptuando a Brión (San Fins), que conta co 20% da poboación, a parroquia dos Ánxeles (Santa María) ten máis habitantes que o resto das 7 parroquias restantes, onde reside espallada o 38% da poboación, entre as que aparecen Cornanda (Santa María) como parroquia menos habitada con 190 persoas (2,5% da poboación do municipio). As tres parroquias máis poboadas –Bastavales (San Xulián), a terceira- son as únicas que gañan poboación, as seis restantes (e máis despoboadas) perden todas.

O concello de Santiago de Compostela consta de 27 parroquias. O centro urbano acolle a grande parte da poboación do concello, xa que, as 80.326 persoas que habitan tradúcense no 83% da masa social do concello. A segunda parroquia máis poboadada é Villestro (Santa María), que representa o 2% dos habitantes do concello con 2.080 residentes. O 15% restante de poboación distribúese nas 25

parroquias restantes, entre as que se atopa Santiago (O Divino Salvador) que con 30 habitantes é a máis deshabitada da capital galega. Aparte do Santiago urbano e de Villestro (Santa María), hai outras nove parroquias que gañan poboación.

Das 13 parroquias que compoñen o concello de Teo, o 56% da poboación concéntrase entre os dous principais núcleos de poboación, Cacheiras (San Simón de Ons) e Calo (San Juan), que con 5.659 e 4.670 habitantes respectivamente equivalen ao 31% e 25% do total da poboación do concello. O resto da poboación dispersase entre as 11 parroquias restantes, entre as que se atopa Vilariño (Santo Tomé) como expoñente de despoboamento, con 158 habitantes que corresponden, aínda non, ó 1% da poboación total. Así, tendo un ascenso en poboación dende o ano 2000 na totalidade do concello, pódese observar como na meirande parte das parroquias (7 de 13) aumentan tamén en número de habitantes, producíndose á vez un lixeiro descenso nas 6 parroquias restantes.

No caso do Val do Dubra, o 43% da poboación distribúese en dúas parroquias. Estas son Bembibre (San Salvador), que con 1.084 habitantes abarca o 28% da poboación do concello, e Rial (San Vicente), que alcanza o 16% con 618 habitantes. Os 2.229 habitantes restantes (57% da poboación do concello) repártese entre 10 parroquias que non superan os 370 habitantes, sendo a menos habitada Vilariño (San Pedro) con 83 persoas que equivalen ao 2% da poboación municipal. A tónica xeral, a excepción do principal núcleo Bembibre (San Salvador) que gaña 218 habitantes dende o ano 2000 (un ascenso dun 25%), é dun marcado proceso de despoboamento nas 11 parroquias que representan o 72% do concello, onde a perda de poboación é factor común.

A distribución poboacional no concello de Vedra presenta unha maior dispersión que nos concellos lindeiros. Así, o principal núcleo, Sales (San Xián), concentra un cuarto (744 habitantes) do total da poboación municipal. Roldando o 15% atópanse as parroquias de Ribadulla (Santa Cruz), con 725 habitantes, e Vedra (Santa Baia), con 671 habitantes. O 57% restante de poboación repártese en 9 parroquias que non acadan o 10% do total municipal. Como parroquia máis deshabitada atópase Merín, que con 120 habitantes representa o 2% da poboación do concello de Vedra. A excepción de Illobre (San Andrés) e Trobe (San Andrés), que cun ascenso de 44 e 28 habitantes respectivamente dende o ano 2000, xunto co ascenso de 149 en Sales (San Xián) –que fixo pasar a esta parroquia de ser a terceira máis habitada á primeira- a tendencia xeneralizada é a de perda de poboación como acontece no resto de parroquias.

Esta distribución completa un panorama dunha dispersión heteroxénea entre os diferentes concellos que compoñen a comarca. Así, a cidade de Santiago, a pesar de ter un número amplo de parroquias, a meirande parte da poboación concéntrase no centro urbano; mentres que no concello de Vedra preséntase unha maior dispersión. Polo tanto, a dispersión comarcal varía en función da realidade municipal de cada concello e responde ás dinámicas locais.

Un elemento que contribúe a verificar a relación entre a dimensión do territorio e o volume de poboación é a evolución da densidade, definida como o número de habitantes por quilómetro cadrado de superficie. Neste sentido, tal como se pode observar na seguinte táboa, de xeito coherente coa evolución demográfica xa analizada, é posible observar como a densidade poboacional da Comarca de Santiago supera tanto á galega como á da provincia da Coruña

evolución presenta un aumento continuo dende o ano 2002 ata o 2017, onde hai un ascenso de case 33 persoas máis por qm².

Táboa 7. Evolución da densidade poboacional da Comarca de Santiago por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.

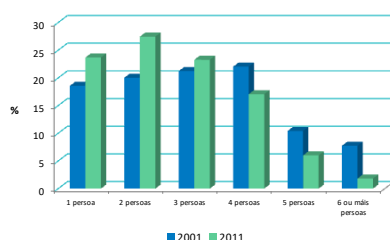
Territorio	2002	2007	2017
Galicia	91,2	92,7	91,6
Provincia de A Coruña	137,9	141	141,1
Comarca de Santiago	210	224,7	242,6
Concello de Ames	235,4	301	382,6
Concello de Boqueixón	58,3	61,6	60,3
Concello de Brión	83,2	91,8	104,8
Concello de Santiago de Compostela	409	419	439,6
Concello de Teo	195,3	220,7	233,9
Concello de Val do Dubra	43,7	41,5	37,2
Concello de Vedra	95,3	95,1	93,7

Fonte: IGE

Outro dos elementos a ter en conta relativo á dispersión, é a heteroxeneidade no comportamento dos diferentes concellos. Así, os concellos de Ames, Santiago de Compostela e Teo presentan unha densidade da poboación sobre o territorio superior tanto ao resto de concellos da comarca coma á media galega e da provincia da Coruña. Brión presenta unha evolución constante de aumento na súa densidade poboacional, superando as 104 persoas por qm² no 2017. O concello do Boqueixón tamén aumenta, entres que os concellos do Val do Dubra e Vedra diminúen a súa densidade poboacional, non acadando ningún deles as 100 persoas por qm².

Dentro da análise do asentamento da poboación no territorio, é preciso facer referencia ós fogares e á súa ocupación en función do número de persoas que habitan neles. A continuación amósase a evolución da composición dos fogares da comarca de Santiago que, no período analizado, pasan de 45.718 no 2001 a un total de 62.093 no 2011.

Gráfico 7. Evolución da composición dos fogares da comarca de Santiago. 2001-2011¹.

Fonte: IGE

¹ O INE non recolle os datos nos casos de 5 residentes para os concellos de Boqueixón, Brión, Val do Dubra e Ames no ano 2011.

A imaxe do gráfico amosa como a composición dos fogares tende a mudar ó longo do período analizado, incrementándose o peso das vivendas formadas por 1, 2 e 3 persoas e reducíndose aquelas compostas por máis de 4 residentes (neste punto é preciso ter en conta a apreciación de carácter metodolóxico referida en nota a pé de páxina). Así, se ben no 2001 o tipo de vivenda que contaba con máis peso na Comarca era a formada por 3 e 4 persoas (21% e 22% respectivamente), no 2011 no 27% dos fogares residen dúas persoas.

En canto ás características das vivendas, o 74% das vivendas da Comarca son en réxime de propiedade das cales un 28% ten hipoteca pendente de pago. Un 15% están en réxime de alugueiro.

Así, na Comarca de Santiago o 51% das vivendas teñen unha superficie entre os 76 m² e os 120m², vivendas cunha superficie superior os 120m² son o 21% e o 27% son vivendas de menos de 75 m².

Polo que respecta ás condicións das vivendas en termos de problemas de infraestrutura, no ano 2015 o 53% dos fogares da área de Santiago² declarou ter problemas relacionados coa falta de espazo, ruídos procedentes do exterior, luz natural insuficiente, deficiencias de illamento, goteiras, humidades e podremia en solos ou ventás. Con todo, esta cifra evolucionou de xeito negativo incrementándose nun punto dende o ano 2010.

Sobre a disposición de ordenador e internet nos fogares, esta foi en aumento no período 2012 - 2016. A tenencia dun ordenador no fogar foi aumentando dun 72% no 2012 ata un 76% no 2016. No relativo á conexión a internet contratada, a súa evolución foi do 64% de fogares que no 2012 contaban con este servizo ó 79% no 2016.

Finalmente, outro dos elementos a salientar pola súa incidencia tanto nun contexto de asentamento da poboación como o descrito como na presenza de servizos públicos é a mobilidade. Neste sentido, no ano 2015 o 83% das vivendas da área contan con automóbil para uso persoal, habendo un 17% dos fogares que teñen que optar polo transporte público como medio de transporte.

1.3 EXTRACTO DA DINÁMICA DEMOGRÁFICA NA COMARCA DE SANTIAGO.

Tal e como se puido comprobar ó longo do achegamento realizado tanto á evolución demográfica da Comarca de Santiago como ó modelo de asentamento de poboación e ás condicións das vivendas, o contexto xeral e particular da comarca vén marcado por un continuo ascenso de poboación na meirande parte dos concellos. Así, e para comprender a realidade da propia comarca é preciso ter en conta o efecto do núcleo urbano de Santiago de Compostela, así como do Concello de Ames. Deste xeito, é posible observar unha realidade comarcal cunhas dinámicas urbanas salientables, conxuntada con Concellos que amosan a tendencia propia da evolución rural presente na provincia.

Esta dinámica particular da comarca, visualizada a través de datos relativos á evolución global da poboación, á idade media ou ós saldos vexetativos e migratorios, vese trasladada e replicada no

² A área de Santiago é a área da que forma parte a comarca de Santiago xunto coas comarcas do Sar e A Barcala.

modelo de asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que o incremento poboacional, xunto cunha densidade alta nun contexto dun avellentamento pouco pronunciado, conforma a realidade comarcal a pesar da existencia de matices locais.

Neste sentido, ó longo do período analizado é posible observar como a maioría dos concellos gañan poboación, en troques, a evolución das parroquias varía segundo a poboación e concello no que se atopan. Contrasta pois que as parroquias de Ames, Santiago de Compostela ou Teo presenten ascensos importantes conxuntados cuns descenso suaves (nas parroquias nas que se produce); mentres que no Val do Dubra ou en Vedra, o descenso prodúcese na meirande parte das parroquias dun xeito máis acentuado.

Estas diferenzas municipais tamén se atopan entorno á dispersión e distribución da poboación sobre o territorio, onde tanto en Boqueixón, Val do Dubra e Vedra, o núcleo urbano principal non acadaba en ningún dos casos o 30%. Nesta liña do 30% sitúase tamén o concello de Teo. Así, os concellos de Ames e Brión contan con parroquias nas que residen máis do 40% da poboación, e por suposto, Santiago de Compostela que concentra o 83% da poboación no centro urbano.

Ademais, é preciso incidir no relativo ás vivendas da comarca, atopándose este parque conformado maioritariamente por vivendas de tamaño medio-grande en réxime de propiedade, que contan cunha elevada incidencia das hipotecas activas derivada do importante impacto do feito urbano de Santiago de Compostela. Neste sentido, tamén é preciso apreciar o aumento de vivendas que declaran contar con problemas relacionados coa falta de espazo ou humidades declarando esta situación o 53% dos fogares da área no 2015. Finalmente tamén é preciso destacar o asentamento das novas tecnoloxías nos fogares en torno ó acoso dun ordenador e internet, situando á Área de Santiago á cabeza no emprego e tenza deste tipo de instrumentos.

2. O contexto socioeconómico. Aspectos básicos e evolución.

Tal e como se indicaba con anterioridade, o contexto socioeconómico determina en boa medida as condicións de vida dos habitantes do territorio e, polo tanto, é unha parte fundamental á hora de elaborar unha política de benestar.

Dentro deste apartado, e co obxectivo de contextualizar a situación da cidadanía da comarca, utilizaranse diferentes indicadores relacionados coa evolución da renda, da actividade económica e laboral ou, por exemplo, da cohesión social de tal xeito que se establezan as bases para, de modo complementario coa evolución demográfica xa observada, avanzar nas principais características da sociedade sobre a que deben actuar as medidas do Plan de Acción.

2.1 ECONOMÍA, TRABALLO E ENSINO.

Un dos índices máis habituais que permite medir a situación xeral económica dun territorio é a evolución do Produto Interior Bruto por habitante, entendido este como o resultado da actividade produtiva de tódalas unidades de produción residentes na Comarca en relación ó número de habitantes. A continuación amósase unha táboa comparativa cos datos de Galicia, da provincia da Coruña, da Comarca de Santiago e dos Concellos integrantes.

Con todo, é preciso salientar o efecto centralidade que ten sobre a comarca o Concello de Santiago de Compostela. A axeitada comprensión deste efecto, que afecta tanto ós promedios comarcais como ós fluxos e ás diferentes relacións socioeconómicas establecidas entre tódolos Concellos, será un dos elementos fundamentais desta análise.

Táboa 8. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca de Santiago e Concellos. 2010 – 2014.

Territorio	2010	2012	2014
Galicia	20.574 €	19.660 €	20.077 €
Provincia da Coruña	21.918 €	21.462 €	22.055 €
Comarca de Santiago	27.878 €	25.697 €	24.076 €
Concello de Ames	14.415 €	12.955 €	12.549 €
Concello de Boqueixón	15.649 €	14.875 €	14.391 €
Concello de Brión	13.772 €	10.109 €	10.097 €

Territorio	2010	2012	2014
Concello de Santiago de Compostela	37.737 €	35.084 €	32.637 €
Concello de Teo	12.876 €	12.103 €	11.625 €
Concello do Val do Dubra	13.093 €	13.036 €	12.672 €
Concello de Vedra	15.652 €	14.531 €	13.893 €

Fonte: IGE

O PIB por habitante observado a nivel comparativo entre Galicia, a provincia e a realidade comarcal, que inclúe as situacións dos diferentes concellos, amosa unha realidade que supera os datos dos territorios de referencia. Así, en todo o período o PIB per cápita da Comarca rolda o 120% do dato de Galicia (cunha diferenza de case 4.000€ máis na comarca santiaguesa) e entorno ao 109% do dato da provincia (obtendo neste caso 2.000€ máis na comarca).

Estas diferenzas acentúanse ó estudar a realidade municipal. Neste senso, cabe destacar o caso particular do concello de Santiago de Compostela, que supera aos territorios de referencia, conseguindo o 163% do dato galego tras sucesivas baixadas na súa evolución dende o ano 2010.

Noutra orde de concellos está Brión coma o caso con menor é o PIB de toda a comarca ao acadar o 50% do dato galego cos seus 10.097€. Outro concello onde o PIB non supera o 60% do dato galego é o municipio de Teo, que cunha evolución á baixa, sitúase nos 11.625€.

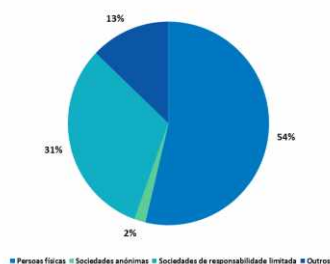
Os concellos de Ames e Val do Dubra presentan uns datos similares ao acadaren o 63% do PIB galego e superar os 12.500€. As evolucións tamén van parellas ao descender de xeito paulatino ao longo do período analizado.

Por último, os concellos de Vedra e Boqueixón roldan o 70% do dato galego con arredor de 14.000€ de PIB municipal. O descenso que se presenta ao longo dos anos a nivel comarcal tamén se amosa nestes dous casos, onde o PIB per cápita presenta un ritmo de baixada constante.

Así, tanto os datos comarcais coma os datos locais amosan un descenso continuado do PIB por habitante no período 2010 – 2014, de tal xeito que non só non se recuperan os datos previos á crise económica, senón que se continúa a afondar na baixa dos indicadores.

Con respecto ó tecido empresarial da Comarca, no ano 2014 na comarca hai 15.262 empresas distribuídas segundo a súa condición xurídica como amosa o seguinte gráfico.

Gráfico 8. Estructura do tecido empresarial da Comarca de Santiago por condición xurídica. 2014.

Fonte: IGE

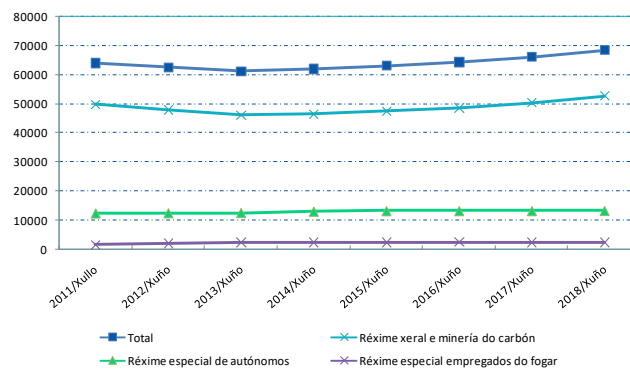
O gráfico indica que a maioría do tecido empresarial de Santiago está formado por autónomos/as (persoas físicas) o 54% das empresas, en tanto que o 31% corresponde ás sociedades limitadas. De entre as figuras restantes salienta a presenza de 91 sociedades cooperativas, se ben en porcentaxe non supera o 1% do total, mentres que as 271 sociedades anónimas conforman o 2% do total comarcal.

Este tecido empresarial ten como actividade principal o sector servizos, que ocupa ó 77% do total da actividade empresarial comarcal, e concretamente o comercio quen aglutina á quinta parte das empresas da comarca. Nun segundo plano están o sector da construción cun 11%, mentres que a agricultura abarca un 7% e á industria adícase o 5% das empresas da comarca.

Polo que respecta ó sector primario, o peso do sector agrario na Comarca reduciuse notablemente segundo os datos dispoñibles, así no ano 1999 na comarca había 6.766 explotacións activas que producían 5.912 Unidades de Traballo / Ano (UTA)³, e no 2009 as explotacións agrarias reducíronse ata as 2.846 que producen 2.932 UTA.

Para complementar a imaxe do sector económico e empresarial da comarca é necesario deterse na evolución da afiliación á Seguridade Social ó longo dos últimos anos. Así, é posible indicar que en todo o período analizado a afiliación incrementábase nun 7%, se ben este incremento dáse no período 2013 – 2018, xa que no 2011 – 2013 prodúcese unha caída notable do número de afiliacións na comarca.

Gráfico 9. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Santiago. 2011-2018.

Fonte: IGE

Por réximes, a evolución tamén é positiva en todos eles. Así, o réxime xeral experimenta unha suba dun 5,7%, o que supón 2.847 persoas máis de alta. O réxime de persoas autónomas incrementa a súa afiliación nun 6,7%, o que equivale a 828 de persoas máis afiliadas neste epígrafe. O réxime agrario experimenta un ascenso do 26,5%, cunha corentena de persoas máis afiliadas. O incremento máis salientable é o do réxime especial de empregados/as do fogar que incrementa un 52%, con 788 persoas máis no 2018 que no ano 2011.

³ Unha UTA equivale ao traballo que realiza unha persoa a tempo completo ao longo dun ano.

A esta tendencia xeral de incremento da afiliación á Seguridade Social únese a diminución do desemprego que, entre o ano 2011 e o mes de maio do 2018 descende nun 32,2%, pasando das 13.668 persoas desempregadas a un total de 9.263. Por sexo, o descenso nos homes é do 38,5% e no caso das mulleres o descenso é menor, pasando das 7.295 ás 5.343, o que representa unha baixada do 26,8% do paro feminino.

A formación, e as infraestruturas e servizos para tal fin, son outro dos elementos a analizar no desenvolvemento económico dun territorio.

Neste sentido, no 2016 a Comarca de Santiago conta cun total de 85 centros onde se imparten ensinanzas oficiais do réxime xeral⁴ non universitaria, do total de 538 existentes na provincia da Coruña e dos 1.378 actualmente operativos en toda Galicia. Destes 85 centros, 58 son de titularidade pública e 27 son centros privados. Os centros privados localízanse 26 en Santiago de Compostela e un en Ames. No Boqueixón, Brión, Teo, Val do Dubra e Vedra tódolos centros educativos son de titularidade pública.

Estes centros son utilizados pola poboación da Comarca e pola de toda Galicia para cursar diferentes ensinanzas oficiais. Así, para o ano 2011 a distribución da poboación en función do seu nivel de estudos é a seguinte:

Táboa 9. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca de Santiago. 2011.

Territorio	Poboación total	Sen estudos	Menores de 16 anos	Primeiro grao	Segundo grao	Estudos superiores
Galicia	2.759.888	11,4%	12,6%	14,9%	47,3%	13,9%
Provincia da Coruña	1.137.555	11,0%	12,7%	14,2%	46,5%	15,5%
Comarca de Santiago	163.110	7,4%	13,9%	10,2%	43,5%	25,0%

Fonte: IGE

Como se pode comprobar, o nivel formativo da cidadanía da Comarca presenta datos mellores que os territorios de referencia.

Así, a porcentaxe de poboación sen estudos é 4 puntos inferior na comarca que nos territorios de referencia, situándose nun 7,4%, sendo o dato máis baixo de tódalas comarcas da provincia. En canto ás persoas menores de 16 anos que estaban a cursar estudos oficiais (persoas que foron á escola 5 anos ou máis sen completar EXB, ESO ou bacharelato elemental), a Comarca sitúase un punto por riba da media dos territorios de referencia. Respecto á poboación cun primeiro grao, a comarca presenta catro puntos menos que en Galicia e na Provincia da Coruña.

Polo que respecta ós niveis formativos máis elevados, no referente ao segundo grao, a comarca presenta niveis levemente inferiores aos territorios de referencia (ao arredor do 4% menos). En canto aos estudos superiores, a comarca de Santiago sitúase como a comarca co maior peso universitario. Neste senso, os datos comarcais presentan un 10% máis de poboación con este nivel

⁴ Dentro das ensinanzas de réxime xeral inclúense as seguintes: Ensinanzas Ordinarias (Educación Infantil, Educación Primaria, Educación Secundaria Obrigatoria, Bacharelato, Ciclos Formativos e Programas de Cualificación Profesional Inicial) e Ensinanzas de Adultos (Nivel I, Nivel II, ESO de adultos, Bacharelato e Ciclos Formativos).

de estudos que o dato galego. Segundo este dato, unha cuarta parte da poboación da comarca ten titulación superior.

O nivel académico xeral da poboación responde á presenza histórica da Universidade de Santiago de Compostela, nun contexto demográfico de evolución positiva e cunha demografía anovada en comparación co resto de comarcas.

2.2A COHESIÓN SOCIAL.

A continuación estudaranse, para a comarca de Santiago, diferentes indicadores propios da cohesión social. Neste sentido, salienta o indicador da taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020)⁵ cuxa evolución se observa na seguinte táboa.

Táboa 10. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área de Santiago. 2011 – 2016.

Territorio	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Galicia	22,05	23,58	22,83	22,11	22,55	20,33
Provincia da Coruña	21,49	21,49	22,27	19,95	19,13	18,04
Área de Santiago	14,74	19,91	18,65	18,69	16,16	16

Fonte: IGE

Os datos oficiais da Taxa de Risco de Pobreza (Europa 2020) agrúpanse por áreas que no caso da comarca de Santiago, como xa se indica anteriormente, forma parte da Área de Santiago.

A análise da taxa de risco de pobreza ou exclusión social permite observar como esta é inferior na comarca que nos territorios de referencia ó longo de todo o período analizado. Con todo, se ben a área parte dunha situación inicial no ano 2011 cunha taxa significativamente inferior aos datos que presentaban Galicia e a provincia da Coruña (15% a comarca, 22% Galicia e 21% a provincia), a súa evolución implica un incremento da taxa, cun máximo no ano 2012 do 20%, 5 puntos superior á do ano anterior. Nos seguintes anos mantense no 18% ata o ano 2015 que se reduce ó 16%, nivel que mantén ata o 2016. Así, a evolución da taxa do 2011 ó 2016 é negativa incrementándose nun 1,26% neste período, todo e seguir presentando datos máis positivos que os territorios de referencia (16% a comarca, 20% Galicia e 18% a provincia).

⁵ Este indicador define a poboación en risco de pobreza ou exclusión social é aquela que está nalgunha das seguintes situacións: (I) En risco de pobreza: o ingreso por unidade de consumo está por debaixo do 60% da mediana dos ingresos por unidade de consumo; (II) En carencia material severa; e (III) Persoas de 0 a 59 anos que viven en fogares sen ingresos de traballo ou con baixa intensidade de ingresos de traballo, é dicir, onde o número de días que os adultos de 18 a 59 anos dese fogar tiveron ingresos por traballo supón ata o 20% do número total de días que poderían telos durante o ano natural anterior á realización da enquisa

O 16% de poboación en risco de pobreza ou exclusión social na Comarca de Santiago equivale a preto de 27.000 persoas que se atopan en situación de carencia material severa ou que contan cunha renda mensual por baixo do limiar de pobreza, situado no 60% da mediana dos ingresos equivalentes de todas as persoas galegas, que suporía 638,68€ mensuais para o caso de acollerse á cifra de limiar do risco de pobreza do conxunto de Galicia ou 669,55€ para o caso de acollerse á cifra do limiar do risco de pobreza para a provincia da Coruña do 2016.

Polo que respecta ás familias da área, no 2016 o 57% dos fogares declaran que chegan con facilidade a fin de mes. Esta variable presenta unha evolución positiva xa que no ano 2007 esta declaración faciana o 38% dos fogares. É dicir, pasouse do ano 2007 no que o 62% das familias tiñan dificultade para chegar a fin de mes a un 43%. A área de Santiago presenta unhas cifras 6 e 7 puntos inferiores á dos territorios de referencia (Galicia e á Provincia da Coruña respectivamente).

Con respecto ás cifras de ingresos fixadas estatisticamente para considerar un fogar dentro da categoría de dificultade ou moita dificultade para chegar a fin de mes, para o conxunto de Galicia establécese para o 2016 que a mediana de ingresos ascende a 1.490€ no caso da dificultade e 883€ no caso da moita dificultade. Estas cifras son, para o caso da provincia da Coruña, de 1.575€ e 880€ respectivamente.

A evolución dos ingresos dos fogares e das persoas recóllese na seguinte táboa:

Táboa 11. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área de Santiago da Coruña. 2011 – 2016.

Ano	Galicia		Provincia		Área de Santiago	
	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa
2011	1.908€	745€	1.984€	772€	2.320€	849€
2012	1.906€	734€	1.995€	775€	2.168€	793€
2013	1.910€	744€	1.993€	783€	2.137€	811€
2014	1.915€	749€	2.015€	795€	2.109€	804€
2015	1.930€	759€	2.036€	807€	2.250€	862€
2016	2.007€	792€	2.095€	834€	2.353€	904€

Fonte: IGE

A Área de Santiago presenta un nivel de ingresos dos fogares máis alto que os datos galegos e provincial. Así, e en comparación co primeiro, se os fogares galegos contan cunha media de 2.007€, os fogares de Santiago sitúan os seus ingresos nos 2.353€, é dicir, 346€ mensuais máis. A comparación cos datos provinciais, permite observar que a fenda diminúe ata os 258€ de diferenza.

Polo que respecta ós ingresos por persoa, evidénciase unha diferenza a favor da comarca de Santiago de 112€ en relación co dato galego e 70€ respecto ó provincial. Así, o ingreso por persoa na área está nos 904€, namentres que en Galicia e na Provincia da Coruña é de 792€ e 834€ respectivamente.

A evolución dos ingresos mensuais dende o ano 2012 é, no cómputo xeral, positiva), incrementando a cifra da Área de Santiago en 185€ no ingreso dos fogares e 111€ no das persoas.

Neste sentido, e para seguir conformando a imaxe da capacidade económica da poboación da comarca de Santiago, os datos oficiais ofrecen a posibilidade de afondar na realidade da renda dispoñible bruta por habitante.

Este indicador, desagregado a nivel municipal e comarcal, obtense a partir do saldo de rendas primarias sumando as prestacións sociais e as transferencias correntes que son un recurso para os fogares; e restando os impostos sobre a renda, as cotizacións sociais e as transferencias correntes. Polo que é relevante para amosar a situación económica da cidadanía na comarca con respecto ós territorios de referencia.

Táboa 12. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Santiago e Concellos. 2010 – 2015.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	13.661 €	13.365 €	13.838 €
Provincia da Coruña	14.488 €	14.247 €	14.751 €
Comarca de Santiago	16.377 €	15.588 €	16.089 €
Concello de Ames	15.315 €	14.205 €	14.748 €
Concello de Boqueixón	11.008 €	10.768 €	11.611 €
Concello de Brión	13.699 €	12.860 €	13.820 €
Concello de Santiago de Compostela	17.492 €	16.802 €	17.328 €
Concello de Teo	16.852 €	15.594 €	15.633 €
Concello de Val do Dubra	11.281 €	11.341 €	11.971 €
Concello de Vedra	12.691 €	12.429 €	12.861 €

Fonte: IGE

A táboa amosa a diferenza municipal da renda dispoñible bruta por habitante na Comarca en comparación cos territorios de referencia (Galicia e a Provincia da Coruña). A renda comarcal supera un 116% o dato galego e un 109% o dato provincial. Isto implica que na comarca a renda é maior á media galega nuns 2.300€, sendo a diferenza co dato provincial duns 1.300€ a favor da comarca. A comarca de Santiago é a segunda con maior renda dentro da provincia da Coruña trala comarca da Coruña.

A nivel municipal, obsérvase como tódolos concellos presentan unha evolución semellante, ao descender a renda dispoñible bruta por habitante na etapa 2010-2012 para a rematar cun ascenso no 2012-2015 que supera os datos iniciais do 2010 (coas excepcións de Ames e Teo), agás no caso do Val do Dubra que presenta senllos crecementos continuos.

Os concellos de Boqueixón e Val do Dubra son os presentan as rendas máis baixas da comarca ao non superaren os 12.000€. Esta cifra tradúcese no 85% do dato galego e ao arredor do 80% do dato provincial.

Brión e Vedra, se ben superan os 12.000€ ,non traspasan a barreira dos 14.000€, o que implica contar cunha renda sobre o 95% do dato galego e o 90% provincial. Cunha situación de maior

capacidade están os concellos de Ames e Teo, que superan o dato galego, contando unha renda de máis de 14 mil euros o primeiro e de 15 mil o segundo.

Caso particular é o do concello de Santiago de Compostela, que cunha renda dispoñible bruta por habitante superior aos 17.000€ é o concello punteiro da comarca. Para o ano 2015, a renda santiaguesa supón o 125% da renda galega e o 117% da renda provincial.

Dentro desta análise é relevante estudar a procedencia dos ingresos dos fogares. Para esta aproximación empréganse ós datos oficiais vixentes que permiten un achegamento territorial á realidade de Galicia e da provincia, e que amosan información sobre as orixes destes ingresos en función do traballo por conta allea, por conta propia, por prestacións ou por rendas e outros ingresos. A continuación amósanse os datos en evolución dende o ano 2011.

Táboa 13. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Traballo por conta allea		Traballo por conta propia		Prestacións		Rendas e outros	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	52,93	54,62	10,05	9,5	33,86	32,64	3,15	3,25
2012	50,58	52,78	10,16	9,96	36,31	34,28	2,95	2,99
2013	49,87	51,69	10,48	10,74	36,9	34,81	2,75	2,76
2014	50,43	52,14	9,87	9,75	36,87	35	2,82	3,1
2015	50,84	53,26	9,89	8,87	36,35	34,75	2,92	3,12
2016	50,47	51,99	10,49	10,43	36,02	34,31	3,02	3,27

Fonte: IGE

A evolución da estrutura de ingresos dos fogares que presenta a táboa amosa, ó longo do período, estabilidade nos pesos das diferentes orixes de fondos que conforman os ingresos dos fogares. Así, para o caso de Galicia o traballo por conta allea supón ó redor do 50% dos ingresos dos fogares, en tanto que as prestacións supoñen o 36% e o traballo por conta propia non supera o 10,5%. As porcentaxes e a evolución difiren pouco para o caso da provincia, se ben o peso do traballo por conta allea sitúase ó redor do 52% e as prestacións no 34%, en tanto que o traballo por conta propia tampouco supera o 10,5% xa observado para o conxunto de Galicia.

Seguidamente, e para continuar coa análise da renda dispoñible, hai que facer mención do peso que teñen as prestacións sociais sobre o total da renda das persoas a nivel municipal e a súa evolución dende o ano 2010 ata o 2015.

Táboa 14. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Santiago e Concellos. 2010 – 2015⁶.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	29%	32%	32%
Provincia da Coruña	28%	31%	31%
Comarca de Santiago	22%	25%	25%
Concello de Ames	19%	21%	20%
Concello de Boqueixón	27%	30%	29%
Concello de Brión	24%	27%	25%
Concello de Santiago de Compostela	23%	26%	26%
Concello de Teo	20%	23%	24%
Concello do Val do Dubra	32%	35%	35%
Concello de Vedra	27%	31%	30%

Fonte: IGE

Os datos indican que na Comarca de Santiago no ano 2015 hai unha menor presenza das prestacións sobre a renda que a que presentan os territorios de referencia, situándose no 25% en tanto que Galicia e a provincia amosan un 32% e un 31% respectivamente. A evolución de Galicia, da Provincia e da comarca de Santiago é parella, xa que nos tres territorios analizados experimentábase unha suba dun 3% do ano 2010 ó 2012, mantendo as cifras nos anos 2012 e 2015.

A nivel municipal os datos evolucionan á alza en tódolos Concellos, sendo Teo é o único concello no que o peso das prestacións sobre as rendas incrementábase ó longo de todo o período analizado.

O Concello de Val do Dubra presenta unha evolución ascendente no primeiro período (2010-2012), para a continuación manter o peso das prestacións sobre a renda no 35%. Esta evolución tamén acontece no Concello de Santiago de Compostela, se ben cuns datos dunha intensidade menor. Así, en Santiago a evolución do peso é crecente no período 2010 – 2012 (pásase do 23% ó 26%), para manterse no segundo período no devandito 26%.

O resto de concellos (Ames, Boqueixón, Brión e Vedra) presentan unha evolución semellante xa que, pese a medrar na primeira etapa analizada as súas correspondentes porcentaxes, na segunda etapa conséguense diminuír en cadanseu punto o dato do 2012.

Para finalizar, os concellos de Vedra e Val do Dubra son os únicos en superar a barreira do 30% de peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante.

⁶ Esta análise constrúese sobre os datos oficiais procedentes do IGE relacionados coa conta de distribución secundaria da renda, que amosa como se asigna o saldo das rendas primarias dos fogares por medio da redistribución, é dicir, mediante os impostos correntes sobre a renda, o patrimonio, etc., as cotizacións e prestacións sociais en efectivo e as outras transferencias correntes. Nesta conta rexístranse as operacións que para os fogares residentes, constitúen unha redistribución da renda en efectivo, tanto en recursos (prestacións sociais, indemnizacións de seguros non vida, ...) coma en empregos (impostos correntes, cotizacións sociais, primas netas de seguro...). O saldo da conta é a renda dispoñible, que reflicte as operacións correntes e que exclúe, explicitamente, as transferencias de capital, as ganancias e perdas de posesión reais e as consecuencias de sucesos como as catástrofes naturais. Ademais, dentro das prestacións sociais inclúense as prestacións da seguridade social en efectivo, as prestacións doutros sistemas de seguros sociais e as prestacións da asistencia social en efectivo.

Dentro desta análise, tamén é preciso realizar un achegamento ás cantidades ingresadas atendendo á fonte do ingreso do fogar. Así, como foi observado na táboa 11, no 2016 o ingreso promedio dos fogares rolda os 2.000€ para Galicia e para a provincia, e para a Área de Santiago este sitúase sobre os 2.400€. Estas cifras poden ser desagregadas atendendo á fonte principal do ingreso, é dicir, a se o ingreso procede principalmente do traballo ou das prestacións como principal fonte. Neste sentido, e co obxectivo de afondar na realidade, tomase a mediana de ingresos⁷ como indicador.

Táboa 15. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Ingresos do traballo		Ingresos por prestacións	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	2.033	2.100	1.212	1.276
2012	2.080	2.143	1.243	1.283
2013	2.057	2.073	1.265	1.334
2014	2.100	2.164	1.282	1.329
2015	2.100	2.190	1.293	1.342
2016	2.150	2.199	1.365	1.400

Fonte: IGE

A táboa 15 amosa a mediana das contías percibidas polos fogares en función da súa principal fonte de ingresos. Así, e dentro dun contexto xeral de incremento limitado das cantidades, obsérvase que aqueles fogares cuxo ingreso principal procede de prestacións contan cunha cifra que rolda o 60% dos ingresos dos fogares cuxo ingreso principal procede do traballo. Ademais, tamén é posible observar unha limitada diferenza tanto en ingresos do traballo como en ingresos procedentes de prestacións favorable á provincia da Coruña.

En relación ós ingresos procedentes do traballo, hai que indicar que estes proceden maioritariamente dos salarios ou do traballo por conta allea, como xa se comenta na táboa 12. Así, para o ano 2014 o salario bruto anual promedio en Galicia ascendía a 20.195€, sendo preciso diferenciar entre as persoas contratadas con duración indefinida, cuxo salario promedio era de 21.591,5€ e das persoas con contratos de duración determinada, cuxo salario promedio era de 15.229,3€. Esta contía promedio supón un ingreso mensual en termos de salario bruto de 1.552,5€ e, en termos netos, de 1.227,4€.

Con todo, é preciso indicar que para o ano 2014 estímase que un 11,2% dos salarios en Galicia considéranse dentro da categoría de salarios baixos, considerando salario baixo a aquelas persoas que gañan 2/3 ou menos da mediana das ganancias brutas por hora na rexión/país de referencia. Esta cifra é do 11% para a provincia da Coruña.

Outro dato que serve para acabar de conformar a imaxe dos ingresos cos que contan as familias da comarca é o dos fogares onde as prestacións representan máis do 50% do total dos ingresos.

⁷ A mediana dos ingresos é o valor que, ordenando todos os fogares de menor a maior ingreso, deixa unha metade deles por debaixo do dito valor e a outra metade por enriba.

Neste sentido, as cifras oficiais de Galicia e da provincia para o período 2011 – 2016 amosan un abano de fogares do 42% - 44% que integran este grupo, en tanto que na provincia este abano sitúase no 40% - 42%. Con todo, salienta o número de fogares nos que o ingreso por prestacións supón o total dos ingresos, que para o 2016 se sitúa en Galicia no 31% e na provincia no 28% do total.

Para a Área de Santiago algo máis do 33% dos ingresos dos fogares proveñen das prestacións. Nun 22% dos fogares, as prestacións significan o 100% dos seus ingresos. Con todo, esta área presenta os menores números en comparación co resto de áreas. Xunto coa Área da Coruña, son as únicas áreas nas que o 50% dos ingresos que proveñen das prestacións non superan o 40% dos fogares.

Dentro destas prestacións teñen especial importancia as relacionadas coas pensións de carácter contributivo que, no ano 2011, eran percibidas por 27.705 persoas na Comarca de Santiago, cun importe medio de 817,47€. Seis anos despois, no 2017, son 31.176 as pensións contributivas na comarca, cun importe á alza de 967,43€. O nivel de ingresos, comparándoo cos datos que presenta Galicia (cun importe de 896,24€) e coa provincia da Coruña (927,97€ de importe medio), é superior aos territorios de referencia. Neste punto, cabe destacar a diferenza entre as pensións do ano 2017 de Santiago de Compostela (1.037€) e as do Val do Dubra (630€).

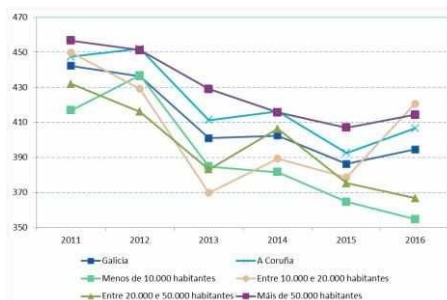
2.3 OS GASTOS DOS FOGARES.

No apartado sobre a dinámica demográfica realízase un primeiro achegamento á realidade da vivenda no territorio. Este achegamento completase no actual punto coa análise dos principais gastos dos fogares e a súa incidencia sobre os hábitos de vida da poboación o cal, vencellado cos datos expostos sobre a renda e os ingresos estudados no anterior apartado, contribuirá a contextualizar as políticas de benestar.

Os datos sobre propiedade e hipotecas analizados na parte demográfica teñen aquí a súa actualización para o ano 2016 en áreas. A área de Santiago presenta un contexto onde un 23,65% do total de fogares teñen hipotecas activas. A área de Santiago é a segunda área (trala da Coruña) con maior incidencia hipotecaria nas vivendas. Estas dúas áreas son as únicas que superan a barreira do 20%. No caso santiagués, supérase en case 5 puntos a situación de Galicia e en algo máis de 3 puntos á da provincia.

A evolución, dende o ano 2011 ata o 2018, dos gastos hipotecarios nos concellos segundo o número de habitantes reflíctese no gráfico seguinte:

Gráfico 10. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos. 2011-2018.

Fonte: IGE

Para os concellos menores de 10.000 habitantes (Val do Dubra, Boqueixón, Vedra e Brión), no ano 2018, o gasto medio mensual da hipoteca é duns 355€ mensuais. A evolución deste é descendente tralo punto de inflexión do ano 2012, onde se chega a un gasto de 437€. Nese ano o nivel de gasto dos concellos de menos de 10.000 habitantes acadaba o nivel galego. Para o ano 2016 hai unha fenda de 50€ entre os territorios de referencia e o dato referido ós concellos menores de 10.000 habitantes.

O concello de Teo enmárcase dentro dos concellos con máis de 10.000 habitantes e menos de 20.000. Son esta categoría de municipios os que presentan un maior gasto para o ano 2016, asentándose nos 420€ de gasto mensual da hipoteca. A súa evolución, tras tocar chan no ano 2013 con 370€, presenta un ascenso para o ano 2014 de 20€, mentres que descende no 2015 e repunta para este ano 2016.

Dentro dos concellos de entre 20.000 e 50.000 habitantes no que se atopa Ames, o gasto mensual sitúase nos 366€. A súa evolución presenta un gasto á baixa coa excepción do punto de inflexión que se presenta no ano 2014, onde se acadaba un gasto de 406€.

O caso do concello de Santiago enmárcase nos concellos de máis de 50.000 habitantes, onde o gasto medio mensual en hipotecas é no ano 2016 de 414€. Dende o ano 2011 que se presentaba un gasto duns 457€, a cifra vai decrecendo ata chegar aos 407€ no ano 2015. Neste último tramo é onde experimenta un crecemento do gasto.

Outro dos elementos a ter en conta á hora de estudar as condicións socioeconómicas da poboación é o relacionado co aforro que os fogares declaran afrontar en alimentos e reparacións⁸. Así, se ben a porcentaxe de fogares que declara este tipo de aforro en Galicia e na provincia é do 44% e do 42,7% para o ano 2016. Na Área de Santiago a cifra sitúase no 43%, sendo unha das áreas con menor incidencia trala de Ferrol-Eume-Ortega e a da Coruña Suroriental.

⁸ O aforro en alimentos defínese como o aforro que tivo lugar ó ser o propio fogar o que os produce u ben llos regalou algún familiar ou amigo e, polo tanto, lle evitou ao fogar a súa compra. Con respecto ó aforro en reparacións, refírese a que algún membro do fogar, familiar ou amigo realizou tarefas tales como pintar, reparar avarías, facer ou montar mobles... que supuxeron para o fogar un aforro de máis de 500 euros. Definicións obtidas do IGE.

Ademais, á hora de cuantificar este aforro, os datos oficiais amosan que, en tanto en termos xerais os fogares que aforran en Galicia e na provincia declaran uns aforros promedio de 67€ e 72€ mensuais respectivamente, os fogares da área de Santiago roldan a cifra galega ao situarse nun 65€.

2.4 SÍNTESE DO CONTEXTO SOCIOECONÓMICO NA COMARCA.

A breve análise socioeconómica da comarca de Santiago é necesario contextualizala no efecto centralidade que ten o Concello de Santiago de Compostela sobre a propia comarca. Así, o achegamento ó nivel local é o que permite evidenciar as heteroxeneidades presentes na seo da comarca, presentes nos concellos de Santiago, Teo, Ames ou o Val do Dubra.

Así, a comarca de Santiago presenta un PIB per cápita substancialmente superior ó dos territorios de referencia. Nesta situación, ten unha incidencia relevante Santiago de Compostela quen, de xeito local, conta cun 163% do PIB per cápita galego. Esta diferenza maniféstase de xeito comparado na comarca coa renda de 10.000€ do concello de Brión, que supón o 50% do dato galego.

A actividade empresarial da comarca de Santiago está desenvolvida principalmente por autónomos/as (persoas físicas) dedicados/a ao sector servizos, fundamentalmente ó comercio. Con todo, cabe destacar a alta presenza de actividades profesionais, científicas e técnicas que acollen ó 14% do total da actividade empresarial, e que xorden ó redor da Universidade de Santiago de Compostela.

Por outra banda, a baixada do 32% do desemprego conxuntamente cun ascenso na afiliación á Seguridade Social dun 7%, confirma a saudable situación económica dunha comarca con diferentes recursos á súa disposición. Con todo, cabe sinalar que o sector agrario vese en claro retroceso ao descender considerablemente tanto en explotacións agrarias como en UTAs.

Con respecto á cohesión social, é preciso salientar a presenza dun 16% de poboación en risco de pobreza ou exclusión social, o que supón que 27.000 persoas vense nesta situación. Con todo, a comarca presenta uns niveis inferiores ós dos territorios de referencia.

No relativo á renda dispoñible por habitante, os datos da Comarca son superiores ós promedios de Galicia e da provincia, se ben a súa evolución á baixa no período 2010 – 2012 fai que no 2015 aínda non se teñan recuperado os datos iniciais a pesar da existencia de heteroxeneidades locais.

De tódolos xeitos, tamén é preciso salientar a evolución á alza xeral do peso das prestacións na renda dispoñible bruta dos habitantes da Comarca, prestando especial atención ós casos dos Concellos de Vedra ou Val do Dubra, que se sitúan nunha situación máis achegada á realidade do resto da provincia que os casos de Santiago de Compostela, Teo ou Ames.

Finalmente, incidindo nas prestacións, é substancial a diferenza existente entre as pensións promedio existentes en Concellos como Val do Dubra (630€), por exemplo, co propio Santiago de

Compostela (1.037€). Neste sentido, reíncídese no efecto centralidade do Concello de Santiago e na heteroxeneidade comarcal.

3. Os servizos sociais. Situación e evolución.

As administracións locais, atendendo á normativa vixente, teñen un rol fundamental dentro do conxunto coordinado de prestacións, programas e equipamentos que son as políticas de benestar, destinadas estas a garantir a igualdade de oportunidades no acceso á calidade de vida e á participación social de toda a poboación.

Neste sentido, dentro do conxunto de servizos integrados dentro do sistema público de servizos sociais, é responsabilidade das administracións locais a xestión dos servizos sociais comunitarios, entendidos como o acceso normalizado ós servizos sociais e primeiro nivel de intervención (Art. 9.1 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia), sendo, por tanto, a súa función principal a atención ós cidadáns no achegamento e acceso ó sistema de servizos sociais.

A continuación serán analizadas diferentes variables relacionadas tanto coa existencia e localización de entidades (públicas, privadas e sociais) que traballan en materia de benestar na comarca, como coa súa actividade. Así, dentro deste apartado, estudaranse aspectos como os equipamentos e a súa evolución ó longo do tempo, o financiamento das entidades públicas e os seus equipos de traballo, ou os programas máis salientables que estas desenvolven, facendo especial fincapé naqueles servizos locais de elevada capilaridade territorial e de salientable impacto en termos de emprego e de atención ás persoas usuarias, como é o caso do Servizo de Axuda no Fogar.

3.1 AS ENTIDADES E OS EQUIPAMENTOS DE BENESTAR NA COMARCA.

O conxunto de servizos e prestacións que conforman o sistema de servizos sociais necesita contar coas infraestruturas e equipamentos suficientes que permitan unha axeitada prestación dos mesmos, así como un desenvolvemento que responda tanto á realidade da poboación como ás necesidades dos cidadáns de cada territorio.

Neste sentido, e como primeiro paso, é necesario coñecer a rede de actores, tanto de titularidade pública como privada, que integran na comarca de Santiago o sistema de servizos sociais, así como identificar e ter unha imaxe clara dos centros e equipamentos que, no eido do benestar social, actúan e traballan na comarca.

A) As Entidades de Servizos Sociais⁹.

As entidades que prestan servizos no eido dos servizos sociais na comarca de Santiago son un total de 191, das cales 14 son públicas, 96 son iniciativas de carácter social e 81 son entidades privadas. Nesta relación, ademais de salientar o peso de Santiago de Compostela, é preciso mencionar a presenza de entidades relacionadas coa Xunta de Galicia ou con outras de carácter central de influencia en toda Galicia que, polo tanto, superan o ámbito comarcal.

Entidades públicas:

- 1 Concello de Ames.
- 2 Concello do Boqueixón.
- 3 Concello de Brión.
- 4 Concello de Santiago de Compostela.
- 5 Concello de Teo.
- 6 Concello de Vedra.
- 7 Concello de Val do Dubra.
- 8 Axencia Galega de Servizos Sociais.
- 9 Colexio Oficial de Psicólogos de Galicia.
- 10 Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar.
- 11 Fundación Pública Galega para a tutela de persoas adultas.
- 12 Servizo Galego de Saúde.
- 13 Universidade de Santiago de Compostela.
- 14 Xunta de Galicia.

Entidades de iniciativa social:

- 15 ARCEA – ADAMES – Ames.
- 16 Asociación Galega de Afectados e Familiares de Acondroplasia (AGAEFA) – Ames.
- 17 Fundación para a Orientación Profesional, a Investigación e o Desenvolvemento Tecnolóxico, o Emprego e a Formación en Galiza – Ames.
- 18 Asociación de Mulleres Xuntanza – Brión.
- 19 Asociación de Profesionais para a Promoción da Autonomía Persoal Habilitas – Teo.
- 20 Asociación de Pais de Minusválidos Psíquicos Santa María da Cabeza de Teo – Teo.
- 21 Asociación Recreativa e Cultural Os Tilos – Teo.
- 22 Fundación FOLTRA – Teo.
- 23 Asociación de Persoas con Discapacidade Avante – Val do Dubra
- 24 Asociación de Iniciativas e Estudos Sociais – Vedra.
- 25 Asociación para a Promoción e a Integración das Mulleres Galegas do Rural – Vedra.

⁹ Neste apartado recóllense as entidades que están rexistradas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Santiago, ata o 30/06/2018.

- 26 AGADEA – Asociación Galega para a Axuda dos Enfermos con Demencia Alzheimer – Santiago.
- 27 Asociación Empresarial Galega de Centros Especiais de Emprego sen ánimo de lucro – Santiago.
- 28 Asociación ALIA Tercer Sector – Santiago.
- 29 Asociación Banco de Alimentos de Santiago de Compostela – Santiago.
- 30 Asociación Buxaina de Acción Socio-Educativa – Santiago.
- 31 Asociación Caridad de San Vicente de Paul (Voluntarias de la Caridad) – Santiago.
- 32 Asociación Centinelas – Santiago.
- 33 Asociación Centro Cultural Social e Recreativa Casa Agraria – Santiago.
- 34 Asociación Compostela de Niñas y Niños Hiperactivos – Santiago.
- 35 Asociación Compostelana de Esclerose Múltiple – Santiago.
- 36 Asociación Cultural Galega de Formación Permanente de Adultos – Santiago.
- 37 Asociación de Artrite de Santiago – Santiago.
- 38 Asociación de Ayuda a Niños Oncolóxicos de Galicia – Santiago.
- 39 Asociación de Bulimia e Anorexia de Galicia – ABAGAL – Santiago.
- 40 Asociación de Celíacos de Galicia – Santiago.
- 41 Asociación de Dano Cerebral de Compostela Sarela – Santiago.
- 42 Asociación de Empresas de Inserción de Galicia – Santiago.
- 43 Asociación de Mulleres con Discapacidade de Galicia – Santiago.
- 44 Asociación de Padres de Personas con Discapacidad Intelectual ASPAS – Santiago.
- 45 Asociación de Pais, Profesionais e Amigos de Persoas con Discapacidade Intelectual Special Olympics Galicia – Santiago.
- 46 Asociación de Persoas con Discapacidade de Compostela e Comarca – Santiago.
- 47 Asociación de Personas Sordas de Santiago de Compostela – Santiago.
- 48 Asociación de Veciños Álvaro Cunqueiro – Santiago.
- 49 Asociación de Viudas Rosalía de Castro – Santiago.
- 50 Asociación Educativa Antares – Santiago.
- 51 Asociación Educativa Cativos – Santiago.
- 52 Asociación Extramundi – Santiago.
- 53 Asociación Fonte da Virxe de Familiares e Amigos de Enfermos Mentais – Santiago.
- 54 Asociación Galega de Desenvolvemento Social – Santiago.
- 55 Asociación Galega de Fibromialxia – Santiago.
- 56 Asociación Galega de Transplantados do Ril – Santiago.
- 57 Asociación Galega para a Asistencia e Investigación dos Trastornos da Personalidade – (TP Galicia) – Santiago.
- 58 Asociación Gallega de Empresas de Tecnoloxías de Información y Comunicación (AGESTIC) – Santiago.
- 59 Asociación Instituto Tena de la Familia – Santiago.
- 60 Asociación Internacional Teléfono de la Esperanza – Santiago.
- 61 Asociación ITINERA – Santiago.
- 62 Asociación Padres Alumnos Jardín Infantil Santa Marta – Santiago.

- 63 Asociación de Pais do Xardín de Infancia Raiola – Santiago.
- 64 Asociación para a Formación e Emprego de Xóvenes con Discapacidade – Santiago.
- 65 Asociación para a Promoción Social e a Inserción Laboral Plataforma polo Emprego – Santiago.
- 66 Asociación Parkinson Compostela – Santiago.
- 67 Asociación Punto de Encontro – Santiago.
- 68 Asociación Rede Europea de Loita contra a Pobreza e a Exclusión Social no Estado Español da Comunidade Autónoma de Galicia – Santiago.
- 69 Asociación Síndrome de Down de Compostela – Santiago.
- 70 Asociación Turmalina de Actividades Bio-Culturales – Santiago.
- 71 Asociación Unión Galega de Epilepsia (UGADE) – Santiago.
- 72 Asociación Veciñal Polígono de Vite – Santiago.
- 73 AURIGA Asociación Galega para a Inclusión Social – Santiago.
- 74 Axuda Integral Santiaguesa do Alcohólico AISA – Santiago.
- 75 Cáritas Diocesana de Santiago – Santiago.
- 76 Casa Cottolengo del Padre Alegre de la Congregación Hermanas Servidoras de Jesús del Cottolengo del Padre Alegre – Santiago.
- 77 Centro Cultural Social Juan XXIII –Santiago.
- 78 Cociña Económica de Santiago – Santiago.
- 79 Colexio San Pelayo (MM Benedictinas) – Santiago.
- 80 Comité de Entidades de Representantes de Persoas con Discapacidade de Galicia – CERMI Galicia – Santiago.
- 81 Comunidade Local de la Residencia San Marcos de la Congregación de las Hermanitas de los Ancianos Desamparados – Santiago.
- 82 Confederación Galega de Persoas con Discapacidade – COGAMI – Santiago.
- 83 Congregación Oblatas del Santísimo Redentor – Santiago.
- 84 Falemos, Asociación de Pais e Titores de Persoas Afectadas de Autismo e outros Trastornos Xeneralizados do Desenvolvemento – Santiago.
- 85 FEAFES Galicia (Federación de Asociacións de Familiares e Enfermos Mentais de Galicia) – Santiago.
- 86 Federación Autismo Galicia – Santiago.
- 87 Federación de Asociacións de Persoas con Discapacidade da Provincia da Coruña – COGAMI Coruña - Santiago.
- 88 Federación de Asociacións Galegas de Familiares de Enfermos de Alzheimer e outras Demencias – Santiago.
- 89 Federación Escuelas Familiares Agrarias de Galicia – Santiago.
- 90 Federación Galega de Bancos de Alimentos – Santiago.
- 91 Federación Galega de Dano Cerebral – Santiago.
- 92 Federación Galega de Institucións para Síndrome de Down (Down Galicia) – Santiago.
- 93 Federación Gallega de Asociaciones a favor de las Personas con Discapacidad Intelectual o del Desarrollo – Santiago.
- 94 Fundación Amigos de Galicia – Santiago.

- 95 Fundación Andrea de Apoyo a los Niños con Enfermedades de Larga Duración, Crónicas o Terminales - Santiago.
- 96 Fundación Centro Galego de Solidariedade Proxecto Home – Santiago.
- 97 Fundación de Estudos e Análises FESAN – Santiago.
- 98 Fundación Down Compostela – Santiago.
- 99 Fundación Mestre Mateo – Santiago.
- 100 Fundación Monte do Gozo – Santiago.
- 101 Fundación para o Desenvolvemento Humano e Social de Galicia – Santiago.
- 102 Fundación Trebol de Iniciativa Social – Santiago.
- 103 Instituto Galego de Xestión para o Terceiro Sector – Santiago.
- 104 Instituto Gerontolóxico Gallego – Santiago.
- 105 Manos Unidas – Santiago.
- 106 Parroquia de San Fernando de Santiago – Santiago.
- 107 Patronato Casa del Niño – Santiago.
- 108 Sindicato Nacional de CC.OO. de Galicia – Santiago.
- 109 Unión Xeral de Traballadores de Galicia – Santiago.
- 110 VALORESC – Santiago.

Entidades de iniciativa privada:

- 111 AGLAIA Servicios Socioeducativos y Otros S.L – Ames.
- 112 B.C.G – Ames.
- 113 C.C.T – Ames.
- 114 Centro de Día Más Vivir S.L – Ames.
- 115 Gardería Violonchelo Blue S.L – Ames.
- 116 Lemeterna S.L – Ames.
- 117 Linus Arcadia S.L – Ames.
- 118 M.B.M.R – Ames.
- 119 M.P.B.G – Ames.
- 120 M.F.V.N – Ames.
- 121 M.T.C – Ames.
- 122 M.B.F – Ames.
- 123 Medrando Xuntos Psicólogos, Sociedade Civil Profesional – Ames.
- 124 M.R.F – Ames.
- 125 Proyecto Innovación Educativa S.L – Ames.
- 126 Salgado Facility Services S.L – Ames.
- 127 Sendón García S.L – Ames.
- 128 S.G.P – Ames.
- 129 S.B.d.C – Ames.
- 130 T.F.L – Ames.
- 131 V.G.A – Ames.

- 132 A.B.C – Brión.
- 133 Centro Residencial O Castro S.L – Teo.
- 134 Galimedical Los Arcángeles S.L – Teo.
- 135 G.P.C – Teo.
- 136 GERIOLVEIRA S.L – Teo.
- 137 Guardería de Teo S.C – Teo.
- 138 R.R.N S.L.N.E – Teo.
- 139 Senra Gayo S.L – Teo.
- 140 M.S.R – Val do Dubra.
- 141 M.P.P.I – Val do Dubra.
- 142 Abeiro Social S.Coop. Galega – Santiago.
- 143 Accede Social S. L – Santiago.
- 144 A.M.M – Santiago.
- 145 A.I.N.G – Santiago.
- 146 A.N.G S.L – Santiago.
- 147 Atención Integral del Menor S.L – Santiago.
- 148 Aurora, Pilar y Ana S.L – Santiago.
- 149 Barti Servicios 2009 S.L – Santiago.
- 150 C.D. Iglemen S.L – Santiago.
- 151 C.F.F – Santiago.
- 152 Cativos Gestión Educativa S.L – Santiago.
- 153 Cian Vital Servicios INtegrales de Salud y Bienestar S.L.U – Santiago.
- 154 C.M.LI y otros S.C – Santiago.
- 155 Cocioescola S.L – Santiago.
- 156 Combina Social S.L – Santiago.
- 157 Compostela Inserta Empresa de Inserción Laboral S.L – Santiago.
- 158 Creaeduca S.L – Santiago.
- 159 Crecer Contigo S.L.U – Santiago.
- 160 De Oito a Oito Centro de Día S.L – Santiago.
- 161 Escola Infantil Jardín de los Mimos S.L – Santiago.
- 162 Escola Infantil Papparolo S.C – Santiago.
- 163 Escola Infantil Pinypon S.L – Santiago.
- 164 Escola Infantil Xirandola S.L – Santiago.
- 165 G.N.A.I – S.L.N.E – Santiago.
- 166 Gerosalud S.L – Santiago.
- 167 Instituto Psicológico para la Investigación y el Cambio S.C.P – Santiago.
- 168 Jesús Baleato Soluciones S.L – Santiago.
- 169 J.A.P.A – Santiago.
- 170 La Casa de Koli S.L – Santiago.
- 171 Mº d.C.R.E – Santiago.
- 172 Mami Plus S.L – Santiago.
- 173 M.B.A.F – Santiago.

- 174 M.d.A.B.M – Santiago.
- 175 M^a. D.C.Ch- Santiago.
- 176 M.J.G.R – Santiago.
- 177 M.A.M – Santiago.
- 178 M.H.C – Santiago.
- 179 Meular Servizos Asistenciais S.L – Santiago.
- 180 M.A.V.C – Santiago.
- 181 M.G.y Otra S.C – Santiago.
- 182 My Two Hands S.C – Santiago.
- 183 O tempo é noso S.L.L – Santiago.
- 184 Omnia Innovación y Gestión Educativa S.L – Santiago.
- 185 Osventos Innovación en Servizos S.L.U – Santiago.
- 186 Proyecto Educativo Antares S.L – Santiago.
- 187 Rey Rey y Asociados S.C – Santiago.
- 188 Sansibrán S.L – Santiago.
- 189 Sociedade Santa Apolonia S.L – Santiago.
- 190 Soluciones Educativas Galicia S.A – Santiago.
- 191 Versa Asesores S.L – Santiago.

Imaxe 2. Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da comarca de Santiago.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

A distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da comarca que presenta o mapa amosa como estas se centran, sobre todo, no Concello de Santiago de Compostela (143), a pesar de que tamén se atopa unha importante presenza en Ames (25) e Teo (12). Nos Concellos de carácter rural salientan as entidades públicas e unha limitada presenza de entidades privadas e de carácter social. Con todo, nos concellos de Brión hai 3 entidades, no Val do Dubra localízanse 4, en Vedra 3 e o concello de Boqueixón conta unicamente coa administración local como entidade prestadora de servizos sociais.

As áreas estratéxicas de actuación nas que se clasifican as entidades da comarca de Santiago ó abeiro do disposto no artigo 12.2 do Decreto 254/2011¹⁰ e recollidas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais dependente da Consellería de Política Social da Xunta de Galicia, indican que as entidades sociais da comarca teñen como principal ámbito de actuación as persoas con discapacidade e a inclusión social. Así, tamén teñen presenza nos ámbitos da familia e a infancia e das persoas maiores. En canto ás entidades privadas o seu principal ámbito de actuación é a infancia e a dependencia. Polo que respecta ás entidades públicas, que son as propias administracións locais, o seu ámbito de actuación abarca tódalas áreas estratéxicas ó ser a porta de entrada os servizos sociais.

B) Os Centros de Servizos Sociais¹¹.

Na comarca de Santiago hai un total de 108 centros de servizos sociais, sendo 28 de titularidade pública, 40 de iniciativa social e 40 de iniciativa privada.

Centros públicos:

- 1 Escola Infantil de Ames – Bertamiráns – Ames.
- 2 Escola Infantil de Ames – Ames.
- 3 Escola Infantil Municipal A Magdalena – Ames.
- 4 Escola Infantil Municipal O Bosque de Ames – Ames.
- 5 Escola Infantil Municipal Raíña Lupa de Boqueixón – O Boqueixón.
- 6 Centro Social Polivalente de Brión – Brión.
- 7 Escola Infantil Municipal de Brión – Brión.
- 8 Escola Infantil Municipal da Ramallosa – Teo.
- 9 Escola Infantil Municipal de Calo – Teo.
- 10 Escola Infantil Municipal Os Tilos de Teo – Teo.
- 11 Escola Infantil Municipal Val do Dubra – Val do Dubra.
- 12 Escola Infantil Municipal de Vedra – Vedra.
- 13 Fogar do Maior de Vedra – Vedra.
- 14 Centro de día de Alzheimer Volta do Castro – Santiago.
- 15 Centro Sociocomunitario de Benestar de Santiago de Compostela – Santiago.
- 16 Escola Infantil 0-3 Complexo Hospitalario Univeristario de Santiago – Santiago.
- 17 Escola Infantil 0-3 Municipal de Fontiñas – Santiago.
- 18 Escola Infantil do Polígono do Tambre – Santiago.
- 19 Escola Infantil Municipal de Conxo – Santiago.
- 20 Escola Infantil Municipal de Salgueiriños – Santiago.

¹⁰ Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais de Galicia (DOG nº 14, do 20 de xaneiro de 2012).

¹¹ Neste apartado recóllense os centros que están rexistrados no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Santiago, ata o 30/06/2018.

- 21 Escola Infantil Municipal San Roque de Santiago – Santiago.
- 22 Escola Infantil Santa Susana – Santiago.
- 23 Escola Infantil Tras Parlamento – Santiago.
- 24 Escola Infantil Vite – Santiago.
- 25 Punto de Encontro Familiar O Sar – Santiago.
- 26 Residencia de Maiores de Santiago de Compostela – Santiago.
- 27 Residencia de Maiores Fundación José Otero – Carmela Martínez – Santiago.
- 28 Residencia de Maiores Volta do Castro – Santiago.

Centos de iniciativa social:

- 29 Centro Ocupacional ARCEA – ADAMES – Ames.
- 30 Centro Acollida Básica do Boqueixón – O Boqueixón.
- 31 Residencia Santa Olalla – O Boqueixón.
- 32 Centro Asistencial ASPAMITE – Teo.
- 33 Centro Ocupacional ASPAMITE – Teo.
- 34 Centro de Día de Niveiro – Val do Dubra.
- 35 Centro Ocupacional de Niveiro – Val do Dubra.
- 36 Vivenda Tutelada Avante – Val do Dubra.
- 37 Albergue Juan XXIII – Santiago.
- 38 Casa de Familia Dignidade Santiago de Compostela – Santiago.
- 39 Casa de Familia Torrente – Conxo – Santiago.
- 40 Centro de Acollida Básica Cottolengo del Padre Alegre – Santiago.
- 41 Centro de Atención Social Continuada Vieiro – Santiago.
- 42 Centro de Día ASPAS – Santiago.
- 43 Centro de Día de Villestro – Santiago.
- 44 Centro de Día Integral Doutor Teixeira – Santiago.
- 45 Centro de Día Sarela II – Santiago.
- 46 Centro de Día Vagalume – Santiago.
- 47 Centro de Maiores Afundación Santiago de Compostela – Santiago.
- 48 Centro Ocupacional AFEXDI – Santiago.
- 49 Centro Ocupacional ASPAS – Santiago.
- 50 Centro Ocupacional Fonte da Virxe – Santiago.
- 51 Centro Ocupacional Sarela – Santiago.
- 52 Cociña Económica de Santiago – Santiago.
- 53 Escola Infantil Casa do Neno de Santiago – Santiago.
- 54 Escola Infantil Cativos de Restollal – Santiago.
- 55 Escola Infantil Rubido Romero – Santiago.
- 56 Escola Infantil San Pelayo – Santiago.
- 57 Escola Infantil Santa Marta – Santiago.
- 58 Piso Tutelado ASPAS C – Santiago.
- 59 Piso Tutelado ASPAS F – Santiago.

- 60 Residencia de Gravemente Afectados Juan Vidán Torres – Santiago.
- 61 Residencia de Maiores Servisenior Santiago – Santiago.
- 62 Residencia San Marcos – Santiago.
- 63 Vivenda Comunitaria ASPAS 1 – Santiago.
- 64 Vivenda Comunitaria ASPAS 2 – Santiago.
- 65 Vivenda Comunitaria ASPAS 3 – Santiago.
- 66 Vivenda Tutelada de Santiago – Santiago.
- 67 Vivenda Tutelada Estocolmo – Santiago.
- 68 Xardín de Infancia Raiola – Santiago.

Centos de iniciativa privada:

- 69 Centro de día Más Vivir – Ames.
- 70 Centro de día para Persoas Maiores Milladoiro – Ames.
- 71 Escola Infantil 0-3 Abeiro – Ames.
- 72 Escola Infantil Garabatos de Ames – Ames.
- 73 Escola Infantil Merlín – Ames.
- 74 Escola Infantil Piolín de Ames – Ames.
- 75 Escola Infantil Sueños – Ames.
- 76 Escola Infantil Violonchelo – Ames.
- 77 Ludoteca Galicia Montessori – Ames.
- 78 Centro de día O Castro – Teo.
- 79 Escola Infantil Meniños – Teo.
- 80 Escola Infantil Popote – Teo.
- 81 Residencia Complexo Xerontolóxico O Castro – Teo.
- 82 Residencia Los Arcángeles – Teo.
- 83 Residencia Pontevea – Teo.
- 84 Residencia San Simón – Teo.
- 85 Residencia Victoria – Teo.
- 86 Residencia Val do Dubra – Val do Dubra.
- 87 Vivenda Comunitaria San Cristobal de Pedra do Home – Val do Dubra.
- 88 Agasalle Escola Infantil – Santiago.
- 89 Centro de día Atendo – Santiago.
- 90 Centro de día O Tempo é Noso – Santiago.
- 91 Centro de día para Persoas Maiores de Oito a Oito – Santiago.
- 92 Centro de día para Persoas Maiores Sarquavitae San Lázaro – Santiago.
- 93 Escola Infantil 0-3 Pinypon – Santiago.
- 94 Escola Infantil Axouxere – Santiago.
- 95 Escola Infantil Cativos de Coxo – Santiago.
- 96 Escola Infantil Coccoescola – Santiago.

- 97 Escola Infantil Kid's Garden de Santiago – Santiago.
- 98 Escola Infantil La Casa de Koli – Santiago.
- 99 Escola Infantil Mami Plus – Santiago.
- 100 Escola Infantil Os Pequerrechos de Santiago – Santiago.
- 101 Escola Infantil Paparolo – Santiago.
- 102 Escola Infantil Picariños de Santiago – Santiago.
- 103 Escola Infantil Santa Apolonia I – Santiago.
- 104 Escola Infantil Santa Apolonia II – Santiago.
- 105 Escola Infantil Xirandola – Santiago.
- 106 My Two Hands: Creative Language Learning – Santiago.
- 107 Residencia de Maiores Sarquavitae San Lázaro – Santiago.
- 108 Trastes Centro de Educación Infantil – Santiago.

Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da comarca de Santiago

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

O Concello que conta cun número maior de centros de servizos sociais é Santiago (68) que, conxuntamente con Teo (13) e Ames (14), asumen boa parte dos equipamentos da Comarca. Con todo, é preciso mencionar que en tódolos Concellos se localizan equipamentos. Así, no Val do Dubra hai un total de 6 centros, no Boqueixón localízanse 3 e os concellos de Brión e Vedra contan cada un con dous centros de servizos sociais.

Táboa 16. Distribución dos centros de servizos sociais da comarca de Santiago segundo o seu ámbito de actuación.

Ámbito de actuación	Centros		
	Titularidade pública	Titularidade privada	
		Iniciativa social	Iniciativa privada
Dependencia	3	3	14
Discapacidade		21	
Inclusión		7	
Familia	1		
Infancia	20	6	25
Maiores	4		1

Ámbito de actuación	Centros		
	Titularidade pública	Titularidade privada	
		Iniciativa social	Iniciativa privada
Menores		3	

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Como se pode comprobar, a maior parte dos centros teñen como obxecto de traballo á infancia, en tanto que tamén salientan os relacionados coa dependencia e coa discapacidade. Neste sentido, é preciso mencionar que, en tanto o número de centros públicos se centra na atención á infancia, quedando a atención ás persoas maiores e dependentes nun segundo plano, a iniciativa privada céntrase maioritariamente na atención á primeira infancia e ás persoas en situación de dependencia. Pola súa banda, a iniciativa social é a única que presta servizo ás persoas con discapacidade e ás persoas en risco de exclusión, en tanto que tamén xestiona centros de menores, de atención á primeira infancia e á dependencia

O tipo de centros presentes na comarca de Santiago, en base ós ámbitos de actuación anteriormente citados, recóllense nas seguintes táboas onde se pode diferenciar, por unha banda a oferta de equipamentos existentes na Comarca sen incluír ó Concello de Santiago de Compostela e, por outra, esta mesma oferta de xeito individual para o Concello de Santiago de Compostela:

Táboa 17. Número dos centros de servizos sociais da comarca de Santiago (excluíndo o Concello de Santiago de Compostela), segundo a súa tipoloxía, titularidade, concello no que se localiza e número de prazas totais autorizadas.

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Concello no que se localiza	Total prazas autorizadas
Centro de acollida básica	Inclusión	1	Social	Boqueixón	20
Centro de día	Discapacidade	2	Social	Teo	10
				Val do Dubra	20
	Dependentes	3	Privado	Ames	80
				Teo	25
					40
Centro social	Maiores	1	Publica	Brión	-
Centro ocupacional	Discapacidade	3	Social	Ames	14
				Teo	15
				Val do Dubra	20
Escola infantil	Infancia	11	Pública	Ames	82
					102
					94
				Boqueixón	115
					53
					82
				Teo	62
					54
					50
Val do Dubra	41				

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Concello no que se localiza	Total prazas autorizadas
				Vedra	61
		8	Privada	Ames	41
					58
					41
					57
					36
					41
				Teo	41
					37
Fogares e clubs	Maiores	1	Pública	Vedra	-
Ludoteca	Infancia	1	Privada	Ames	40
		1	Social	Boqueixón	68
Residencia	Dependentes	6	Privada	Teo	76
					36
					74
					85
					36
				Val do Dubra	40
Vivenda/ piso tutelado	Discapacidade	1	Social	Val do Dubra	8
	Maiores	1	Privada	Val do Dubra	12

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Táboa 18. Número dos centros de servizos sociais do Concello de Santiago de Compostela segundo a súa tipoloxía, titularidade e número de prazas totais autorizadas.

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Total prazas autorizadas
Albergue	Inclusión	1	Social	25
Centro de acollida básica	Inclusión	1	Social	57
Centro de atención social continuada	Inclusión	1	Social	30
		1	Pública	40
	Dependentes	4	Privada	36
				40
				26
				40
Centro de día	Discapacidade	3	Social	30
				20
				40
	Menores	1		10
	Inclusión	1		15
Centro social	Maiores	1	Pública	-
				15
Centro ocupacional	Discapacidade	4	Social	66
				16

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Total prazas autorizadas
				30
Comedor social	Inclusión	1	Social	110
Escola infantil	Infancia	9	Pública	54
				61
				61
				61
				123
				61
				82
				61
				123
		6	Social	94
				41
				61
				15
				30
				53
	15	Privada	74	
			39	
			41	
			39	
			81	
			94	
			55	
			41	
			61	
15				
41				
41				
62				
41				
41				
Fogares e clubs	Maiores	1	Social	-
Ludoteca	Infancia	1	Privada	20
Punto de encontro familiar	Familia	1	Pública	-
Residencia	Maiores	1	Pública	84
				150
	Dependentes	2	Pública	150
				1
		2	Social	50
				220
	Discapacidade	1	Social	35
	Menores	2	Social	8
8				
Vivenda/ piso tutelado	Discapacidade	6	Social	3
				3

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Total prazas autorizadas
				10
				6
				10
				4
	Menores	1		8

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Como se pode comprobar e como se menciona con anterioridade, a maior parte dos equipamentos da Comarca sitúanse nos Concellos de Ames e Teo e, sobre todo, no Concello de Santiago de Compostela que se constitúe nunha centralidade para a totalidade da Comarca, da provincia e de Galicia.

Con todo, é preciso recoñecer a existencia de equipamentos en tódolos Concellos, incluídos os de menor tamaño como pode ser Val do Dubra que, ademais dun centro de atención á primeira infancia, conta con servizos de atención ás persoas maiores e ás persoas en situación de dependencia de iniciativa social e privada. Nesta liña, tamén é preciso salienta a presenza dun centro de acollida básica para as persoas en risco de exclusión no Concello do Boqueixón, superando así a tendencia destes equipamentos a centrarse nas zonas urbanas das comarcas.

Ademais, na liña do xa mencionado, os equipamentos adicados á inclusión e á discapacidade na Comarca son de titularidade social.

Para a atención á dependencia a Comarca conta con 20 centros e un total de 1.468 prazas. Así, na Comarca para a atención á dependencia non residencial hai 8 centros de día e un total de 327 prazas autorizadas. Destes 8 centros 5 están localizados en Santiago e teñen autorizadas un total de 182 prazas. A atención residencial préstase en 12 residencias cun total de 1.141 prazas autorizadas. As 5 residencias ubicadas no concello de Santiago contan cun total de 726 prazas.

As persoas maiores da Comarca de Santiago dispoñen de 1 vivenda comunitaria de titularidade privada no concello do Val de Dubra, con 12 prazas autorizada, e 1 residencia no concello de Santiago, de titularidade pública, con 84 prazas autorizadas. Así mesmo, as persoas maiores dispoñen, xunto co resto da cidadanía, de 4 centros sociais nos que fortalecer a vida e as relacións sociais, 2 no concello de Santiago, 1 en Brión e outro en Vedra.

Os centros de atención á infancia contan con 2.846 prazas autorizadas repartidas nos 49 centros da Comarca, todos eles son escolas infantís. Na Comarca hai 20 centros públicos con 1.434 prazas autorizadas, 23 centros de titularidade privada que contan con 1.118 prazas autorizadas e 6 centros de iniciativa social cun total de 294 prazas autorizadas. Na comarca tamén se conta con 2 ludotecas, unha no concello de Ames cunha capacidade de 40 prazas autorizadas e outra en Santiago para 20 nenos e nenas, as dúas de titularidade privada.

Para a atención ás persoas con discapacidade a Comarca conta con 5 centros de día cunha capacidade de 120 usuarios/as, 3 destes centros de atención non residencial están en Santiago. Conta tamén con 7 centros ocupacionais e un total de 176 prazas autorizadas e 8 centros

residenciais, dos cales 1 é residencias cunha capacidade de 35 persoas usuarias e 7 vivendas tuteladas, unha no concello do Val do Dubra e 6 en Santiago, cunha capacidade total de 44 prazas autorizadas.

A comarca ten 5 centros de atención a menores, todos eles no Concello de Santiago. Un centro de día con capacidade para atender a 10 menores, 2 centros residenciais cunha capacidade total de 16 prazas autorizadas e unha vivenda tutelada para 8 usuarios/as.

Ademais, a comarca dispón de 6 centros de inclusión dos cales 5 están en Santiago, 2 son centros de acollida básica cunha capacidade de 77 usuarios/as (un deles no Boqueixón), 1 centro de atención social continuada para 30 persoas usuarias, 1 albergue que conta con 25 prazas autorizadas, 1 centro de día cunha capacidade de 15 prazas e 1 comedor social con 110 prazas. Estes centros de inclusión son todos de iniciativa social.

Así mesmo, e ó igual que as comarcas nas que se localizan as grandes cidades da provincia, a Comarca de Santiago, concretamente o Concello de Santiago, conta cun Punto de Encontro Familiar para as familias da provincia.

Análise e cobertura dos centros.

O Mapa galego de servizos sociais é, segundo o artigo 44.2 da Lei 13/2008 de servizos sociais de Galicia, o instrumento de planificación encargado tanto da definición das áreas sociais de Galicia como dos criterios de dotación de centros e servizos sociais no territorio

Se ben o Mapa galego de servizos sociais non está publicado nos termos que recolle a Lei 13/2008, no ano 2008 a Xunta de Galicia publica o *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”*. Esta publicación contén tanto o inventario dos recursos sociais de Galicia, para identificar os recursos existentes no territorio no eido dos servizos sociais, como os criterios para a dotación de centros e servizos sociais, definindo, para determinados equipamentos, as ratios de cobertura obxectivo a lograr nos vindeiros anos para os diferentes territorios.

Nesta diagnose emprégase a metodoloxía definida no *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* para a determinación das ratios de cobertura así como para as prazas obxectivo dos diferentes equipamentos sociais, co obxectivo de poder establecer unha comparativa e describir a situación actual dos equipamentos de servizos sociais atendendo ó ámbito territorial obxecto desta diagnose, o comarcal, que defire nalgúns casos das áreas sociais definidas no Mapa.

Os concellos da Comarca de Santiago no *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* forman parte de diferentes áreas sociais. A área social denominada área semiurbana 2 a forman 5 dos 7 concellos da Comarca: Ames, Brión, Boqueixón, Teo e Vedra. Na área social denominada área rural 8 está incluído o Concello de Val do Dubra. E o

Concello de Santiago é unha das denominadas áreas urbanas. Neste sentido, co obxectivo de adaptar a metodoloxía do *Mapa* á realidade comarcal, para a determinación dos índices de cobertura da diagnose da comarca de Santiago empregáronse os datos individuais de cada un dos concellos que se recollen no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais*”.

Os centros de atención ás persoas maiores.

Os centros residenciais de atención as persoas maiores e dependentes da comarca de Santiago, no ano 2005¹², ofrecían unha cobertura¹³ do 3,36% ó contar cun total de 850 prazas repartidas en 10 centros. O Concello de Santiago contaba con 3 centros e 448 prazas, o resto distribuíanse nas 5 residencias de Teo, con 286 prazas, a residencia do Boqueixón, con 104 prazas, e a vivendas comunitaria do Val do Dubra con 12 prazas autorizadas.

No ano 2017 a Comarca conta con 1.237 prazas autorizadas de carácter residencial, o que proporciona un índice de cobertura do 3,73%, lonxe aínda da ratio do 5%¹⁴ de prazas residenciais que determina o *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*.

Polo que respecta ós centros non residenciais, centros de día, no 2005 os concellos da Comarca de Santiago contaban cun total de 5 centros de día, cunha capacidade de 175 prazas e un índice de cobertura do 0,69%. No 2017 a Comarca conta con 8 centros de día e un total de 327 prazas autorizadas. Así, o índice de cobertura no 2017 dos equipamentos non residenciais é do 0,99%, aproximándose paseniñamente ó 2¹⁵% do obxectivo de prazas en centros non residenciais que determina o *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*. Na comarca, para acadar este obxectivo faltan aínda 336 prazas.

Táboa 19. Evolución ratio de cobertura, número de centros e prazas nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.

Tipo de centro	Ratios de cobertura obxectivo	Ano	Nº de centros	Prazas totais	índice de cobertura \geq 65 anos (%)	Prazas ratios obxectivos	Diferenza de prazas
Residencias	5	2005	10	850	3,36	1265	-415
		2017	13	1237	3,73	1658	-421
Centros de día	2	2005	5	175	0,69	506	-331
		2017	8	327	0,99	663	-336

Fonte: Elaboración propia.

¹² Os datos que recolle o “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” son do ano 2005.

¹³ O índice de cobertura dos centros de atención ás persoas maiores no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” determinábase segundo a seguinte fórmula número de prazas en centros adicados á atención as persoas maiores entre o número de persoas maiores de 65 anos.

¹⁴ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 5% a ratio de prazas residenciais mínima por área, obxectivo que se recolle no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”.

¹⁵ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 2% a ratio de prazas de centros de día mínima por área, obxectivo que se recolle no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”.

Como se observa, os índices de cobertura dos equipamentos tanto de atención residencial como non residencial na comarca evolucionan positivamente, polo que a Comarca experimenta un incremento tanto no número de centros como no número de prazas totais autorizadas.

No referente ós equipamentos de carácter residencial a Comarca pasa de contar con 10 centros, no 2015, a contar con 14, no 2017, e aumenta o número de prazas autorizadas nun 45%. Este incremento é resultado principalmente da apertura de 3 centros en Santiago cunha capacidade de 350 prazas e da residencia do Val do Dubra cunha capacidade de 40 prazas autorizadas.

Así, e con todo, na Comarca de Santiago aínda faltan 421 prazas de carácter residencial para chegar á ratio do 5% de cobertura para este tipo de centros.

No relativo ós equipamentos non residenciais de atención as persoas maiores e dependentes, o incremento, tanto no número de centros de día como no número de prazas autorizadas, non logra acadar o obxectivo do 2% de prazas en centros non residenciais nin estar presente na maioría dos concellos da Comarca, xa que son unicamente 3 os concellos que contan con este tipo de equipamento. No Concello de Santiago o número de centros de día incrementa de 3 a 6 e o número de prazas autorizadas pasa das 448 a 850 prazas. A este aumento únese a apertura de 2 centros no Concello de Ames, con 80 e 25 prazas cada un.

Centros de atención á infancia.

A atención á infancia na comarca conta con 49 centros e un total de 2.895 prazas. No Concello de Santiago localízanse 30 centros e un total de 1.747 prazas, no resto de concellos da Comarca hai 19 centros e 1.148 prazas. O Concello de Ames conta con 10 centros e un total de 667 prazas, o Concello de Boqueixón ten 1 escola infantil con 53 prazas, o Concello de Brión tamén ten unha escola infantil pública con capacidade para 82 nenas e nenos, o de Teo conta con 3 centros públicos para 166 nenas e nenos e 2 privados para 78, o Concello do Val do Dubra dispón dunha escola infantil pública con capacidade para 41 rapazas e rapaces e a escola infantil de Vedra acolle a 61 nenas e nenos.

As 2.895 prazas nos centros infantís proporcionan un índice de cobertura do 47,60% ás 6.082 nenas e nenos de entre 0 e 3 anos de idade que había na comarca no 2017. Este índice supera o obxectivo do 33% de taxa de escolarización para menores de 3 anos definido no Cumio de Barcelona da Unión Europea para o 2010.

Centros de atención ás persoas con discapacidade.

Na Comarca de Santiago as persoas con discapacidade, no ano 2005, dispoñían de 145 prazas autorizadas no Concello de Santiago, distribuídas nas 24 da residencia + centro ocupacional, as 57 dos dous centros ocupacionais, as 35 da residencia + centro de día e as 29 dos dous centros de día.

Estas persoas usuarias contaban tamén co centro ocupacional cunha capacidade de 17 prazas autorizadas no concello do Val do Dubra.

No ano 2017, a comarca conta con 20 centros de atención as persoas con discapacidade e 375 prazas autorizadas. Así, hai 5 centros de día, 3 en Santiago cun total de 90 prazas autorizadas, 1 en Teo con 10 prazas e outro no Val do Dubra con 20 prazas. Hai tamén 7 centros ocupacionais, 4 no Concello de Santiago cun total de 127 prazas, 1 en Teo con 15 prazas, 1 no concello de Ames con 14 prazas e 1 centro no Val do Dubra con capacidade para 20 usuarios/as. A comarca conta tamén con 8 centros residenciais, 1 residencia no concello de Santiago cunha capacidade de 35 prazas autorizadas, tamén en Santiago 6 vivendas comunitarias cunha capacidade total de 36 prazas e unha vivenda comunitaria no Val do Dubra para 8 persoas usuarias.

Tódolos centros presentes na Comarca para a atención as persoas con discapacidade son centros de iniciativa social.

Centros de atención a menores.

A comarca de Santiago no ano 2005 contaba con catro centros cunha capacidade total de 34 prazas, 3 casas de familia e un centro de día.

No 2017 a atención ós/ás menores na Comarca préstase nos centros que están localizados no concello de Santiago e que son 1 centro de día para 10 menores, 2 centros residenciais cada un con 8 prazas autorizadas e 1 vivenda tutelada tamén para 8 menores.

Centros de inclusión social.

Os centros de inclusión social na Comarca no ano 2005 localizábanse unicamente no Concello de Santiago que contaba cun comedor social, para 94 persoas usuarias, 1 centro de acollida a drogodependentes, 1 piso de acollida con comedor, con 117 prazas, 1 albergue con 34 prazas, 1 centro de día e 4 centros de información e orientación.

No 2017 o Concello do Boqueixón tamén conta cun centro de inclusión, en concreto dispón de 1 centro de acollida básica cunha capacidade total de 20 prazas. Pola súa banda, no Concello Santiago hai un albergue, con capacidade de 25 prazas, 1 centro de acollida básica para 57 persoas usuarias, 1 centro de atención continuada para 30 usuarios/as, 1 centro de día, cunha capacidade de 15 prazas e un comedor social con 110 prazas autorizadas.

Como xa se comenta anteriormente, todos os centros de inclusión social da Comarca son de iniciativa social.

3.2 Os DEPARTAMENTOS MUNICIPAIS DE BENESTAR.

A) O financiamento dos Servizos Sociais.

Os orzamentos municipais xuntos coas achegas realizadas polas Deputacións provinciais e a administración autonómica son as principais fontes de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Este financiamento é completado cos ingresos xerados en concepto de copagamento que realizan as persoas usuarias dos servizos.

A estrutura por programas dos orzamentos municipais¹⁶ permite determinar o gasto municipal que as entidades locais destinan ós servizos sociais comunitarios. Así, segundo os orzamentos municipais aprobados ou prorrogados para o exercicio 2018, o gasto dos concellos da Comarca de Santiago en “servizos sociais e promoción social”, é dicir, na política de gasto 23¹⁷ dos orzamentos, vai do teito que marca O Boqueixón co 19,5% ó chan de Val do Dubra co 4,7%.

Táboa 20. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca de Santiago para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Ames	24.700.942,22 € ¹⁸	2.079.922,52 €	8,42%
Boqueixón	3.349.496,64 € ¹⁹	652.496,64 €	19,48%
Brión	6.143.472,94 € ²⁰	511.037,76 €	8,32%
Santiago de Compostela	110.212.097,31 € ²¹	7.416.308,11 €	6,73%
Teo	15.647.998,20 € ²²	1.736.543,37 €	11,10%

¹⁶ Segundo a Orde EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais.

¹⁷ A Orde EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais, no anexo I define a política de gasto 23: Servizos sociais e promoción social neste sentido: “Imputaranse a esta política de gasto os levados a cabo pola entidade local para a promoción da igualdade de xénero, promoción e reinserción social de marxinados, así como para a xestión dos servizos sociais; prestación de servizos a persoas dependentes e de asistencia social, residencias de anciáns e outros de natureza análoga. Tamén se incluírán as transferencias finalistas a entidades e familias que colaboren na consecución destes fins.

Inclúranse os gastos correspondentes á Administración Xeral, que corresponderán ás actividades dirixidas á planificación, coordinación, control, organización, xestión administrativa e desenvolvemento de funcións de apoio dos distintos centros directivos que integran a política de gasto.”

¹⁸ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 01/06/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº117 de 21 de xuño de 2018.

¹⁹ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 31/01/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº46 de 7 de marzo de 2018.

²⁰ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 23/03/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº57 de 23 de marzo de 2018.

²¹ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 21/02/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº40 de 27 de febreiro de 2018.

²² Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento prorrogado en data 30/12/2017 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº159 de 23 de agosto de 2017.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Val do Dubra	2.004.800,83 € ²³	94.770,00 €	4,73%
Vedra	5.267.791,52 € ²⁴	885.000,00 €	16,80%

Fonte: BOP coa aprobación definitiva dos orzamentos municipais para o exercicio 2018 e Ministerio de Facenda <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx>

En termos de financiamento por habitante, os datos sitúan ó Concello de Val do Dubra como o que conta cun menor investimento (24,11€). Nun grupo intermedio sitúanse os Concellos de Ames (67,45€), Brión (66,38€), Santiago de Compostela (76,89€) e Teo (93,98€). Finalmente, os Concellos que máis invisten por habitante no ano 2018 son os de Boqueixón (153,82€) e Vedra (175,21€).

Polo que respecta ás achegas realizadas pola Deputación da Coruña e a Xunta de Galicia é preciso deterse no obxecto que teñen como achegas finalistas que son. Así, as achegas finalistas que realiza a Deputación da Coruña ós servizos sociais comunitarios municipais teñen como obxecto o apoio ó financiamento do servizo de axuda no fogar básico e a contratación dos equipos municipais diferentes e complementarios ó do persoal de referencia²⁵.

No referente ás achegas da Xunta de Galicia, as de natureza corrente, teñen por obxecto o cofinanciamento dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios municipais en cada exercicio orzamentario e o sistema empregado e a través do denominado Plan Concertado mediante o sistema de financiamento recollido no Decreto 99/2012.

As achegas da Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios nos últimos anos tiveron unha evolución dispar, tal e como se pode observar na seguinte táboa. As achegas que recibiron os concellos da Comarca de Santiago experimentaron unha evolución que vai dende o incremento do 34% do Concello de Teo á redución do 39% do Concello de Val do Dubra, ficando os Concellos maiores de 20.000 habitantes fóra deste sistema de financiamento da Deputación.

²³ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento prorrogado en data 17/01/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019)..

²⁴ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.minhap.gob.es/sgcal/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 26/07/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº172 de 9 de setembro de 2018.

²⁵ O obxecto de financiamento do **Programa de financiamento dos Servizos Sociais Comunitarios Municipais (FOPPSS)** é "(...)o cofinanciamento dos gastos polos conceptos de salarios e seguridade social do persoal con perfís profesionais diferentes e complementarios ao do/a profesional de referencia (que se regula no artigo 37 do Decreto: persoal auxiliar administrativo, persoal técnico de grao medio e persoal técnico de grao superior) como do persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, o SAF básico, todo el (...)" (base 3 das bases de financiamento BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FOAXCA** consiste no mantemento, programas e promoción de actividades contemplados na convocatoria véxase base 3 das Bases reguladoras do programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. (BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FO036A** é o impulso as entidades locais a través de "(...)axudas para gastos de mantemento, programas e promoción de actividades(...)" relacionadas coas políticas de envellecemento activo, seguindo a Base 3 das Bases reguladoras do Programa de Subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016 ((BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.)

Táboa 21. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da comarca de Santiago en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018²⁶.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 -2018 (%)
Ames	39.987,37 €	- €	- €	-100%
Boqueixón	68.013,84 €	57.516,78 €	74.306,56 €	9%
Brión	72.948,41 €	53.027,07 €	63.664,88 €	-13%
Santiago de Compostela	46.996,50 €	- €	- €	-100%
Teo	80.002,97 €	65.023,07 €	106.806,28 €	34%
Val do Dubra	76.497,09 €	59.008,79 €	46.528,00 €	-39%
Vedra	71.505,64 €	59.008,79 €	88.588,36 €	24%

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos das Resolucións: RP 2016/11712, RP 2016/8711, RP 2016/15377, RP 16525/ 2017 e RP núm. 2018/14387.

Ás variacións no apoio económico da Deputación da Coruña ós servizos sociais comunitarios dos concellos da Comarca responden tanto ó cambio do sistema de financiamento da propia Deputación, como á nova fórmula empregada pola institución para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais.

Neste sentido, o novo sistema empregado pola Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios baséase no apoio directo ós concellos no financiamento do persoal de servizos sociais comunitarios distinto do/a traballador/a social, conforme os módulos no que se encadra o persoal correspondente: persoal administrativo grupo C1 e C2, persoal técnico A2, persoal técnico A1 e o persoal auxiliar do Servizos de Axuda no Fogar en réxime de libre concorrencia (SAF libre concorrencia), segundo base 3 das Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2019²⁷.

²⁶ Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/11712 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FOAXCA 2016. BOP núm. 103, do mércores 1 de xuño de 2016.

Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/8711 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FO036A. BOP núm. 82, do luns 2 de maio de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 39, do venres 24 de febreiro de 2017.

RP 16525/ 2017 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP núm. 99, do luns 29 de maio de 2017.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 242, do venres 22 de decembro de 2017.

RP núm. 2018/14387 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP núm. 81, do luns 30 de abril de 2017.

²⁷ BOP nº 5, do martes 5 de xaneiro de 2019.

A evolución, nos últimos tres anos, do cofinanciamento²⁸ dos servizos sociais comunitarios por parte da Xunta de Galicia mediante transferencias finalistas recóllese na táboa 22. Estas transferencias para o cofinanciamento dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios municipais inclúen o financiamento básico dos servizos sociais comunitarios básicos, o programa específico de atención á primeira infancia en centros e instalacións que posibiliten a conciliación da vida laboral e familiar, e a axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes.

Neste sentido, é preciso incidir en que unha parte salientable do financiamento da Xunta de Galicia vai dirixido á prestación por parte dos Concellos de servizos derivados da Lei 39/2006, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia, concretamente os relacionados co Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de atención ás persoas dependentes, cubrindo así as necesidades financeiras derivadas da competencia local que determina o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar, no que se establece que o servizo de axuda no fogar será prestado polas entidades locais.

Táboa 22. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da comarca de Santiago en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 -2018 (%)
Ames	501.696,65 €	594.156,22 €	624.112,09 €	24%
Boqueixón	255.672,54 €	290.816,21 €	340.464,54 €	33%
Brión	187.335,99 €	197.900,34 €	203.655,93 €	9%
Santiago de Compostela	854.935,45 €	797.188,06 €	1.204.520,57 €	41%
Teo	308.664,10 €	338.431,23 €	362.079,34 €	17%
Val do Dubra	78.050,65 €	88.929,32 €	91.806,24 €	18%
Vedra	226.938,34 €	269.422,67 €	306.294,09 €	35%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Xunta de Galicia.

A axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes é a partida que presenta un incremento máis notable ó longo dos anos expostos, xa que o resto de obxectos de financiamentos destas transferencias finalistas da Xunta de Galicia teñen unha tendencia estable.

O financiamento do servizo de axuda no fogar, tanto na modalidade de dependencia como na de libre concorrência, é o obxecto de financiamento que presenta un maior peso nas achegas que realizan tanto Deputación de Galicia como Xunta de Galicia ós servizos sociais comunitarios municipais da Comarca. Así, e segundo se observa no seguinte gráfico, o 71,6% do financiamento que reciben os concellos da Comarca de Santiago da Xunta de Galicia ten como destino o

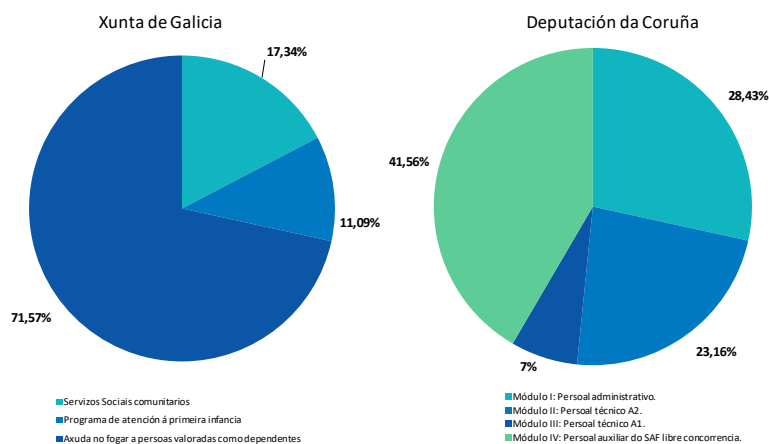
²⁸ Resolución do 5 de abril de 2016 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2015 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 71, do xoves 14 de abril de 2016.

Resolución do 8 de maio de 2017 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2016 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 100, do luns 29 de maio de 2017.

Resolución do 30 de abril de 2018 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2017 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 105, do luns 4 de maio de 2018.

financiamento do servizo de axuda no fogar ás persoas valoradas como dependentes e o 41,6% das achegas que reciben da Deputación da Coruña ten como finalidade o financiamento das horas prestadas polo persoal auxiliar do SAF libre concorrencia.

Gráfico 11. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da comarca de Santiago da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación e Xunta de Galicia.

Cos datos amosados é posible evidenciar como o Servizo de Axuda no Fogar, tanto na modalidade de atención ás persoas dependentes como na modalidade de libre concorrencia, vai conformándose como o programa máis relevante que na actualidade están a xestionar os departamentos municipais de benestar.

B) Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.

Os recursos humanos son a peza fundamental dos servizos sociais comunitarios municipais na súa función como porta de entrada o sistema público de servizos sociais.

Para o ano 2018, o número de profesionais que forman parte dos servizos sociais municipais na comarca de Santiago, sen incluír o persoal que presta servizo no Concello de Santiago de Compostela, ascende a case 240 profesionais.

Na seguinte táboa recóllese a dotación de profesionais, segundo as súas ocupacións, que forman parte dos equipos das área de benestar e servizos sociais municipais da comarca:

Táboa 23. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Santiago. 2018.

Ocupación profesional	Concellos					
	Ames	Boqueixón	Brión	Teo	Val do Dubra	Vedra
Traballador/a social	6	1	2	3	1	1

Ocupación profesional	Concellos					
	Ames	Boqueixón	Brión	Teo	Val do Dubra	Vedra
Educador/a familiar	2	1		1	1	1
Psicólogo/a	1		1			
Persoal de dirección				1		
Animador sociocultural						1
Técnicos/as de mediación	1					
Avogados/as	2					
Outro persoal técnico						2
Administrativo/a - Auxiliar Administrativo/a	4	1	1	1	1	1
Auxiliar SAF	45	41	25	37	2	50

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos.

Como se pode observar, tódolos concellos contan co profesional de referencia, o/a traballador/a social, así como con persoal administrativo de apoio. Salienta o elevado número de profesionais do SAF presente en tódolos concellos, aspecto este que denota o elevado impacto que ten o servizo en termos de contratación de persoal, xa que se cuantifica nun mínimo de 200 as profesionais que traballan actualmente neste servizo.

A normativa determina as dotacións mínimas de persoal que deben formar parte do servizo en base a unha definición de equipos profesionais en función da área social²⁹ na que se atope o concello. Segundo a clasificación do Decreto 99/2012 na que se atopan os concellos da comarca de Santiago, estes cobren a dotación mínima, atopándose estendido o persoal técnico complementario así como o persoal de apoio administrativo.

Con respecto ó persoal técnico complementario, ademais da situación de Concellos de elevada capacidade por poboación como é o caso de Ames, é salientable a presenza de profesionais da educación social e/ou familiar, así como a presenza de profesionais da psicoloxía en Brión. Neste sentido, tamén salienta a presenza dentro dos equipos de profesionais do dereito e da mediación (Ames), en tanto que é importante o recoñecemento da función de coordinación dos equipos, sendo este o caso de Teo. Finalmente, en Vedra tamén se conta coa figura da animación sociocultural, así como doutro tipo de animadores, dentro do equipo de benestar.

Respecto das dotacións de persoal auxiliar do servizo de axuda no fogares, este é variable e flexible en función das necesidades que vai presentando o propio servizo en termos de recursos humanos. Así, o número de persoal auxiliar do SAF non baixa das 200 profesionais, debendo salientarse o caso de Val do Dubra que conta coa xestión directa do servizo e cun equipo propio estable.

Ademais, para completar a información, no Concello de Santiago o SAF conta cun equipo mínimo de 68 auxiliares, completando así un número mínimo de profesionais do SAF na Comarca de case 270 persoas, o que amosa ás claras a intensidade do servizo e as súas esixencias operativas e financeiras.

²⁹ As áreas sociais establécense atendendo ás características dos concellos, referidas fundamentalmente ao tamaño, densidade e dispersión poboacional, configuración orográfica e ós índices de dependencia, envellecemento e discapacidade. As áreas sociais están definidas no Anexo I do Decreto 99/2012 e son unha ferramenta para a planificación de referencia das dotacións de servizos sociais comunitarios.

C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.

O Programa de información e orientación en materia social, o Servizo de educación e apoio familiar, o Programa básico de inserción social, o Programa de fomento da cooperación e solidariedade social e o Programa de axuda no fogar (SAF) son os programas e servizos definidos no artigo 9 do Decreto 99/2012 a través dos cales os servizos sociais comunitarios municipais, como porta de entrada ó sistema galego de servizos sociais, prestarán mediante atención directa á cidadanía.

Como se pode observar, a complexidade é o factor que determina a actividade dos departamentos de benestar locais, polo que é preciso ter en conta este elemento á hora de xerar o dato primario relacionado coa poboación á que efectivamente se lle presta servizo dende os devanditos departamentos locais, ben sexa a través de intervencións directas, ben sexa a través da información ou asesoramento puntual tanto presencial como, por exemplo, telefónico.

Neste sentido, as dificultades de confiabilidade coas que contan os datos primarios relacionados coa actividade xeral dos departamentos de benestar, provoca que a explotación estatística do Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais (SIUSS) dificulte albiscar toda a profundidade e amplitude do traballo realizado polos equipos técnicos.

Con todo, a efectos de realizar unha estimación sobre o número de persoas ós que se presta servizo público dende os Concellos, e tendo en conta as experiencias analizadas ó longo da elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña, é posible afirmar que na actualidade os departamentos municipais de benestar dos Concellos menores de 20.000 habitantes da provincia están a chegar a unha porcentaxe da poboación que supera o 20%, de tal xeito que para a comarca de Santiago é posible estimar que os departamentos de benestar municipais atenderon, aproximadamente, a unhas 33.300 persoas no ano 2017.

O programa de axuda no fogar, tanto pola súa importancia no financiamento como pola súa dotación de persoal, é o principal programa dos servizos sociais, tal e como se ven revelando ó longo desta diagnose.

O servizo de axuda no fogar (SAF) consiste en ofrecer un conxunto de atencións ás persoas ou unidades de convivencia no propio domicilio para facilitar o seu desenvolvemento e a permanencia no seu medio habitual, de acordo coa valoración técnica correspondente. O SAF é un servizo que se presta e se xestiona dende o ámbito municipal tanto na súa dimensión básica como na modalidade de atención ás persoas valoradas como dependentes, tal e como indica o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar.

En base as competencias regulamentarias e de autoorganización de que dispoñen os concellos, estes teñen regulado³⁰ o servizo de axuda no fogar co obxectivo de garantir a equidade, calidade e

³⁰ Na sesión plenaria de 29 de xullo de 2013 o Concello de Ames aproba o Regulamento do servizo de axuda no fogar do Concello de Ames. BOP nº185 de 27 de setembro 2013. A Ordenanza reguladora da prestación do servizo de axuda no fogar do Concello de Boqueixón publícase no BOP nº 175 de 13 de setembro de 2013.. O Pleno do 26 de febreiro de 2014 aproba a Ordenanza municipal reguladora do servizo de axuda no fogar do Concello de Brión e os seus prezos públicos, publicada no BOP nº 76 de 23 de abril de 2014. O Concello de

intensidade homoxéneas do servizo de conformidade co marco autonómico³¹ que define e regula o servizo de axuda no fogar.

Na comarca de Santiago no ano 2018, o servizo de axuda no fogar prestouse a case 700 persoas na comarca (contando coas persoas usuarias do Concello de Santiago de Compostela) a través de máis de 250.000 horas de servizo. Na seguinte táboa recóllese o número de horas prestadas por cada un dos concellos así como o número de usuarios/as beneficiarios deste servizo nas súas diferentes modalidades, libre concorrencia e dependencia dos que se dispón de datos.

Táboa 24. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Santiago. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrencia		Modalidade dependencia	
	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as
Ames	1.670,00	14	35.811,00	87
Boqueixón	1.543,00	12	35.964,00	68
Brión	1.472,00	14	13.201,00	25
Santiago de Compostela	5.793,00	32	89.154,00	227
Teo	4.608,00	25	22.969,00	68
Val do Dubra	449,00	3	6.156,00	11
Vedra	4.426,00	33	27.379,00	71
Total	19.961,00	133	230.634,00	557

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos.

En base ós/ás usuarios/as atendidos/as polo servizo pódese determinar a taxa de cobertura que está a ter este servizo nos diferentes concellos da Comarca.

Santiago de Compostela aproba a Ordenanza reguladora do servizo municipal de axuda no fogar do Concello de Santiago de Compostela no pleno do 30 de xaneiro de 2014, publicándose no BOP nº 26 de 7 de febreiro de 2014. O Pleno municipal do Concello de Teo na sesión ordinaria do 27 de xuño de 2013 aproba o Regulamento do servizo de axuda no fogar (SAG) do Concello de Teo, BOP nº 166 de 2 de setembro de 2013. A Ordenanza municipal do servizo de axuda no fogar do Concello de Val do Dubra apróbase no Pleno do 16 de xuño de 2014 e se publica no BOP nº 126 de 4 de xullo de 2014. A Ordenanza municipal do servizo de axuda no fogar do Concello de Vedra publícase no BOP nº 25 de 5 de febreiro de 2013.

³¹ Lei 13/2008, do 3 de decembro de servizos sociais de Galicia, no capítulo II, define o servizo de axuda no fogar e no seu artigo 11.f) establece que é función dos servizos sociais comunitarios básicos a xestión da axuda no fogar.

Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar responde a necesidade de establecer un marco regulador de carácter básico dos contidos, formas de prestación e aspectos procedementais e organizativos de axuda no fogar ó abeiro da entrada en vigor da Lei 39/2006, do 14 de decembro, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia.

Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regulo o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais en Galicia, que establece como requisito xeral dos centros e programas de servizos sociais, dispoñer dunhas normas de funcionamento que garanta o respecto ao dereito das persoas usuarias e establezan as condicións da prestación e desenvolvemento dos servizos no seu artigo 7.b).

Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento que establece na súa disposición derradeira primeira a necesidade de que as corporacións locais adapten a súa normativa municipal, neste caso en materia de axuda no fogar. Igual que acontece co Decreto 149/2013, do 5 de setembro, polo que se define a carteira de servizos sociais para a promoción da autonomía persoal e a atención ás persoas en situación de dependencia e se determina o sistema de participación das persoas usuarias no financiamento do seu custo.

Táboa 25. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrência e dependencia nos concellos da comarca de Santiago. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrência		Modalidade dependencia		Taxa de cobertura SAF (%)
	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura libre concorrência(%)	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura dependencia(%)	
Ames	14	0,4%	87	2,4%	2,8%
Boqueixón	12	1,2%	68	6,6%	7,8%
Brión	14	0,9%	25	1,6%	2,5%
Santiago de Compostela	32	0,2%	227	1,2%	1,4%
Teo	25	0,7%	68	2,0%	2,7%
Val do Dubra	3	0,2%	11	0,8%	1,0%
Vedra	33	2,7%	71	5,5%	8,2%
Total comarca	133	0,40%	589	1,68	2,08%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos cedidos polos Concellos.

A taxa de cobertura das dúas modalidades conxuntas do SAF supera o 2% da poboación maior de 65 anos da Comarca. Con todo, a heteroxeneidade das coberturas conxuntas nos Concellos é salientable, debendo facer mención especial ás taxas de Vedra e do Boqueixón, que se sitúan en torno ó 8%.

Esta taxa de cobertura do SAF é posible descompoñela para as modalidades de dependencia e de libre concorrência. Neste sentido, en termos xerais, a modalidade de dependencia supera amplamente á de libre concorrência en número de persoas usuarias atendidas seguindo a liña xa marcada polo número de horas de servizo prestadas analizada con anterioridade.

Tamén é preciso mencionar as dificultades que na actualidade están a ter os Concellos para prestar o servizo en ámbalas modalidades, con independencia do seu sistema de xestión. Neste sentido, a ausencia de persoal coa formación requirida é un problema para os diferentes prestadores, de tal xeito que esta situación pode supoñer o non aproveitamento das posibilidades de financiamento existentes para o servizo. Así, o SAF constitúese como un servizo complexo onde interveñen numerosos factores de xestión, que inciden directamente no rendemento final do mesmo.

O SAF na comarca de Santiago, a pesar de chegar a máis de 720 usuarios/as no 2018 nas dúas modalidades, contaba con lista de agarda.

Polo que respecta á prestación do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrência, esta evoluciona nos últimos anos atendendo á táboa seguinte.

Táboa 26. Número de horas prestadas do SAF libre concorrência nos concellos da comarca de Santiago (agás Santiago de Compostela) 2016 - 2018.

Concello	2016	2017	2018
Ames	1.532,00	1.469,00	1.670,00
Boqueixón	1.358,00	1.559,00	1.543,00
Brión	1.638,00	1.327,00	1.472,00

Concello	2016	2017	2018
Teo	5.567,00	4.961,00	4.608,00
Val do Dubra	544,00	436,00	449,00
Vedra	4.049,00	4.360,00	4.426,00

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos e a Deputación da Coruña.

Os datos correspondentes ós Concellos da Comarca (agás Santiago de Compostela) indican que no ano 2018 se prestaron máis de 14.000 horas en SAF libre concorrência, ás cales lles é preciso engadir as máis de 5.700 do Concello de Santiago de Compostela, ata acadar case 20.000 horas.

A evolución das horas prestadas amósase estable dentro das 14.000 se ben se pode mencionar certa diminución limitada dende o ano 2016 do 3,5%. Con todo, esta evolución non é lineal xa que en tanto en Teo e Val do Dubra se observa unha baixada do 17%, en Boqueixón o ascenso é do 13%, en tanto que en Ames, Vedra ou Brión o incremento rolda o 10%.

Esta evolución dispar dos servizos municipais responde a numerosas causas de carácter operativo dos diferentes Concellos, pero é salientable o impacto que sobre a libre concorrência ten o especial vencello coa modalidade de dependencia, en tanto que tamén se deben mencionar as dificultades coas que contan as entidades prestadoras (públicas ou privadas) á hora de incrementar os equipos para responder ás posibilidades do financiamento. É dicir, o SAF é un servizo de elevada esixencia en termos de servucción que, na actualidade, está a xerar unha salientable tensión tanto nos departamentos de benestar como nos Concellos dende múltiples puntos de vista. Con todo, en termos xerais, a previsión de evolución do servizo que teñen os equipos técnicos municipais é á alza ou á estabilidade.

Non se pode esquecer o apoio financeiro que a Deputación da Coruña esta a prestar ó servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrência dentro do Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS). Como xa se indicou con anterioridade, este programa, que responde á competencia determinada ó abeiro do Decreto 99/2012 que regula os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento, evolucionou nos últimos anos e, na actualidade, no caso do SAF financia os custos correspondentes ó persoal auxiliar do devandito servizo, establecéndose, para elo, unha achega³² de 12,00€ por hora prestada de servizo.

A seguinte táboa amosa a evolución do financiamento da Deputación da Coruña ós concellos da comarca para o servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrência.

Táboa 27. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do SAF libre concorrência nos concellos menores de 20.000 habitantes da comarca de Santiago. 2016 - 2019.

Concello	2016	2017	2018	2019
Boqueixón	17.643,83 €	17.643,83 €	16.306,56 €	17.910,68 €
Brión	17.643,83 €	17.643,83 €	19.664,88 €	18.000,00 €

³² A achega para o financiamento do persoal auxiliar do SAF libre concorrência, establecido na base 4 das Bases Reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais, pasou de ser unha achega fixa de 17.643,83€ o primeiro ano de vixencia do Programa no 2017 (BOP nº 39 de 24 de febreiro de 2017) a unha achega calculada en función das horas previstas de prestación do servizo sobre a base de 12,00€ por hora prestada de servizo.

Concello	2016	2017	2018	2019
Teo	17.643,83 €	17.643,83 €	66.806,28 €	66.891,50 €
Val do Dubra	17.643,83 €	17.643,83 €	6.528,00 €	11.690,55 €
Vedra	17.643,83 €	17.643,83 €	48.588,36 €	58.600,58 €

Fonte: Resolucións pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS) os anos 2016, 2017, 2018 e 2019.

No período analizado obsérvase unha salientable evolución dos volumes de financiamento do SAF libre concorrencia como consecuencia do paso da modalidade de financiamento de carácter lineal dos anos 2016 e 2017 ó sistema de financiamento por horas de prestación de servizo. Esta evolución oscila entre o incremento do 279% e do 239% do financiamento do Concello de Teo e do Concello de Vedra respectivamente, ó descenso do 34% do Concello de Val do Dubra entre os anos 2016 e 2019.

Estas evolucións dispares responden ás previsións de horas de servizo que estiman os equipos municipais, de tal xeito que o troco de sistema por parte da Deputación supuxo un incremento das posibilidades de financiamento que, en termos xerais, se compaña dunha evolución positiva da prestación do servizo, a pesar de que como se ten mencionado, verifícanse tanto as dificultades dos Concellos para a execución efectiva das horas de SAF libre concorrencia financiadas pola Deputación, como a puntual perda de capacidade naqueles Concellos que non chegan a unha determinada masa crítica de horas equivalente ó financiamento do modelo dos anos 2016 e 2017, como é o caso de Val do Dubra.

Como se mencionou con anterioridade, unha parte importante da composición dos equipos de benestar dos Concellos vencéllase ó servizo de axuda no fogar nas súas diferentes modalidades. Así, e para realizar a análise do volume de profesionais do SAF, é preciso ter en conta tanto a presenza necesaria de diferentes ocupacións como os sistemas de xestión que os Concellos empregan á hora da prestación do servizo.

Táboa 28. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da comarca de Santiago (agás Santiago de Compostela) en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.

Concello	Modalidade de SAF	Tipo de xestión	Persoal de coordinación	Persoal auxiliar	Custo /hora
Ames	<i>Libre concorrencia</i>	Externalizado	3	45	14,18 €
	<i>Dependencia</i>				13,14 €
Boqueixón	<i>Libre concorrencia</i>	Externalizado	2	41	16,10 €
	<i>Dependencia</i>				
Brión	<i>Libre concorrencia</i>	Externalizado	2	25	15,35 €
	<i>Dependencia</i>				14,51 €
Teo	<i>Libre concorrencia</i>	Externalizado	2	37	16,94 €
	<i>Dependencia</i>				
Val do Dubra	<i>Libre concorrencia</i>	Directo	1	2	13,00 €
	<i>Dependencia</i>				
Vedra	<i>Libre concorrencia</i>	Externalizado	2	50	15,65 €
	<i>Dependencia</i>				15,91 €

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos Concellos e RUEPSS

Na actualidade, como se menciona con anterioridade, o SAF está a contar cun número mínimo de case 270 auxiliares contando co Concello de Santiago de Compostela, o cal supón un elevado impacto en termos de emprego e en termos de esixencia e tensión xerada polo servizo ós Concellos.

En canto ós sistemas de xestión, nos Concellos amosados na táboa salienta a presenza da externalización como sistema habitual de xestión, utilizándose a xestión directa unicamente no caso do Val do Dubra co seu equipo de 2 auxiliares.

Con respecto ós custos, se ben o promedio observado rolda os 15€/hora, a amplitude é importante rolando dende os case 17€ do Concello de Teo ós 13€/hora tanto de Val do Dubra como da modalidade de dependencia de Ames.

3.3 EXTRACTO DA SITUACIÓN DOS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE SANTIAGO.

Os servizos sociais na Comarca de Santiago atópanse integrados por un elevado número de entidades de diferente titularidade, con especial peso das privadas e sociais que están a complementar a actuación das entidades públicas locais especialmente en eidos de actuación como é o traballo coas persoas con discapacidade ou a inclusión social. Neste sentido, en tanto a iniciativa privada se focaliza no traballo con persoas dependentes e na atención á primeira infancia, é a iniciativa social a centrada na discapacidade e na inclusión.

Estudando a distribución territorial de entidades e centros, é preciso salienta a importancia coa que conta o Concello de Santiago, que se converte en centralidade a nivel galego superando o seu efecto o marco comarcal. Con todo, débese ter en conta a existencia de diferentes equipamentos específicos para o traballo con persoas con discapacidade en Concellos como Val do Dubra, observándose neste sentido unha interesante capilarización dos equipamentos dende a óptica da proximidade. Ademais, dentro destes equipamentos específicos para o traballo con persoas con discapacidade débense incluír os Centros Ocupacionais, dos cales se atopan presentes un total de tres con case 40 prazas en Ames, Teo e Val do Dubra.

Os equipamentos de atención ás persoas maiores e dependentes melloraron a cobertura que prestan á cidadanía da comarca ó longo dos últimos anos, mellora que se consegue tanto no número de centros como no incremento de prazas autorizadas, así como nos centros de atención residencial e non residencial. O incremento da cobertura destes equipamentos aínda presenta diferenzas con respecto ós obxectivos establecidos no *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*, cuantificándose estas en 421 prazas en equipamentos de carácter residencial e 336 en prazas en centros de día.

Polo que respecta ós centros de atención á primeira infancia, a actual dotación de prazas, 2.895 prazas na comarca, supera a ratio recomendada pola Unión Europea, contando tódolos concellos da comarca con este tipo de equipamentos.

Polo que respecta á valoración que se fai dos centros por parte dos equipos técnicos municipais, é destacable a positiva valoración dos equipamentos de atención ás persoas maiores e dependentes de proximidade xestionados polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar situados en Rois ou Dodro, a pesar de que é importante a limitación que supón a distancia para os potenciais usuarios/as dos Concellos de Vedra ou Teo, por exemplo. Neste sentido, estes Concellos están a implementar servizos de carácter intermedio que tenden a reemplazar ós Centros de Día como son os Servizos de Estimulación Terapéutica para persoas con Alzheimer. Con todo, é de consideración xeneralizada a necesidade de incrementar a dotación de centros de día da rede pública na Comarca que dean servizo, sobre todo, ós Concellos rurais de maior avellentamento.

As políticas de benestar nos concellos da comarca, segundo a asignación de créditos iniciais do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais do ano 2018, contan cun peso heteroxéneo que vai do teito marcado polo Boqueixón co 19,5% ó chan de Val do Dubra co 4,7%. Esta heteroxeneidade tamén se reflicte no relativo ó financiamento por habitante, onde se pode observar unha importante amplitude que vai dende os 24€ de Val do Dubra ós 175€ de Vedra.

Ó longo dos últimos anos, as achegas da Xunta de Galicia ós concellos da Comarca incrementaron basicamente na partida que financia as horas prestadas polo servizo de axuda no fogar na modalidade de dependencia. No caso da Deputación da Coruña, o cambio no sistema de financiamento empregado pola institución, enmarcada no POS+, contribúe a que o apoio económico se basee no financiamento do persoal técnico complementario e do persoal administrativo así como á actividade do persoal do Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de libre concorrência.

Dentro deste aspecto, resulta destacable a posta a disposición por parte da Deputación de recursos económicos para que os concellos doten os seus equipos municipais de persoal que complementa e reforta os programas que se desenvolven, así como de persoal administrativo, que está a ter un salientable impacto positivo na dotación de persoal dos Concellos. Con todo, se ben a existencia de recursos económicos é un elemento necesario para a dotación de persoal, esta non é a única variable a ter en consideración, xa que os elementos operativos e procedimentais propios das dinámicas dos departamentos municipais inciden de xeito directo nesta dotación.

Neste sentido, é preciso salienta a evolución que o sistema de financiamento da Deputación supuxo para os Concellos menores de 20.000 habitantes da Comarca, onde Concellos como o de Teo presenta un incremento do 34% con respecto ós datos do ano 2016, en tanto que o Val do Dubra perde un 39%.

O sistema de financiamento da Deputación da Coruña supón un incremento das facilidades para a contratación de persoal técnico complementario, verificándose a presenza deste en tódolos Concellos. Con respecto ó persoal de apoio administrativo, este tamén se atopa estendido en tódolos Concellos a raíz do financiamento da Deputación.

A pesar de que a evolución do sistema de financiamento da Deputación permite maiores facilidades á hora de contar con persoal por parte dos Concellos, considérase que unha menor temporalidade do sistema de financiamento contribuiría a facilitar as operativas administrativas locais,

posibilitando, así, a mellora da composición dos equipos profesionais dos servizos sociais comunitarios municipais, tanto coa dotación de profesionais complementarios como con profesionais de apoio administrativo.

Se ben os servizos sociais comunitarios encárganse de desenvolver múltiples e variados programas, o programa de axuda no fogar estase consolidando como aquel que ten un maior impacto ben sexa polas horas de servizo que se prestan, polas persoas usuarias do mesmo, ou polo número de profesionais que participan na súa prestación. Por elo, é salientable que a actividade dos servizos de benestar locais se focalice na prestación do SAF, nas súas diferentes modalidades, converténdose este servizo no centro neuráxico das actividades de benestar locais, sobre todo dos Concellos de menor dimensión. Ademais, este servizo complementábase, como se mencionou con anterioridade, con outros servizos como pode ser o de estimulación terapéutica para persoas con Alzheimer.

Así, pódese afirmar que o SAF é o servizo que xera nos departamentos de benestar unha maior carga de traballo nos equipos técnicos e, fundamentalmente, na figura do/a traballador/a social quen acaba especializándose en todo o relacionado coa tramitación de recursos, a xestión administrativa e a coordinación do servizo. Esta realidade verificase, sobre todo, nos Concellos de menor volume de poboación. É dicir, a pesar da existencia de diferentes programas de carácter comunitario, constátase a presenza de *hiperfocalización* dos departamentos municipais dos Concellos máis pequenos en relación ó SAF.

Debido a esta realidade, considérase preciso contar cunha programación complementaria estable para cubrir a oferta de programas e servizos necesarios en diferentes ámbitos de actuación, dende o traballo conxunto coas escolas/institutos relacionados con aspectos como a prevencións de adiccións ou como o relacionado coas persoas maiores incidindo en accións que contribúan á rexeneración da vida comunitaria, á loita contra a soidade ou á recuperación de hábitos sociais.

Dentro destes eidos de actuación, tamén é preciso mencionar que na Comarca atópanse exemplos como pode ser o desenvolvido polos Concellos de Vedra, de Teo, de Brión ou do Boqueixón en diferentes ámbitos, de tal xeito que se considera preciso mencionar a importancia do substrato de traballo previo de carácter comunitario, a pesar da súa limitación e da necesidade de incrementar os esforzos para expandilo a raíz, por exemplo, da presenza de financiamento estable ou de programacións coordinadas por parte da Deputación.

Como se menciona con anterioridade, na actualidade o programa de referencia dos servizos de benestar locais está a ser o SAF, que está a dar servizo a preto de 700 persoas usuarias na Comarca con máis de 250.000 horas entre as dúas modalidades. Neste sentido, a intensidade do traballo do SAF está a xerar salientables tensións nos Concellos que van dende a devandita *hiperfocalización*, ata as dificultades xurdidas en relación ós procesos de licitación ou á captación de recursos humanos para todo tipo de entidades prestadoras. É dicir, na actualidade a xestión municipal de ámbalas modalidades do SAF está a chegar a un tope operativo.

Polo que respecta ós custos/hora analizados, estes establécense nun promedio xeral achegado ós 15€/hora, de tal xeito que boa parte do custo da modalidade da libre concorrencia vese cuberta polo

financiamento da Deputación da Coruña establecido en 12,00€/hora. Con todo, a suficiencia financeira municipal para a axeitada xestión de ámbalas modalidades do SAF é un elemento a ter en conta unha axeitada planificación do servizo.

Como se vén de observar, o SAF é un servizo que implica unha enorme carga de recursos técnicos, financeiros e de coordinación e, neste contexto, conséntase a incipiente utilización de ferramentas de control de xestión e seguimento do servizo, co obxectivo de favorecer as condicións de traballo dos profesionais responsables da coordinación do servizo así como de mellorar na propia coordinación e xestión do servizo que se presta.

Ademais, con respecto á xestión do SAF Libre Concorrenza, é preciso salienta a existencia de posibilidades de financiamento por parte da Deputación superiores ás capacidades de xestión e prestación efectiva de horas de servizo por parte dos Concellos, sendo este un elemento a reforzar para a maximización das posibilidades dos devanditos servizos. É dicir, na liña do mencionado con anterioridade en relación á contratación de recursos humanos, a existencia de financiamento é unha condición central, pero non única, para a expansión do servizo de libre concorrencia, sendo preciso a consideración integral do proceso de servucción para a súa mellora.

O propio SAF preséntase como unha oportunidade que permite a detonación doutras intervencións relacionadas coa persoa usuaria e o seu contexto como a mellora da vivenda, as relacións familiares ou con outro tipo de aspectos que poden redundar na mellora da autonomía das persoas usuarias e dos seus contextos familiares. Estas oportunidades estanse aproveitando de xeito puntual, xa que acaba resultando un traballo intenso para os propios profesionais, tanto de concienciación como de implicación das persoas usuarias e o seu entorno familiar.

Así, entendese como unha necesidade o aproveitamento do coñecemento que xera a prestación do SAF que permita convertelo en accións estruturadas de intervención integral sobre o contexto das persoas usuarias e, para elo, é preciso poñer medios a disposición dos equipos municipais que, por unha parte, complementen os perfís dos propios equipos, e por outra, lles facilite este traballo.

Para elo, tamén é necesario contar con equipos de auxiliares suficientes e ben formados que posibiliten unha prestación de calidade do servizo. Nestes momentos na Comarca de Santiago, a pesar da existencia de accións formativas, evidénciase a falta de profesionais formados/as en servizos de atención sociosanitaria que está a dificultar a prestación de máis horas de SAF tanto na modalidade de dependencia como na de libre concorrencia en tódolos concellos. Sería, polo tanto, necesario mellorar a cobertura das necesidades de formación e actualización das profesionais do SAF en activo e propiciar espazos para a formación de novas profesionais.

4. Conclusións e Recomendacións.

Ó longo do presente documento foron analizados, en tres apartados diferentes, os principais aspectos relacionados coa evolución demográfica, co contexto socioeconómico, e coa situación dos servizos sociais e dos principais programas das políticas locais de benestar; amosando así un panorama integral resultante do estudo conxunto (I) das persoas, (II) das súas condicións de vida, e (III) da actividade dos servizos de benestar.

O último punto da Diagnose da Comarca de Santiago vén conformada pola formulación das principais conclusións extraídas da análise dos anteriores apartados, así como pola elaboración de diferentes propostas para a mellora e ampliación do alcance e profundidade das actividades dos departamentos locais de benestar.

Estas conclusións e recomendacións terán como vieiro xeral a procura da mellora da calidade de vida da poboación e, máis concretamente, da mellora da autonomía individual e relacional das persoas, de tal xeito que se enmarquen e sexan coherentes coas liñas xerais que o Plan de Acción diseña para a actividade de Área de Benestar da Deputación da Coruña. É dicir, as recomendacións propostas para a Comarca de Santiago non só son coherentes cun deseño xeral a nivel provincial, senón que contribúen a este deseño trasladando de xeito *abaixo – arriba* tanto as necesidades locais como as circunstancias puntuais que se presentan no desenvolvemento cotiá das tarefas dos departamentos locais, e que inflúen de xeito determinante no rendemento das políticas locais de benestar e, polo tanto, na súa capacidade de resposta fronte ás situacións sociais.

Neste sentido, ó longo dos últimos anos a Deputación da Coruña evoluciona no seu sistema de apoio ós Concellos de menos de 20.000 habitantes. Esta evolución insírese na emerxencia do POS+ como principal ferramenta de colaboración financeira xeral, en tanto que tamén presenta no relativo ás políticas de benestar unha fonda evolución das ferramentas de apoio financeiro.

Así, tanto o contido do apoio como os volumes financiados evolucionaron de xeito significativo a partir do ano 2017, sempre dentro da modalidade incentivadora, sendo minoría os programas de apoio técnico directo ós Concellos, aspecto este no que a continuación se fará fincapé atendendo á realidade territorial.

Deste xeito, na procura de seguir avanzando e mellorando no apoio integral que a Área de Benestar da Deputación presta ós Concellos, e tendo como referencia o principio de autonomía local, a continuación preséntanse as principais conclusións e recomendacións xurdidas para a Comarca de

Santiago no seo dos traballos de elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

4.1 AS PRINCIPAIS CONCLUSIÓNS .

A) A evolución demográfica

Como se vén comentando ó longo do documento a Comarca de Santiago responde a unhas circunstancias que veñen determinadas pola presenza da cidade de Santiago de Compostela como centralidade artelladora da vida comarcal, así como pola irradiación que esta produce cara Concellos como Ames ou Teo que, en parte, se constitúen como parte da primeira coroa metropolitana da propia cidade central.

Con todo, esta realidade non é aplicable a tódolos Concellos da Comarca e, incluso, tampouco é aplicable a todo o territorio dos Concellos de Ames ou Teo xa que, en tanto en termos xerais se pode ver un pulo demográfico destes Concellos, tamén se observan parroquias con salientables perdas de poboación que as vencellan máis coa dinámica propia dos Concellos de carácter rural.

Esta realidade rural é a propia dos restantes Concellos que, como se pode comprobar, aínda que poden presentar cifras de lixeiro ascenso na súa poboación (caso do Concello de Brión) ó tamén se veren afectadas parte das súas parroquias polo efecto da cidade de Santiago, a súa evolución é máis limitada e obsérvase unha importante tendencia á estabilidade cando non ó decrecemento como acontece no caso de Val do Dubra.

A heteroxeneidade presente na evolución da poboación a nivel municipal supón a coexistencia de fenómenos de elevada presión demográfica e intensidade no crecemento, co fenómeno contrario de elevada caída demográfica. Este é o caso, por exemplo, de Ames ou Teo que, en tanto contan con varias parroquias con crecementos superiores ó 100% entre os anos 2000 e 2017, tamén contan con parroquias que perden máis do 20% da súa poboación.

Esta heteroxeneidade determina unha realidade parroquial substancialmente diferente para os servizos de benestar locais á que estes deben responder e, ó mesmo tempo, determina unha realidade comarcal na que se atopan presentes multiplicidade de necesidades sociais incluso opostas entre si, de tal xeito que as ópticas agregadas poden levar a consideracións incompletas.

A poboación da Comarca está a verse inmersa nun dobre proceso. Por unha banda, obsérvase un proceso de concentración a nivel de Concellos e de Comarca tendo en conta a mencionada capacidade de atracción tanto da cidade de Santiago de Compostela como dos núcleos da primeira coroa metropolitana. Por outra banda, son os núcleos rurais das parroquias os que dende o ano 2000 ata a actualidade evolucionan de xeito negativo con maior intensidade, favorecéndose a concentración nos núcleos urbanos dos Concellos, se ben este aspecto non é contraditorio coa perda de poboación que acontece en Brión e en Vedra, respondendo o Concello de Val do Dubra a unha

dinámica xeral de perda de poboación en tódalas parroquias agás na de San Salvador de Bembibre (que medra un 25% entre o 2000 e o 2017).

Tendo en conta este proceso, os datos xerais do saldo vexetativo comarcal son positivos, aínda que de salientable intensidade decrecente dende mediados dos anos 70, incluso con datos negativos nalgunhas anualidades, se ben é preciso afondar en que a nivel municipal as cifras negativas obsérvanse dende os anos 90 en Concellos como Brión, Boqueixón, Vedra ou Val do Dubra. Ademais, os datos do saldo migratorio amosan un panorama positivo global, o cal supón que a Comarca se erixe nunha centralidade para a atracción de poboación a nivel provincial e de toda Galicia, aínda que a intensidade do dato positivo descende claramente dende os anos 2005-2006.

Este panorama xeral é a base para que as proxeccións oficiais para o ano 2030 determinen unha práctica conxelación dos datos demográficos comarcais, prevendo o crecemento en 230 habitantes ata chegar ós 166.920

Neste sentido, a centralidade que supón o Concello de Santiago de Compostela como núcleo de servizos e de emprego da Comarca (con elevada influencia a nivel da provincia e de toda Galicia) amósase o suficientemente potente como para a xeración de dinámicas socioeconómicas que eviten a caída da poboación xeral a nivel Comarcal, considerándose Santiago de Compostela como o centro de retención e atracción de poboación. Deste xeito, o Concello de Santiago eríxese como o núcleo básico para a xeración de economías de proximidade coa retroalimentación que isto comporta para a dinámica demográfica.

Como se pode comprobar, a prestación de servizos de benestar, e o deseño dos mesmos dende os departamentos municipais, atópase intimamente vencellada coa realidade demográfica local, de tal xeito que na Comarca é posible detectar unha dobre liña de evolución dos mesmos.

A primeira dela relaciónase coa emerxencia da resposta local ós dereitos subxectivos da dependencia en termos xerais, que se plasman sobre todo nos requirimentos operativos dos Servizos de Axuda no Fogar municipais e na súa intervención tanto relacionada coa propia dependencia como coa modalidade de libre concorrencia. Con todo, este é o exemplo máis salientable dunha serie de servizos e programas relacionados coa atención ás persoas maiores que, na actualidade están a demandar máis recursos por parte dos Concellos.

A segunda delas atópase relacionada coa resposta local a outro tipo de necesidades non directamente vencelladas coa atención á dependencia ou ás persoas maiores que, se ben no caso de comarcas máis avellentadas se pode observar unha limitación nas mesmas, na Comarca de Santiago son obxecto dunha especial atención debido á especial incidencia do caso dos Concellos de Santiago, de Ames e de Teo pola súa dinámica demográfica, así como á presenza de diferentes entidades sociais de referencia.

Neste sentido, dentro das actividades desenvolvidas polos equipos de benestar municipais dos Concellos de menos de 20.000 habitantes, ademais das relacionadas coa atención ás persoas maiores e á dependencia, salientan, por exemplo, a importancia das actividades de conciliación en Teo ou o

servizo de madrugadores de Vedra ou do Boqueixón, as escolas de familias e a Bebeteca do Concello de Teo, a difusión das actividades de benestar desenvolvida a través da radio comunitaria municipal de Teo en programas como A Xente de Teo, as actividades coas escolas ou o programa para a redución do abandono escola de Vedra, os programas de voluntariado de Vedra e Teo, o programa de prevención de condutas aditivas do Boqueixón ou as diferentes actividades que se desenvolven no Boqueixón en relación coas ANPA dos centros educativos.

Así, os Concellos teñen unha programación de benestar salientable, tendo un salientable substrato de traballo que foxe da *hiperfocalización* nas actividades relacionadas coas persoas maiores e coa dependencia, sen deixar de prestar atención a este sector que é básico.

Un dos elementos a ter en conta para os departamentos de benestar, e para a relación entre estes e a dinamización demográfica e socioeconómica xeral, é a importante dotación de equipamentos de benestar localizados na Comarca. Así, na actualidade atópanse operativas numerosas Escolas Infantís de múltiples titularidades (cunha salientable complementariedade entre a titularidade pública – con xestión consorciada maioritariamente – e a titularidade privada), salientando nos Concellos máis pequenos a existencia de cadansúa Escola Infantil municipal no Boqueixón, Val do Dubra, Vedra e Brión con de 53, 41, 61 e 82 prazas respectivamente, das cales se menciona que neste último caso do Concello de Brión o servizo se atopa saturado, prevendo a curto prazo un importante incremento da demanda. Con respecto á oferta do Concello de Teo, esta ascende a 5 centros de diferentes titularidades que, na actualidade, están a cubrir as necesidades do servizo. Ademais, na liña mencionada, salientan os programas relacionados coa conciliación da vida familiar e laboral especificamente destinados á infancia, sobre todo no período estival aínda que estas esténdense a todo o ano.

Outro dos equipamentos máis salientables dentro das políticas de benestar locais son os Centros de Día que se atopan focalizados nos colectivos de persoas maiores dependentes. Neste eido, nos Concellos de menor poboación da Comarca atópanse situados un total de tres centros non residenciais de atención ás persoas maiores de titularidade privada nos Concellos de Ames (dous) e de Teo cun total de 145 prazas. Esta oferta complementa á localizada no Concello de Santiago de Compostela que conta con 106 prazas en 3 centros de día, dos cales un é de titularidade pública da Xunta de Galicia.

Con respecto ó colectivo de persoas con discapacidade, na Comarca existen diferentes equipamentos especificamente deseñados para a súa atención. Neste sentido, dentro das prazas non residenciais, obsérvanse dous centros en Teo e Val do Dubra de iniciativa social cun total de 30 prazas, salientando tamén a presenza de unha vivenda tutelada de titularidade social no Val do Dubra con 8 prazas. Dentro da atención a este colectivo, tamén é posible observar a presenza de 3 centros ocupacionais nos Concellos de Ames, Teo e Val do Dubra, cun total de 49 prazas.

Esta oferta complementa a presente no Concello de Santiago de Compostela, onde se atopan tres centros de día, catro centros ocupacionais, dous pisos tutelados, tres vivendas comunitarias, unha vivenda tutelada e un centro residencial de persoas gravemente afectadas que atende a persoas con discapacidade intelectual. A totalidade da oferta é de iniciativa social.

Como se pode comprobar, a pesar do peso que o Concello de Santiago de Compostela ten en relación á dotación de equipamentos de atención ás persoas con discapacidade, é salientable a presenza de equipamentos en Concellos de menor volume de poboación, o cal redonda na prestación de servizo ós colectivos obxectivo (favorecendo non unicamente a calidade de vida dos/as usuarios/as, senón tamén a conciliación da vida familiar e laboral das persoas cuidadoras) e que xeran economías de benestar de proximidade, co impacto que este feito ten para a dinamización demográfica xeral.

Neste sentido, incidindo na dotación de equipamentos, é preciso facer fincapé na relevancia da iniciativa social na titularidade dos equipamentos de atención ás persoas con discapacidade, constituíndose como a única titularidade que se adica ó traballo con este colectivo. Son tamén de titularidade social un equipamento residencial para persoas dependentes situado no Concello do Boqueixón de 68 prazas, así como un centro de acollida básica para persoas en risco ou situación de exclusión social de 20 prazas.

Un dos elementos máis importantes á hora de vencellar a dotación de equipamentos de benestar coa evolución demográfica é a posibilidade de establecer nexos entre a formación e a inserción laboral das persoas formadas. Así, resulta salientable a presenza dunha importante oferta formativa de Formación Profesional relacionada co ámbito sociocomunitario e de atención ás persoas en Santiago de Compostela, erixíndose como centralidade formativa non só a nivel comarcal, senón a nivel provincial e galego. Dentro desta oferta da familia de Servizos socioculturais e á comunidade, atópase en Santiago de Compostela o Ciclo Medio de atención ás persoas en situación de dependencia, o Ciclo Superior de Educación Infantil, ou o Ciclo Superior de Integración Social. Ademais, tamén salienta a presenza do Ciclo Medio de atención as persoas en situación de dependencia no IES de Vila de Cruces, lindeiro coa Comarca de Santiago na provincia de Pontevedra.

Con todo, é preciso facer fincapé na oferta doutro tipo de accións formativas encamiñadas á obtención dos requirimentos académicos mínimos para a inserción laboral no SAF, servizo local de intensidade en recursos humanos, respondendo á situación de elevada demanda de profesionais das diferentes entidades prestadoras do servizo na Comarca. Deste xeito, tanto os Concellos como a iniciativa privada lideran o deseño de accións formativas que dean resposta ás necesidades dos diferentes prestadores do servizo, a pesar do cal os equipos técnicos municipais detectan tanto carencia de persoas capacitadas como dificultades para a inserción de calidade nun sector de importante flexibilidade, matizando así a potencialidade do servizo como nicho de xeración de emprego de calidade e de proximidade.

Como se pode observar, a dotación de servizos e equipamentos de benestar da Comarca sitúaa nunha posición de referente para as comarcas lindeiras, polo cal é preciso traballar no afianzamento destes servizos e garantir a continuidade dos equipamentos, evolucionando na dotación de novos servizos de carácter complementario que cubran necesidades sociais que, ata o intre, non están a ser consideradas. Trátase, por exemplo, da mellora de servizos como o transporte público local nos Concellos de menor poboación, considerado polos equipos técnicos de benestar como un elemento susceptible dunha profunda mellora que tería un importante impacto tanto en termos de benestar

como en relación á dinamización socioeconómica xeral do territorio. Neste sentido, é posible observar iniciativas como a levada adiante no Concello de Teo onde dende o 2017 se atopa operativo un servizo de transporte local deseñado para comunicar as parroquias coas centralidades locais e cos nós de transporte comarcal como poden ser as estradas AC-841 e a N-550.

Finalmente, dende unha perspectiva integral de fortalecemento da dinámica demográfica, considérase básico o traballo de reforzo dos servizos de benestar e dos equipamentos operativos na actualidade, sobre todo tendo en conta a amplitude de colectivos de referencia; avanzar no deseño e prestación de servizos como o transporte local tendo en conta a presenza de iniciativas de éxito e a necesidade de unión das diferentes centralidades empresariais locais; ampliar a oferta de equipamentos e servizos de conciliación da vida familiar e laboral para as persoas maiores de carácter non residencial e de proximidade; mellorar na formación e inserción laboral de calidade das ocupacións relacionadas coa prestación de servizos de benestar; así como avanzar na construción de *coalicións internas* municipais entre os departamentos de benestar, promoción económica ou asesorías xurídicas, por exemplo, que relacionen os diferentes servizos municipais co obxectivo de fortalecer iniciativas de xeración de oportunidades laborais de proximidade en Concellos de menor volume de poboación e de mellora da inclusión laboral.

B) O avellentamento e a soidade.

Ó longo do documento obsérvase como a Comarca, en termos demográficos, pode ser dividida en Concellos de elevado dinamismo (Ames, Teo e Brión) e Concellos que manteñen unha situación de estabilidade á baixa, salientando esta deriva descendente no caso do Concello de Val do Dubra.

Esta evolución da poboación complementábase co incremento paulatino da idade media na Comarca que, a pesar de se situar en case 3 anos menos cós promedios de Galicia e da provincia, medra en case 4 anos dende o 2002 ata o 2017. É dicir, a Comarca presenta unha poboación menos avellentada cós territorios de referencia, pero o avellentamento é unha característica do contexto demográfico actual.

Neste sentido, o avellentamento está a afectar, sobre todo, ós Concellos de menor volume de poboación que contan coa dinámica de estabilidade e decrecemento xa mencionada, de tal xeito que as centralidades demográficas urbanas da Comarca (co Concello de Santiago de Compostela como núcleo de atracción principal) exercen o seu efecto, en primeiro lugar pero non de xeito exclusivo, sobre estes Concellos, o cal comporta que neste proceso de concentración urbana da poboación fiquen nos núcleos rurais as persoas de maior idade.

Así, a curto prazo o fenómeno do avellentamento e da dispersión atópanse vencellados, determinando os requirimentos das medidas deseñadas para dar cobertura a este perfil da poboación, e debendo ter en conta o proceso de devalo demográfico que está a levar á desertización de diferentes núcleos rurais, de tal xeito que o polinomio conformado polo avellentamento, pola

dispersión e pola soidade se constitúe como unha das características estruturais do contexto de actuación das políticas locais de benestar nos Concellos rurais da Comarca.

Con todo, o vencello entre ruralidade e avellentamento (e, por extensión a medio prazo, a soidade) é claro a curto e medio prazo, pero este non é único xa que nos núcleos urbanos tamén se están a producir casos de soidade de persoas maiores, así como outro tipo de casos que vencellan a soidade coa inexistencia de redes sociais de apoio e que teñen como derivada a presenza da exclusión social.

Neste sentido, os enfoques recomendados para a actuación con estes colectivos son de carácter proactivo e familiar, se ben estes enfoques baten cunha realidade xeral da actuación dos departamentos locais marcada pola elevada intensidade operativa da reactividade e a tramitación de recursos, sobre todo nos Concellos de menor poboación. De tódolos xeitos, a actividade despregada polos diferentes Concellos en materia comunitaria supón un salientable substrato sobre o que emprender novas actuacións innovadoras ou que potencien os programas xa existentes, de tal xeito que a pesar das esixencias operativas cotiás e da limitación dos medios, os equipos municipais de benestar están a asumir un perímetro de actividade que foxe do concepto de *hiperfocalización* en actividades relacionadas coa tramitación de recursos.

Dentro das medidas que na actualidade se están a poñer en práctica que poden incidir en materia de avellentamento e soidade atópanse as relacionadas coa teleasistencia e o SAF, consideradas como ferramentas básicas para paliar a soidade. Nesta liña, tamén se recoñece a importante potencialidade que teñen os programas de voluntariado, aínda que na actualidade considérase un elemento no que mellorar a nivel de deseño dos propios programas e de coordinación e traballo coas persoas voluntarias a pesar da existencia de programas locais que, como no caso de Vedra ou Brión se están a centrar en voluntariado xuvenil e de medioambiente, en tanto que en Teo o movemento asociativo local liderou diferentes iniciativas como o banco veciñal de alimentos e o roupeiro, debendo salientar tamén o caso do Boqueixón onde o voluntariado lideraba un programa de apoio educativo.

Este recoñecemento por parte dos equipos de benestar locais das limitacións no traballo co voluntariado tamén se estende ás relacións coas diferentes entidades sociais que teñen a súa localización na Comarca, ou que prestan servizos na mesma (sobre todo nos Concellos máis pequenos). Así, recoñécese que a mellora na coordinación e nos fluxos de información coas entidades suporía ampliar as ferramentas das políticas locais de benestar, incrementando o seu alcance e incluso mellorando o deseño de medidas, co que isto comportaría en termos de mellora xeral do rendemento a medio prazo das actuacións preventivas.

Neste sentido, é importante facer énfase na mellora da coordinación coa importante rede de entidades sociais e asociativas dende un duplo punto de vista. En primeiro lugar, o traballo conxunto coas entidades asociativas locais (sobre todo tendo en conta a súa vitalidade en casos como o de Teo) comporta un incremento na capacidade de transmisión de información bidireccional entre os departamentos de benestar e as persoas que conforman as asociacións, o cal supón a mellora da capilaridade da información dos departamentos de benestar chegando a máis xente, en tanto que tamén supón unha mellora da capacidade de resposta pública a situacións de risco.

En segundo lugar, a mellora do coñecemento e coordinación coas entidades do terceiro sector de acción social comporta, ademais dos efectos mencionados con anterioridade que son extensibles ás entidades do TSAS, efectos á hora de traballar con colectivos específicos evitando así a soidade e o illamento que, como se está indicando, non unicamente se atopa relacionado co avellentamento. Así, para a mellora do traballo en relación, por exemplo, co colectivo de persoas con discapacidade, é central a mellora da coordinación coas entidades sociais que, na actualidade, son as únicas que están a traballar especificamente con este colectivo.

Dentro da necesaria mellora da coordinación das actividades dos departamentos de benestar co universo de entidades e equipamentos que traballan en políticas de benestar, é preciso estender esta análise á coordinación cos Centros de Saúde e cos Centros Educativos.

Na actualidade, e cun impacto directo en relación ó traballo coa soidade e coa súa prevención, é preciso indicar que a coordinación dos departamentos de benestar cos Centros de Saúde é heteroxéneo e irregular, salientando en termos xerais exemplos formais de efectividade en materia de atención temperá en Teo, así como exemplos máis informais como pode ser a participación da enfermaría do Centro de Saúde do Boqueixón en diferentes actividades do departamento de benestar relacionadas coa nutrición saudable, por exemplo. Así, de cara ó fomento das relacións informais, a proximidade é un factor central que favorece a transmisión de información útil de xeito bidireccional que, na actualidade, se está a aproveitar para compartir casos relacionados coa soidade e xerar posibilidades de actuación pública.

A análise das relacións dos departamentos de benestar dos Concellos de menor poboación da Comarca cos Centros Educativos amosa unha salientable intensidade alén de iniciativas como poden ser as relacionadas coa conciliación ou coas escolas de familias. Neste sentido, salienta a programación conxunta do Concello de Teo onde se desenvolven dende accións relacionadas coa sexualidade ata obradoiros de regueifas, ou as actividades de prevención de condutas aditivas do Concello do Boqueixón en colaboración coas ANPA coas que tamén se xestionan outra serie de actividades de reforzo educativo. Ademais, é preciso mencionar a intensidade e estabilidade do traballo conxunto en Brión que, en relación ós consumos de substancias, dá como resultado a reformulación dos programas e a súa actualización, detectando novas necesidades e contando con novas colaboracións como pode ser a da Garda Civil.

Neste sentido, a pesar da intensidade do traballo conxunto cos Centros Educativos, un dos aspectos nos que é preciso afondar é o relacionado co desenvolvemento de programas de carácter interxeneracional cos que, ademais de mellorar a socialización das persoas maiores, se poidan desenvolver actividades de transmisión de tradicións culturais. Ademais, esta ampliación do perímetro das actuacións para as persoas maiores é posible estendela ás actividades deseñadas polas Concellerías de Cultura ou Deportes, por exemplo, de tal xeito que se incrementen os efectos das mesmas tanto dende o punto de vista sectorial (recuperación de costumes, camiños, oficios...) como dende o punto de vista de reforzo das relacións comunitarias, co que isto comporta en termos da loita contra a soidade.

Un dos elementos importantes á hora de estudar a resposta ó avellentamento é a través da situación actual dos equipamentos especificamente adicados ó coidado das persoas maiores nas súas diferentes modalidades, tanto de carácter residencial como non residencial.

Neste caso, a pesar da existencia de equipamentos na comarca e da capacidade de Santiago de Compostela como centralidade territorial, verifícase un déficit de prazas tanto de carácter residencial como non residencial, prestando especial atención ás de carácter non residencial de proximidade, entendidos como equipamentos de especial interese que inciden tanto na mellora da calidade de vida das persoas usuarias e das persoas coidadoras, como na xeración de economías de proximidade. Neste sentido, o déficit de prazas non residenciais agudízase ó asumiren os equipamentos actuais un radio de captación de usuarios/as que inclúe outras Comarcas, de tal xeito que se verifica o concepto de infradotación e se limita a utilidade dos equipamentos como centros de proximidade.

Finalmente, tendo en conta a emerxencia xeral do problema da soidade, considérase necesario reflexionar sobre a ausencia de programas específicos neste sentido nos Concellos da Comarca, se ben como se mencionou utilízanse diferentes ferramentas (tanto formais como informais) para a súa detección e para o seu tratamento. Así, a vitalidade das redes informais e comunitarias para a transmisión da información sobre a situación das persoas en soidade é un aspecto clave, aínda que é preciso potenciar esta vitalidade con programas específicos que relacionen axentes de proximidade (establecementos de hostalaría, comercios de proximidade, parroquias...) de xeito complementario á colaboración institucional cos Centros de Saúde, completando un mapa de *antenas* que permitan a detección destas situacións e o traballo con elas cunha axeitada temporalización sen agardar á cronificación.

Dentro desta liña relacionada coa vitalidade das redes informais, considérase que o programa Coidarnos do Concello do Boqueixón especificamente deseñado para atención ás persoas coidadoras é unha ferramenta de elevada utilidade para a atención ó colectivo de persoas coidadoras que, entre outras situacións, tamén se ven inmersas na soidade, favorecendo a xeración de novas redes sociais entre as persoas asistentes ás actividades e fortalecéndoas psicoloxicamente. Estas actividades coas persoas coidadoras están a ser planificadas tamén en Concellos como Vedra dentro do Servizo de Estimulación Terapéutica para persoas con Alzheimer e outras demencias que está a xestionar AGADEA, de tal xeito que se observa como, paulatinamente, se está a iniciar unha liña de actividade con este colectivo que é preciso potenciar.

C) As múltiples exclusións.

A Comarca de Santiago forma parte da Área de Santiago, utilizada polas fontes oficiais á hora de analizar a taxa de risco de pobreza ou exclusión social, amosando os datos que o 16% da poboación se atopa en risco de pobreza³³ (Estratexia Europa 2020 para o ano 2016), o que supón que máis de 26.000 persoas se atopan nesta situación na Comarca. Con todo, dentro desta análise é preciso facer

³³ Os datos do ano 2017 contemplan como esta cifra representa o 14,66%, en tanto que Galicia conta co 20,26% e a provincia co 18,65%.

especial mención ó efecto centralidade que o Concello de Santiago de Compostela ten para os datos, de tal xeito que non é posible obviar a súa influencia tanto en comarcas lindeiras como pode ser O Sar, como nos Concellos que integran a Comarca de Santiago.

De tódolos xeitos, a taxa amosa un importante ascenso entre os anos 2011 e 2012, ó subir máis de 5 puntos, en tanto que a cifra vese estabilizada no período 2013-2014 para, a partir de aí, descender e situarse no 16% para, no ano 2017 volver descender ó 14,66%, dato afastado da taxa galega e da provincia e que, como se menciona con anterioridade, vén determinada polo efecto centralidade de Santiago de Compostela.

Dentro dos datos oficiais que é posible analizar a nivel comarcal, atópase a renda dispoñible bruta por habitante. Estes datos amosan un salientable diferencial a favor da Comarca sobre o dato de Galicia e da provincia cuantificado en 2.251€ anuais e 1.338€ respectivamente, se ben a renda comarcal observada no ano 2015 é un 2% inferior á do ano 2010.

A nivel municipal é o Concello de Santiago de Compostela o que amosa unha maior renda dispoñible bruta por habitante, superando en case 3.500€ anuais o dato galego do ano 2015. Nun segundo chanzo atópanse os Concellos de Teo e Ames, con rendas superiores ó dato galego en 1.795€ e 910€ anuais respectivamente; en tanto que os restantes Concellos contan con rendas inferiores ó dato galego, salientando sobre todo os casos de Val do Dubra e do Boqueixón.

Esta renda medra nos Concellos do Boqueixón, Brión, Val do Dubra e Vedra entre os anos 2010 e 2015, caendo en Teo, Ames e Santiago de Compostela un 7%, un 4% e un 1% respectivamente.

A nivel comarcal e municipal tamén é posible estudar o peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante, observando un importante diferencial positivo entre os datos da Comarca, de Galicia e da provincia a favor da Comarca xa que no ano 2015 o peso das prestacións era na Comarca sete puntos inferior ó dato galego.

A nivel municipal a presenza de pesos menores ós do dato galego é xeral coa excepción do Concello de Val do Dubra que amosa uns datos tres puntos superiores a Galicia, en tanto que os menores pesos obsérvanse en Ames (un 20%) e en Teo (un 24%), o cal supón un amplo diferencial con respecto ó dato galego de 12 puntos no caso de Ames e de 8 no caso de Teo.

Ademais, tamén é preciso mencionar que, se ben tódolos Concellos evolucionan á alza neste indicador no período 2010 – 2015, esta evolución obsérvase á baixa no período 2012 – 2015 nos Concellos do Boqueixón, Brión e Vedra, de tal xeito que a dinámica non é homoxénea en todo o territorio a pesar de que, con todo, un 25% da renda da cidadanía da Comarca procede directamente das prestacións, o que amosa ás claras a súa influencia na economía territorial.

Como se pode observar, a Comarca está marcada pola centralidade que supón o Concello de Santiago de Compostela e a súa primeira coroa metropolitana onde os Concellos de Teo e Ames teñen un lugar clave, co que isto comporta en termos de xeración de emprego e nas diferentes necesidades sociais ás que deben responder as políticas de benestar locais.

Esta realidade inflúe de xeito determinante en termos socioeconómicos, salientando datos como o relacionado coa afiliación á Seguridade Social que, se ben descende en termos xerais no período 2011 – 2013, ascende ata a actualidade ata superar as cifras iniciais e se sitúa preto das 70.000 persoas afiliadas. Esta evolución reflíctese sobre todo no réxime xeral, contando o réxime especial de persoas autónomas cunha lixeira evolución á alza, salientando o peso do sector servizos, en tanto que a construción, agricultura e industria se sitúan nunha posición secundaria na economía comarcal.

Ás exclusións de carácter económico vencelladas co ámbito laboral e coa renda únenselle outro tipo de exclusións relacionadas coa emerxencia das situacións de dependencia derivadas do intenso avellentamento e coa necesidade de cuidados.

Neste sentido, un dos elementos máis salientables relacionado coas necesidades de cuidados é o impacto que a intensa feminización dos mesmos ten sobre as persoas, sobre o seu emprego/empregabilidade e sobre as súas carreiras profesionais, sobre todo atendendo ás súas cotizacións e á xeración de dereitos relacionados coa xubilación. Así, outra das exclusións máis importantes que se está a observar é a relacionada coa das persoas cuidadoras, que ten efectos inmediatos a través da ruptura das súas relacións laborais actuais e das relacións sociais no seu contexto, e que ten efectos diferidos sobre as pensións de xubilación, o que incrementa as posibilidades de risco de pobreza no futuro.

Outra das exclusións máis salientables é a relacionada coa presenza de discapacidades, tanto polas propias persoas con discapacidade que no 2017 eran máis de 5.000 persoas na Comarca, como polas persoas cuidadoras, sendo preciso mencionar que na Comarca atópanse diferentes centros xestionados por entidades de iniciativa social dirixidos a cubrir as necesidades destes colectivos.

Neste sentido, alén da oferta presente en Santiago de Compostela, salienta a presenza de dous centros de día especializados en atención a persoas con discapacidade e tres centros ocupacionais ós que se lles engade unha vivenda tutelada.

A importancia dos equipamentos especializados na atención ás persoas con discapacidade provoca que a Comarca se erixa nunha centralidade a nivel provincial e galego. Este feito, así como as necesidades das entidades sociais para a xestión dos devanditos equipamentos, provoca que sexa preciso prestar especial atención á continuidade destes centros como elementos clave de benestar.

Tamén é preciso mencionar o caso das exclusións vencelladas coas adicións de especial incidencia entre a mocidade, entre as que salientan as relacionadas coas tecnoloxías, co repuntamento das drogadiccións e co alcoholismo, para as cales salienta a presenza de actividades nos Concellos de Teo e Boqueixón, por exemplo, organizadas en coordinación coas ANPA. Con todo, en termos xerais, os equipos técnicos de benestar aluden á necesidade de deseñar e implementar nos centros educativos programas amplos e estables relacionados coa prevención, nos que se integren ás familias a través das ANPAS, co obxectivo de incrementar o impacto dos mesmos e a extensión das modificacións da conduta dende o ámbito dos menores ó ámbito familiar.

Finalmente débese salientar a presenza de exclusión derivada de problemas coa vivenda nos Concellos de maior volume. Neste sentido, é de relevancia tanto o proxecto de Santiago de Compostela de afrontar a creación dun Centro Municipal de Atención ás Persoas sen Fogar (sobre todo atendendo á importancia da poboación transeúnte no Concello), como a problemática presente en Teo relacionada coa dificultade que o colectivo de persoas perceptoras de RISGA teñen á hora de atopar vivenda de alugueiro así como co limitado rendemento que nestes casos ofrece o programa de vivendas baleiras da Xunta de Galicia.

D) Os coidados.

Na liña do mencionado, é preciso reiterar que a Comarca conta cunha importante presenza de diferentes tipos de equipamentos de servizos sociais, salientando tanto o relacionado coa atención á primeira infancia (escolas infantís e, dende un punto de vista complementario, as ludotecas) como o relacionado coa atención á dependencia, discapacidade e maiores.

A importante dotación de equipamentos realízase de xeito complementario entre as diferentes titularidades, xa que tanto a iniciativa pública como social teñen un amplo asentamento na Comarca, salientando tamén a iniciativa privada, aínda que esta máis focalizada nas escolas infantís e nas prazas residenciais para a atención á dependencia.

Con todo, esta importante presenza de equipamentos non obsta para verificar un salientable déficit de prazas. Esta situación afecta ós equipamentos de atención á primeira infancia do Concello de Brión onde se está a derivar demanda non cuberta ós centros de titularidade privada de Ames, co que isto comporta para a conciliación da vida familiar e laboral nunha Comarca con salientables centralidades económicas. Con respecto ás prazas residenciais e non residenciais para a atención ás persoas maiores, tamén se verifica un salientable déficit destas últimas, de tal xeito que os centros de día da rede pública non están a atender a toda a demanda xerada no territorio, tanto máis canto esta demanda é de proximidade e esta condición non se está a cubrir polos centros públicos situados en Dodro ou Rois.

Neste sentido a nivel municipal estanse implantando servizos de carácter intermedio para a atención ás persoas maiores. Estes Servizos de Estimulación Terapéutica teñen unha intensidade variable, pero róldase entre unha atención de dous días á semana e atención diaria en sesións de 4 horas por parte de persoal especialista de entidades sociais como AGADEA.

Neste sentido, sempre dentro do recoñecemento das necesidades de ampliación das prazas públicas na liña indicada, esta complementariedade dos servizos e das titularidades, e sobre todo da relación entre entidades públicas e sociais, amósase como un dos grandes activos da comarca na liña da creación de redes comarcais de entidades para o benestar co que isto comporta en termos de ampliación das capacidades conxuntas de deseño de medidas de benestar ou de profundidade das mesmas. Ademais, é preciso recoñecer o traballo que as entidades sociais están a desenvolver en relación a colectivos como o das persoas con discapacidade, exercendo o liderado das tarefas de

atención e reforzando de xeito imprescindible a rede de coidados conxuntamente coa familiarización.

A elevada importancia da iniciativa social na política de coidados a nivel local e comarcal supón que a política de benestar debe prestar especial atención á colaboración con estas iniciativas dende un duplo punto de vista conformando un escenario de interdependencia. En primeiro lugar mellorando a intensidade dos fluxos de información entre entidades e equipos municipais, co obxectivo de avanzar no deseño de medidas conxuntas e, polo tanto, de ampliar tanto o abano de medidas como a súa profundidade. En segundo lugar, dende a mellora da estabilidade do funcionamento dos equipamentos das iniciativas sociais, tanto máis canto estes equipamentos se están a focalizar no colectivo das persoas con discapacidade para os cales o sector público non está a dar respostas de proximidade.

Así, na procura desta estabilidade local e da sustentabilidade das iniciativas sociais, dos equipamentos que estas xestionan e dos seus equipos técnicos, amósase preciso non só que os Concellos avancen na colaboración, senón que esta filosofía da estabilidade se estenda ós programas de colaboración sostidos dende ámbitos como a Deputación da Coruña, co que isto supón á hora de multiplicar a potencialidade das redes comarcais e das políticas locais de benestar a través de iniciativas innovadoras.

Outro dos elementos centrais das políticas de benestar en relación ós coidados ás persoas no ámbito local é, sen dúbida, o SAF nas súas dúas modalidades (dependencia e libre concorrência). Este servizo, que é dunha salientable intensidade en recursos económicos e humanos, na actualidade está a chegar a máis de 460 fogares na Comarca (sen contar coa situación de Santiago de Compostela), dando emprego directo a 200 profesionais auxiliares, co cal o servizo conxuga á perfección a potencialidade de creación de postos de traballo de proximidade coa atención individualizada a un elevado número de usuarios/as.

Esta elevada importancia cuantitativa do SAF supón unha elevada tensión en termos de servucción para os Concellos, para a cal se utilizan as formas de xestión indirecta e mixta, esta última no Concello de Val do Dubra onde o peso principal recae no equipo municipal (xestión directa) que é apoiado de xeito puntual por unha entidade prestadora externa. Neste sentido, é salientable a amplitude dos custos/hora mencionados dende os equipos técnicos de benestar, que van dende os 13,14€/hora do servizo de dependencia en xornada laboral ordinaria de Ames ós 18,48€/hora do servizo de libre concorrência en xornada festiva tamén do Concello de Ames.

Con todo, a pesar da importancia do SAF e da súa elevada potencialidade, é preciso facer fincapé no esforzo que os equipos locais de benestar están a asumir para evitar a *hiperfocalización* da política de benestar local en torno ó devandito SAF, respondendo así a unha variedade de necesidades sociais. Dentro destes esforzos, e tendo en conta a importancia dos coidados ás persoas dependentes (con independencia da súa valoración atendendo á normativa de referencia) é preciso reiterar o efecto e o valor que están a xerar os Servizos de Estimulación Terapéutica dos Concellos de Vedra e de Teo.

É dicir, os Concellos están a xerar actividades complementarias de coidados que van alén das dúas modalidades de SAF de elevada utilidade para as persoas usuarias e para as súas familias o cal, se ben nun primeiro intre é posible identificar cun afondamento nos coidados e, polo tanto, na *hiperfocalización*, tamén é posible identificar como un xeito de afondar nas crecentes necesidades dun colectivo que superan as posibilidades do SAF e que, na actualidade, non se están a ver cubertas por outro tipo de servizos de proximidade.

Ademais, tal como se vén comentando, os Concellos da Comarca están a despreparar unha importante e intensa actividade en relación cos centros educativos, coa conciliación da vida familiar e laboral, coa dinamización xuvenil ou co enfoque comunitario e de benestar nas actividades de lecer. Así, obsérvase unha importante amplitude de accións de benestar dentro da actividade municipal que van alén das relacionadas directamente cos coidados e que, en casos como Boqueixón, Vedra ou Teo, son desenvolvidas en relación coa rede de actores sociais que traballan no territorio (ANPA, entidades asociativas, centros educativos...).

De tódolos xeitos, un dos aspectos relacionados cos coidados nos que é preciso incidir é na atención ás persoas coidadoras. Neste sentido, nos Concellos detéctase a importancia do traballo organizado coas persoas coidadoras tanto a nivel formativo como a nivel de asistencia de carácter psicolóxico individual ou grupal, pero este é un eido no que aínda non se está a afondar coa suficiente intensidade, pero para o cal se pode aproveitar tanto a fertilidade do ecosistema do TSAS, como as propias actividades desenvolvidas dende os Concellos (en eidos como a cultura ou o deporte, por exemplo) xerando efectos multiplicadores e maiores posibilidades de inclusión relacional das persoas coidadoras.

Un exemplo a ter en conta neste eido é o Programa Coidarnos que se leva a cabo dende o departamento de benestar do Concello do Boqueixón. Este programa, especificamente deseñado para o traballo con persoas coidadoras e que conta con servizos de SAF para favorecer a conciliación coas tarefas de coidados, desenvólvese nunha sesión mensual onde as persoas usuarias poden escoller a súa temática (incluíndo visitas a contornas naturais de interese e outras actividades de lecer), e onde estas se ven apoiadas dende un punto de vista psicolóxico, aínda que tamén se aproveita para mellorar tanto o seu coñecemento como a súa autoestima e a súa capacidade relacional. Ademais, é preciso mencionar que en diferentes sesións se conta coa colaboración da enfermería do Centro de Saúde, que tamén colabora no Programa de Prevención de Dependencia onde se tratan diferentes temáticas relacionadas, por exemplo, coa alimentación saudable, coa hixiene ou cos tratamentos médicos.

Estas experiencias, premiadas no caso do Programa Coidarnos, son de elevada importancia para as persoas coidadoras, incrementando a profundidade dos servizos locais relacionados cos coidados, e colaborando na prevención de casos de soidade e incluso exclusión dun colectivo (o de persoas coidadoras) que adoita estar esquecido nas principais liñas de actuación das administracións públicas ata o intre.

Finalmente, outro dos elementos nos que é preciso deterse é na dotación de equipamentos para a atención á primeira infancia. Neste sentido, coa oferta actual obsérvanse dificultades para a

cobertura pública das necesidades no Concello de Brión, prevendo o incremento da demanda a curto prazo, o cal xerará maiores derivacións á oferta privada existente no Concello de Ames.

E) Os equipos locais de benestar.

A evolución das modalidades de financiamento que a Sección de Benestar da Deputación da Coruña pon a disposición dos Concellos menores de 20.000 habitantes supón unha variación nas posibilidades dos servizos a raíz dun dobre efecto.

Por unha banda, o financiamento do perfil do apoio administrativo e de persoal técnico complementario ó/á traballador/s social de referencia permite completar dende un punto de vista integral ó equipo inicial, permitindo tanto unha maior axilidade administrativa e unha mellor atención inicial ó público, como unha atención multidisciplinar ós diferentes casos, achegando tamén posibilidades de ampliar o abano de servizos ofrecidos dende os Concellos.

Por outra banda, a fonda variación do financiamento do SAF da modalidade de libre concorrência supón un incremento no ingreso dos Concellos e, polo tanto, unha maior capacidade á hora da prestación deste servizo que, como se puido observar, aínda non é posible avaliar e que tamén depende doutros factores individuais de cada Concello como pode ser o referente á existencia de sistemas de xestión informatizados ou o rendemento dos equipos propios ou de entidades prestadoras externas.

A evolución do financiamento da Deputación da Coruña, vencéllase coa maior capacidade dos Concellos á hora de incrementar os seus equipos técnicos e administrativos dos departamentos de benestar, así como coas posibilidades do SAF básico.

Así, nos Concellos da Comarca de Santiago atópanse asentadas figuras como o da Educadora Familiar, en tanto que tamén se atopan perfís como o do profesional da psicoloxía nos Concellos de Brión ou Ames, en tanto que neste último (aínda que cun volume de poboación superior ós 20.000 habitantes) tamén é preciso salienta a presenza dunha persoa específica relacionada coa mediación intercultural.

Ademais do apoio financeiro para a dotación de perfís técnicos complementarios, a Deputación da Coruña está a financiar a contratación de apoios administrativos ós equipos técnicos, estando presente este financiamento en tódolos Concellos da Comarca menores de 20.000 habitantes, sendo considerado un elemento básico e indispensable para a mellora xeral do rendemento dos equipos de benestar.

Con respecto á prestación do SAF de Libre Concorrência, a evolución da modalidade de financiamento da Deputación non vai seguida dunha evolución ascendente homoxénea en tódolos Concellos da Comarca. Así, focalizando a análise nos Concellos menores de 20.000 habitantes, obsérvase como o número de horas prestadas no período 2016 – 2018 cae nos Concellos de Brión, Teo e Val do Dubra, e increméntase nos Concellos de Vedra e Boqueixón.

A análise específica dos casos dos Concellos que diminúen o número de horas que veñen prestando no SAF Libre Concorrenza amosa diferentes explicacións derivadas da complexidade tanto do servizo, como da súa xestión ou da elevada relación que ten coa modalidade de dependencia.

Deste xeito obsérvanse dificultades á hora de que os diferentes prestadores atopen persoal formado para integrar os equipos e responder así á presenza de financiamento e de necesidades sociais; obsérvanse situacións derivadas da conexión entre os servizos de libre concorrenza e de dependencia, de tal xeito que os incrementos nas horas de dependencia financiadas pola Consellería de Política Social inmediatamente redundan en redución das horas prestadas en libre concorrenza xa que con esta modalidade se están a cubrir as agardas da dependencia; obsérvanse situacións relacionadas cos sistemas de licitación e contratación de entidades prestadoras externas que inciden directamente no número de horas a prestar por estes; e obsérvanse prácticas para a concesión do servizo ás persoas susceptibles de seren usuarias que se desmarcan da habitual cobertura das agardas da modalidade de dependencia, de tal xeito que se tenta focalizar o servizo para casos de apoio á convivencia familiar, situacións de emerxencia, apoio a familias desestruturadas, acompañamento a persoas con discapacidade ou outras situacións derivadas do programa de educación familiar.

Como se pode observar, o escenario para o servizo é dunha importante complexidade aínda que os equipos técnicos recoñecen, por unha banda, a adecuación á realidade do novo sistema de financiamento da Deputación da Coruña, en tanto que por outra banda recoñecen que, alén de dificultades puntuais derivadas da complexidade mencionada, a tendencia xeral é á estabilidade.

Na actualidade os equipos SAF que prestan servizo na Comarca roldan os 270 auxiliares, o que amosa a intensidade en recursos humanos do servizo, así como a súa intensidade en termos de xestión xa que se están a superar os 720 fogares nos que se presta servizo con máis de 250.000 horas no ano 2018. Así, os equipos técnicos consideran que a xestión do SAF (de ámbalas modalidades) está a supoñer un reto salientable, chegándose en diferentes Concellos a un tope operativo relacionado coas capacidades económicas, coa capacidade técnica e coa presenza de persoas capacitadas no territorio que integren os equipos dos diferentes prestadores.

Este é un aspecto ó que se debe prestar especial atención xa que supón que, na actualidade, a demanda de profesionais con formación supera a capacidade de xerar profesionais formados que ten, por unha banda, o Ciclo Medio de formación profesional de Atención ás persoas en situación de dependencia da familia de Servizos socioculturais e á comunidade que se imparte no CIFP Compostela, e, por outra banda, as diferentes accións formativas tales como obradoiros de emprego ou accións FIP que se están a desenvolver nos Concellos.

Neste sentido, no relativo ás accións emprendidas tanto pola iniciativa privada como pola pública municipal para fomentar a obtención dos certificados de profesionalidade esixidos para o traballo no SAF, estas son fragmentadas e puntuais, polo que se ben poden resolver situacións puntuais de demanda de recursos humanos capacitados, esta necesidade segue a existir. Con todo, de cara á cobertura das necesidades do servizo, tamén é preciso ter en conta a importante flexibilidade horaria inherente ó SAF así como a temporalidade das contratacións, elementos estes que dificultan a

atracción de profesionais formadas e o seu asentamento no sector a medio prazo, co que isto comporta á hora de limitar a potencialidade que ten este sector á hora de xerar emprego de proximidade.

Como se mencionaba con anterioridade, se ben o elemento que está a determinar a carga de traballo dos equipos de benestar dos Concellos de menor poboación é o relacionado coa atención ás persoas maiores e coa dependencia, así como coa xestión de ámbalas modalidades do SAF, os Concellos están a facer salientables esforzos operativos na xestión de programas e actividades para superaren esta *hiperfocalización*.

É neste aspecto onde o financiamento da Deputación da Coruña está a permitir contar con equipos técnicos que amplíen o abano de programas locais de benestar, de tal xeito que se amosa preciso incidir tanto na estabilidade do financiamento para a dotación dos equipos, como no seu incremento e na mellora do apoio que estes reciban dende a óptica da multidisciplinariedade, co obxectivo tanto de ampliar o alcance das accións como de mellorar a súa profundidade, favorecendo a existencia de exemplos de transversalidade interna que multipliquen o efecto dos programas emprendidos, e evitando prácticas de *hiperfocalización* na xestión do SAF que reducirían a capacidade de resposta local ás novas e emerxentes necesidades sociais de colectivos diferentes ó das persoas maiores.

Ademais, finalmente, sobre todo tendo en conta o elevado peso que as entidades sociais teñen a raíz da xestión de equipamentos de referencia, salienta a necesidade de mellorar o traballo co TSAS da Comarca. Neste sentido, ademais de ser preciso emprender de xeito xeral en tódolos Concellos prácticas de contratación pública socialmente responsable seguindo exemplos xa presentes na provincia, é preciso intensificar as relacións entre os equipos técnicos dos Concellos e das entidades. Estas relacións terían un efecto multiplicador das accións lideradas polos departamentos de benestar dos Concellos, ofrecendo a posibilidade de chegar a novos/as potenciais usuarios/as a raíz da mellora, por exemplo, dos sistemas de difusión e captación, e xerando complementariedades que incrementen a información obtida polos equipos técnicos para mellorar a profundidade dos programas relacionados, por exemplo, co colectivo de persoas con discapacidade.

4.2 AS PRINCIPAIS RECOMENDACIÓNS.

A) A evolución demográfica

Ó longo do documento verificase que a situación demográfica da Comarca de Santiago é complexa e heteroxénea. Complexa xa que se está a falar dun territorio que compaxina importantes áreas de carácter urbano coa presenza de Concellos de carácter eminentemente rural cunhas salientables interaccións entre os dous tipos de territorios. Heteroxénea xa que as dinámicas destes dous tipos de territorios son opostas e presentan, no caso dos núcleos urbanos, unha salientable tendencia á alza sobre todo no caso dos núcleos de Ames e Teo, en tanto que no caso dos Concellos de carácter rural

obsérvase unha tendencia ó equilibrio, cando non ó salientable decrecemento como acontece no caso do Val do Dubra.

Neste sentido non é posible obviar a influencia que o Concello de Santiago de Compostela ten sobre a totalidade da Comarca, que se fai máis evidente na súa primeira coroa metropolitana conformada polos núcleos urbanos de Ames e Teo e que incide tamén en Brión. Esta influencia determina a creación de núcleos urbanos de carácter residencial con persoas que desenvolven a totalidade da súa vida cotiá en Santiago de Compostela que, se ben inflúen nas cifras demográficas, en determinados casos non supoñen a creación de redes comunitarias ou relacións de carácter socioeconómico vencelladas ó novo territorio.

Con todo, e sempre tendo en conta o efecto centralidade de Santiago de Compostela, a realidade dos Concellos de menor poboación da Comarca é a propia dos Concellos rurais galegos e do resto da provincia onde a perda de poboación se complementa co avellentamento, presentándose parroquias e núcleos rurais nos que a perda de poboación dende o ano 2000 supera amplamente o 20% (incluso nos Concellos de maior pulo e no de Santiago de Compostela).

Así, devalo demográfico, avellentamento e concentración da poboación son características xerais e esenciais do contexto da Comarca, da provincia e de Galicia, constituíndose a recuperación das capacidades económicas dos territorios como un elemento central de cara á estabilización da dinámica demográfica.

Neste sentido, a realidade dos Concellos de menor poboación da Comarca amosa que non é posible desvencellar a evolución demográfica da evolución económica xeral do territorio, de tal xeito que o proceso de *demotanasia* no que se atopa inmerso parte do territorio rural galego vén determinado por un conxunto de razóns de carácter económico que afectan á vitalidade social e, polo tanto, á vitalidade demográfica que, como consecuencia, reséntese a través de múltiples síntomas como son, por exemplo, a emigración ou a presenza de constantes saldos vexetativos negativos que non son equilibrados polas entradas de poboación que, en boa parte, se circunscriben ó retorno da emigración previa en idades laboralmente non activas.

Así, considérase que un dos fundamentos para a reversión da evolución demográfica observada é o vencello entre as estratexias locais de promoción económica e emprego e as estratexias de benestar da poboación, de tal xeito que non só se produza unha maximización do aproveitamento e expansión dos sectores económicos de proximidade, senón que os servizos de benestar se convertan en parte desta expansión de proximidade a través do seu desenvolvemento como complementos imprescindibles para a conciliación e a calidade de vida da poboación.

Dentro deste marco de interpretación é preciso atender á potencialidade que o benestar ten como xerador de economías de proximidade, debendo facer referencia á elevada complementariedade existente entre as titularidades pública, privada e social dos diferentes equipamentos, así como ás necesidades de servizos intensos en recursos humanos como é o SAF. A resposta ós retos e ás necesidades dos servizos e das entidades xestoras comportarán, dende este punto de vista, un paso

adiante para a xeración de economías de proximidade e para a dinamización socioeconómica do territorio.

Ademais, é preciso reforzar a liña de ampliación do abano de programas e servizos que na actualidade están a prestar os servizos locais de benestar, de tal xeito que se asente a valiosa práctica de loita contra a *hiperfocalización* na xestión de recursos relacionados coa dependencia observada na realidade dos Concellos. Neste sentido, as prácticas de colaboración estables con centros educativos, centros de saúde ou entidades asociativas locais, fan posible contar cun substrato de valor para potenciar un traballo de carácter comunitario que será parte indispensable para a mellora da calidade de vida xeral da poboación e para a xeración de novas dinámicas de integración que fagan ó territorio atractivo.

Recomendación 1. Xeración de estratexias compartidas entre os Departamentos de Promoción Económica e Emprego locais cos de Benestar.

Como se menciona ó longo do documento, a Comarca conta con centralidades que contan cunha capacidade de atracción sen a cal non é posible explicar a realidade socioeconómica do territorio. Este é o caso, como se vén mencionando, do Concello de Santiago de Compostela, pero tamén o é dos principais núcleos urbanos dos Concellos de Ames e de Teo que dende o ano 2000 duplican a súa poboación.

Neste sentido, a presenza destes núcleos supón unha oportunidade para a xeración de economías de proximidade xa que contan con sectores tractores de elevada intensidade en recursos humanos. Así, considérase preciso afondar no desenvolvemento destes sectores así como doutros de carácter complementario capilarizados no resto do territorio que dean continuidade ó pulo económico na liña de impedir o devalo poboacional presente en boa parte do territorio da Comarca.

Este desenvolvemento socioeconómico debe ser harmónico, para o cal se recomenda a introdución da visión do benestar como elemento consubstancial na acción municipal. Esta visión, que dará na creación de *coalicións internas de benestar*, suporá tanto a introdución da necesaria planificación dos servizos de benestar (servizos de conciliación, servizos de transporte público...) para dar resposta á creación de novas iniciativas económicas que reterán/atraerán persoal, ó mesmo tempo que estes servizos de benestar serán identificados como fontes de ocupacións cualificadas que redundarán na retención/atración de poboación.

Dentro destas *coalicións internas de benestar* salientan ferramentas como as bolsas de traballo municipais que poñan en relación ás entidades demandantes de recursos humanos e ás persoas demandantes de emprego, aspecto este que fornece de información, ó mesmo tempo, ós servizos técnicos municipais para anticipar demandas sociais ás que responder en termos de benestar a través da creación de novos servizos ou a través da ampliación ou redefinición dos xa existentes. Estas ferramentas atópanse presentes en diferentes Concellos da Comarca (Boqueixón, por

exemplo), pero é preciso afondar nelas de cara a maximizar a súa efectividade e a súa potencialidade.

Dentro da información que xera a presenza de ferramentas de intermediación laboral e de contacto directo coas iniciativas empresariais locais atópase, como se menciona, a relacionada cos servizos de benestar precisos para a conciliación da vida familiar e laboral, sempre na liña de conformar territorios atractivos para a retención/atracción de poboación.

Neste sentido, amósase preciso mellorar a presenza de servizos como as ludotecas, os programas de conciliación estival ou os servizos de madrugadores (presentes en Concellos como Vedra, Teo ou Boqueixón, por exemplo) que, en relación cos diferentes chanzos educativos, os complementen dende o punto de vista da conciliación á vez que son contemplados como unha oportunidade educativa e laboral. Así, tendo en conta a multifuncionalidade das diferentes recomendacións, é preciso repensar estas actividades dotándoas de contidos relacionados coa transmisión de valores comunitarios ou coa mellora do coñecemento da contorna, de tal xeito que poidan ser núcleos de xeración de novos vencellos, así como de realización de actividades interxeneracionais.

Dentro da relación entre a dinamización económica do territorio (ou a continuación da mesma) e as políticas de benestar, o SAF é un servizo de elevado impacto en termos de creación de postos de traballo e de indubidable valor social. Na actualidade, o SAF xestionado polos Concellos está a xerar ó redor de 200 postos de traballo de proximidade, co cal non é posible abstraerse da importancia deste servizo a nivel laboral, debendo avanzar tanto para consolidar este servizo como para mellorar as condicións xerais do mesmo garantindo así que sexa considerado atractivo a nivel laboral.

Dentro desta lóxica, é preciso facer referencia ás ferramentas que na actualidade están a disposición das administracións locais á hora de incidir na dinamización económica local. Neste sentido, a lexislación vixente a través da utilización de cláusulas sociais, laborais e medioambientais, así como da reserva de contratos³⁴, permite mellorar a colaboración coas entidades sociais, por exemplo, a través dos 16 centros especiais de emprego activos na Comarca, o cal contribúe á xeración de economías de proximidade de especial valor para colectivos específicos.

Recomendación 2. Mellora da oferta comarcal de formación dirixida á atención ás persoas.

Na liña de considerar os equipamentos e os servizos de benestar como centros de xeración de economías de proximidade (ademais da súa obvia función inicial de atención ás persoas usuarias), estes equipamentos actúan como centros de atracción de persoal formado, sendo de especial preocupación na actualidade que as diferentes opcións formativas (entre as que

³⁴ Disposición adicional 4ª da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de contratos do sector público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro do 2014.

salienta a presenza do Ciclo Medio de Formación Profesional de Atención ás persoas en situación de dependencia localizado no Concello de Santiago de Compostela) non achegan o suficiente número de profesionais para cubrir as necesidades do SAF, segundo indican os equipos técnicos de benestar local.

Ademais, esta situación complementábase coa expansión que nos últimos anos está a ter un servizo como o SAF, de tal xeito que a súa demanda de persoal formado supera as posibilidades da oferta formativa comarcal, debendo avanzar no deseño de accións que permitan á poboación acceder ó certificado de profesionalidade correspondente. Así, ferramentas como os obradoiros de emprego demostraron ser de importante utilidade polo que é preciso incidir nelas mellorando a selección de perfís e garantindo que os/as profesionais formados/as accedan ós postos de traballo ofertados polas diferentes entidades prestadoras.

Estas accións xerarán persoal formado para a súa inserción nos equipamentos de benestar que se localizan na Comarca, o cal redundará, como se menciona con anterioridade, tanto na mellora da prestación de servizos, como na xeración de economías de proximidade para a atracción/retención de poboación.

Con todo, nesta mesma liña, é preciso recoñecer que o SAF é un servizo caracterizado pola súa flexibilidade, o cal xera unha importante tensión en determinados horarios e unha baixa na demanda do servizo, por exemplo, en horarios de tarde, o cal supón a presenza de contratos parciais que, en numerosas ocasións, non cobren as expectativas das persoas profesionais.

Deste xeito, é preciso ter en conta as circunstancias e expectativas das persoas que integren as accións formativas co obxectivo de maximizar a súa inserción laboral efectiva nos SAF, debendo avanzar tamén na mellora das condicións laborais atendendo, por exemplo, tanto á elevada esixencia física e emocional do traballo, como ós elevados desprazamentos das zonas rurais debido á importante dispersión das vivendas.

Así, co obxectivo de responder ás necesidades das diferentes entidades prestadoras do SAF na Comarca, non só é preciso incrementar os esforzos na oferta formativa específica, senón na mellora dos procedementos para a selección das persoas susceptibles de se integraren nestas accións formativas. Esta preocupación debe ir vencellada, de xeito paralelo, á mellora das condicións laborais do SAF, o cal comporta ó tempo á mellora do seu financiamento, de tal xeito que a actuación integral sobre o servizo permita que sexa considerado como atractivo e, polo tanto, que sexa quen de xerar economías do benestar de proximidade sobre todo nos Concellos de menor capacidade da Comarca.

Recomendación 3. Programa de estabilidade das entidades sociais e das actividades das entidades asociativas radicadas na Comarca.

Ó longo do documento salientábase a importante presenza de entidades sociais na Comarca e, sobre todo, da xestión de diferentes equipamentos de benestar que estas entidades do TSAS

están a levar adiante, asumindo, sobre todo, traballo relacionado coas persoas con discapacidade.

Neste sentido, a raíz da elevada complementariedade entre os servizos de benestar de titularidade pública e os asumidos polas entidades do TSAS, na Comarca dáse unha situación de interdependencia que é preciso ter en conta para xerar novas actuacións que amplíen o abano das existentes e que melloren a profundidade das mesmas.

Así, non só é preciso que os equipos municipais melloren o seu coñecemento e coordinación coas entidades sociais, e cos servizos que estas ofrecen nos seus equipamentos e na súa actividade xeral co obxectivo de asentir unha actuación conxunta en forma de *rede*, senón que é preciso avanzar cara fórmulas de estabilidade da actividade destas entidades.

Esta estabilidade debe partir, tanto das propias entidades locais como de institucións superiores ós Concellos que teñen entre as súas liñas de actuación a colaboración e o cofinanciamento de entidades sociais. Esta estabilidade debe colaborar para garantir o funcionamento cotiá das entidades e dos seus equipamentos, de elevado interese social local e comarcal, e debe ser o elemento que una ós diferentes actores para a xeración de actividades conxuntas e complementarias.

Ademais, na liña da mellora da colaboración entre Administracións locais e tecido asociativo en clave de benestar, a intensidade dos fluxos de comunicación non só se debe circunscribir ás entidades do TSAS, senón que debe ser ampliada a outras entidades asociativas de carácter cultural, deportivo... Dende este punto de vista, a mellora da comunicación coas entidades asociativas tanto a nivel sectorial como territorial mellorará o deseño e a implementación das accións de benestar, multiplicando o seu efecto e chegando a máis potenciais usuarios/as.

É dicir, a nivel local é preciso contar cunha estrutura de gobernanza informal que dea capacidade ó equipo de benestar de integrar achegas das entidades para a mellora do deseño das actividades, ó tempo que se conte con elas para a difusión e implementación. Do mesmo xeito, as actividades das entidades asociativas deben ser deseñadas atendendo ás prioridades do benestar e da inclusión e deben contar co apoio dos equipos técnicos municipais á hora da súa implementación.

Esta gobernanza xerará maiores capacidades para as accións de benestar, maior riqueza no deseño e maiores posibilidades de mellorar a calidade de vida das persoas, sobre todo tendo atendendo ás circunstancias daquelas que viven en contornas de elevada dispersión.

Recomendación 4. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES da Comarca e as ANPA.

Tal como se menciona ó longo do documento, e a pesar das actividades vixentes na actualidade, os equipos técnicos dos Concellos consideran o traballo en rede coas institucións educativas un

aspecto no que é posible mellorar e do cal depende o éxito de numerosas accións de carácter multisectorial.

Esta mellora recomendada supón avanzar con respecto a un modelo de traballo xeral entre os departamentos de benestar locais e os centros educativos de carácter reactivo, pasando a traballar proactivamente, é dicir, establecendo programacións conxuntas estables que, como se indica, poidan responder a diferentes propósitos que van, por exemplo, dende a loita contra as adicións, ás actividades de carácter interxeneracional, e dentro do cal ten un espazo importante a programación relacionada coa conciliación da vida familiar e laboral como é o caso do servizo de madrugadores ou das actividades en período vacacional.

Así, co foco posto na xeración de accións en rede entre os centros escolares e os departamentos locais de benestar, detéctase un amplo espazo de traballo no eido das relacións comunitarias interxeneracionais. Dentro deste campo, aínda que no marco dun programa de colaboración máis amplo, débense aproveitar as potencialidades que a proximidade xera para o deseño de actividades conxuntas de transmisión de tradicións, oficios, lendas ou toponimias e camiños tradicionais entre as persoas maiores usuarias das actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e dos IES.

Estas experiencias poden ser recollidas e recompiladas polo seu elevado interese en termos de difusión en múltiples formatos, tanto entre o público xeral como entre profesionais especializados/as, xerando material de interese para publicacións de carácter académico.

Ademais, esta colaboración entre os departamentos de benestar locais e os CEIP e as ANPA debe ser expandida a outros eidos, entre os cales salienta a posibilidade de deseñar programas de nutrición saudable de proximidade en equidade, accións estas que inciden na xeración de economías locais e que ó mesmo tempo trasladan ó alumnado a posibilidade de almorzar de xeito saudable e equitativo, loitando así contra os casos de risco de pobreza infantil.

Outro exemplo desta serie de programas de colaboración é o Pedibús ou os Camiños Escolares Seguros, iniciativas levadas adiante en diferentes Concellos da provincia relacionadas coa mobilidade urbana e coas escolas que, vencella as prácticas comunitarias cun amplo concepto do benestar onde se vencellan tanto a devandita mobilidade como as prácticas saudables.

Unha derivada salientable do traballo conxunto cos centros educativos é a posibilidade que se abre para os equipos técnicos de xerar novos ámbitos de actuación, tal como é o caso do traballo con colectivos de persoas inmigradas. Neste sentido, é interesante incorporar estas prácticas ó traballo cos centros educativos, coas posibilidades que isto comporta á hora de multiplicar os efectos do coñecemento mutuo e da interculturalidade.

Finalmente, na liña de ampliar o abano de servizos ofertados dende os departamentos de benestar, e en relación coas familias e coa infancia, considérase de especial interese redeseñar e expandir as iniciativas relacionadas coas Escolas de Familia que, en diferentes Concellos, son consideradas de éxito, pero que precisan unha actualización metodolóxica e chegar a maior

cantidade de potenciais usuarios/as para mellorar no establecemento/reforzo de redes de socialización, favorecendo a intensificación da vida comunitaria.

Recomendación 5. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os Centros de Saúde e os IES .

Na liña do mencionado con respecto á colaboración entre os departamentos de benestar e as institucións educativas, os equipos técnicos municipais recoñecen o traballo conxunto cos Centros de Saúde como outro dos elementos a mellorar a pesar da presenza de casos, como é o do Boqueixón, de importante relación e integración en diferentes actividades dos profesionais da Saúde.

Dentro das posibilidades que abre o establecemento de redes de actuación cos Centros de Saúde, e na lóxica de xeración/rexeneración de hábitos comunitarios que fagan máis atractivo o territorio para a atracción/retención de poboación, atópase o deseño (baixo criterios sanitarios) de actividades relacionadas coa activación física das persoas maiores aproveitando camiños tradicionais e roteiros recuperados, o deseño de obradoiros relacionados coa nutrición saudable, ou o deseño de actividades de información e orientación sobre saúde sexual nos IES.

Ademais, tamén é posible deseñar protocolos de actuación para a detección e actuación en casos de soidade, casos de saúde mental ou casos de adiccións. Así, dun xeito complementario co SAF, a colaboración co sector saúde debe contemplar a redacción de protocolos conxuntos en situacións de emerxencia sanitaria nos domicilios para as persoas auxiliares do devandito SAF.

Como se pode comprobar, dende o liderado local dos departamentos de benestar é posible incidir tanto na dinamización de sectores económicos de elevado impacto laboral, como na creación de estratexias de mellora da vida comunitaria, favorecendo o establecemento de redes de actores que traballen no territorio para a mellora do benestar e a calidade de vida da poboación, e favorecendo de xeito directo e indirecto a capacidade de atracción/retención de poboación nos Concellos de menor capacidade da Comarca.

B) A soidade e o avellentamento.

Os datos amosados ó longo da diagnose verifican que, se ben na Comarca existen centralidades demográficas e un pulo importante da poboación e natalidade en Concellos como Ames ou Teo, tamén se observa a presenza de Concellos onde a dinámica demográfica é oposta e onde o avellentamento e o despoboamento de parroquias e núcleos rurais de poboación son elementos de referencia.

Neste sentido, a pesar de que tanto a idade media como os índices que analizan a evolución do avellentamento na Comarca son menores cós datos de Galicia ou da provincia, a dinámica é á alza,

polo que o efecto dos núcleos con maior pulo demográfico non é quen de compensar a tendencia xeral do territorio.

Así, os efectos do devalo demográfico non é só posible observalos en Concellos como Val do Dubra, onde se ve reflectida unha importante caída da poboación no período analizado, senón que a nivel de núcleos de poboación teñen tamén un salientable reflexo en tódolos Concellos, incluíndo neste punto ós de Ames ou Teo que, se ben contan coa tendencia alcista xa mencionada, esta tendencia é localizada nos núcleos urbanos máis importantes, inseríndose os núcleos rurais dentro da dinámica xeral do rural galego con perdas superiores ó 20% da poboación en diferentes casos.

Dentro deste contexto emerxe o problema da soidade vencellado co despoboamento físico de núcleos rurais, de xeito complementario co avellentamento, pero tamén emerxe nos núcleos urbanos de importante crecemento nos últimos anos, se ben relacionado co illamento social e coa ausencia de redes familiares e comunitarias de apoio e socialización.

Dende as políticas de benestar, na actualidade, estase traballando de xeito directo ou indirecto en relación á soidade e ó avellentamento dende un duplo punto de vista. Dende o punto de vista dos coidados, salienta pola súa elevada capilaridade e impacto o SAF que, nas súas dúas modalidades, chega a un elevado número de fogares e de persoas maiores.

Ademais, tamén salientan programas como o Xantar na Casa do Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar ou a Teleasistencia que, tanto en relación á dependencia como o propio da Deputación da Coruña, son ferramentas moi utilizadas e valoradas tecnicamente para o seu uso en situacións de soidade.

Dende o punto de vista comunitario, os Concellos están traballando na xeración dunha salientable oferta de actividades relacionadas coa activación (física, memoria...) ás que subxacen obxectivos implícitos/explicitos de revitalización relacional para as persoas usuarias, aínda que a profundidade destas accións é fragmentada, de tal xeito que se amosa preciso potencialas e actualizalas, á vez que dotalas de ferramentas complementarias que minimicen o efecto negativo que servizos como o transporte público (ou a ausencia do mesmo) teñen á hora de incidir na vida social das persoas.

Neste sentido, é preciso mencionar que, sobre todo tendo en conta a evolución no perfil das persoas maiores, débese traballar na integración das actividades especificamente deseñadas para este colectivo como poden ser as relacionadas coa cultura ou coa activación física, coas restantes actividades ordinarias planificadas polo Concello. Así, a través da inclusión na programación local da óptica do benestar é posible superar a excesiva focalización nas persoas maiores, xerando sinerxias entre diferentes tipos de colectivos obxectivo, mellorando a socialización interxeneracional e ampliando o abano da oferta para atraer a usuarios/as ós que non se estaba a chegar.

Recomendación 6. Actualización e ampliación das actividades levadas a cabo con persoas maiores.

Na actualidade as actividades relacionadas co envellecemento activo ou, en termos xerais, dirixidas ás persoas maiores, son un elemento común a tódolos Concellos da Comarca que amosan, como se mencionou con anterioridade, non só unha importante vitalidade, éxito e demanda entre os colectivos obxectivo, senón a súa validez tanto dende o punto de vista da actividade levada a cabo, como dende os obxectivos implícitos de mellorar a socialización das persoas maiores e xerar motivacións para saíren dos fogares e se relacionaren, con todo o que isto implica en termos de activación psicolóxica.

Con todo, é posible introducir novos elementos dentro do deseño das programacións co obxectivo de avanzar na súa actualización e incremento da profundidade das mesmas. Así, por exemplo, é posible mellorar no deseño de actividades interxeneracionais tanto a través do contacto entre a programación de accións para as persoas maiores cos centros educativos, como a través da programación de accións para persoas maiores que se vencellen con entidades sociais ou veciñais na que se integre de xeito explícito á mocidade ou á infancia. Este é un exemplo de posibilidades de ampliación do alcance das actividades dirixidas ás persoas maiores que, en termos xerais, deben ser obxecto de actualización metodolóxica e de innovación. Neste sentido, é posible aproveitar experiencias como as relacionadas cos Encontros Interxeneracionais de música tradicional “Tacón, tapa, tacón” que leva adiante a Asociación Cultural San Campio do Concello de Vedra.

Ademais, é preciso indicar que a curto/medio prazo vai haber un troco substancial dos perfís de persoas maiores usuarias destas actividades, emerxendo un tipo de persoa maior activa, usuaria da tecnoloxía e con inquiredanzas de carácter cultural; características estas ás que se deben adaptar as programacións actuais para manter a súa vitalidade e éxito.

Así, ábrese a posibilidade de introducir a óptica do benestar nas actividades desenvolvidas relacionadas co sendeirismo, coas novas tecnoloxías, ou coa organización de viaxes e excursións, potenciando o seu contido cultural, de recuperación etnográfica e, na liña do mencionado con anterioridade, aproveitando para a introdución da óptica interxeneracional.

Recomendación 7. Deseño e implantación de programas de prevención do deterioro cognitivo e de traballo con familiares cuidadores.

Na actualidade existen experiencias de Concellos da provincia que se forneceron de programas de prevención do deterioro cognitivo de elevado éxito e que non se atopan implantados na Comarca. Estas experiencias están a ser lideradas tanto polas administracións locais como por entidades sociais que veñen traballando ó longo dos últimos anos nestas iniciativas.

Neste sentido, considérase de interese o deseño e a implantación de programas específicos de prevención do deterioro cognitivo, que serían complementados á perfección a través da dos Servizos de Estimulación Terapéutica que na actualidade se están a levar a cabo nos Concellos de

Vedra e Teo, tendo en conta a necesaria prestación de servizos auxiliares como é o caso do transporte adaptado.

Ademais, tamén se considera de interese o deseño de programas de apoio a familiares de persoas afectadas polo Alzheimer e outras demencias que, tanto a nivel de apoio psicolóxico individual, como a nivel grupal, ofrezan ós/ás usuarios/as a posibilidade de compartir experiencias ou de asistir a xornadas de formación, sempre tendo en conta a necesidade de contar con servizos auxiliares de apoio. Neste sentido, é de especial interese o enfoque do Programa Coidarnos que se está a desenvolver no Concello do Boqueixón onde, ademais de contar con servizos auxiliares de apoio para facilitar a asistencia das persoas coidadoras, complementábase a óptica relacional coa de activación psicolóxica e emocional de carácter grupal.

Con todo, estes programas de apoio ós familiares e persoas coidadoras non se deben circunscribir unicamente ó deseño de actividades específicas para este colectivo, senón que esta especificidade debe ser complementaria coa súa inclusión noutro tipo de actividades xerais deseñadas polo Concello (actividades culturais, deportivas, sendeirismo, lecer...) que deben contar coa posibilidade de acceder a servizos auxiliares para o coidado das persoas dependentes.

O elevado interese destes programas supón a necesidade de realizar un esforzo en termos de difusión dos mesmos para a captación de usuarios/as ou persoas interesadas. Neste sentido, ademais das ferramentas habituais de difusión municipal e outras innovadoras (como poden ser as liñas municipais de whatsapp, por exemplo), recoméndase a transmisión da información relacionada co programa a través das diferentes actividades deseñadas especificamente para persoas maiores polos Concellos, complementando isto coa utilización de establecementos de proximidade (hostalaría, centros de saúde, farmacias, pequeno comercio...) como rede de transmisión de información, así como coa difusión a través das entidades asociativas locais.

Finalmente, para a operativización desta recomendación considérase preciso establecer unha reflexión sobre a posibilidade de localizar un equipo específico de xeito central a nivel comarcal, ou sobre outro tipo de posibilidades como pode ser, por exemplo, a liña de traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) a través de unidades móbiles que complementen estes servizos de información e prevención de demencias con outros relacionados coa podoloxía e oftalmoloxía, tal como actúa o devandito proxecto en diferentes Concellos da provincia.

Recomendación 8. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES, as entidades asociativas e as ANPA.

O programa, que nos apartados anteriores tiña o obxectivo de establecer vencellos comunitarios e interxeneracionais entre as persoas maiores asistentes ás actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e IES, ten á súa vez o obxectivo de, dende o mesmo punto de vista

comunitario, contribuír ó reforzo das relacións sociais entre as persoas maiores, polo que é unha ferramenta de salientable utilidade á hora tanto de incidir no avellentamento activo como á hora de incidir na soidade.

Neste sentido, este programa debe ser ampliado incluíndo experiencias que, tanto desenvolvidas polos Concellos como polas entidades asociativas ou culturais en activo a nivel municipal ou parroquial, son de especial interese pola potencialidade interxeneracional que teñen, na liña do xa observado en relación á música tradicional no Concello de Vedra, por exemplo.

Así, como se mencionaba con anterioridade, de cara á mellora e consolidación das redes comunitarias nas que se integran as persoas maiores, así como para facilitar a transmisión de cultura e valores, considérase de interese potenciar a transmisión destas experiencias ó alumnado dos CEIP e dos IES coa colaboración das ANPAS, facilitando deste xeito a integración de pais e nais nestas experiencias.

Neste sentido, é posible aproveitar o coñecemento xurdido nos Obradoiros de Memoria que os Concellos teñen como unha das súas principais actividades, así como outras actividades especificamente desenvolvidas polas persoas maiores, de cara ó seu pulo e ampliación sempre dende o punto de vista da integración na programación xeral dos Concellos e do incremento da colaboración cos centros educativos.

Deste xeito, os obradoiros e actuacións multisectoriais mencionadas xerarán novas redes de socialización das persoas maiores, elemento este que para ser maximizado debe ir acompañado dun especial esforzo de difusión das iniciativas e captación de usuarios/as, superando os colectivos que tradicionalmente asisten de xeito asiduo ás diferentes actividades de benestar.

Con todo, a pesar de que a capilaridade das actividades municipais é salientable, sobre todo das relacionadas co lecer, é preciso indicar que o perfil de asistente ás mesmas non responde ó da persoa en situación de soidade, para o cal é preciso deseñar novos programas específicos.

Recomendación 9. Deseño dun programa específico de detección e intervención coas persoas en situación de soidade.

Na actualidade estanse a desenvolver programas específicos de detección e intervención coas persoas en soidade, aínda que estes se levan adiante sobre todo en grandes cidades, como é o caso da Coruña.

No contexto da Comarca é posible identificar, por unha banda, contornas amplamente urbanizadas como é o caso dos núcleos urbanos de Ames ou Teo, por exemplo, en tanto que tamén é posible identificar amplas zonas de carácter rural. Neste sentido, alén dos contextos, é preciso deseñar programas que sigan a liña da revitalización e utilización das redes comunitarias co obxectivo de obter información e previr situacións problemáticas.

Así, os programas de detección e intervención coas persoas en soidade deben ser deseñados tendo en conta a existencia e vitalidade local das redes comunitarias e veciñais coas que colaborar para levalos adiante. Neste sentido, en contornas rurais máis avellentadas estase a observar un proceso de esmorecemento destas redes comunitarias e veciñais no que é preciso incidir co obxectivo de *utilizalas* para mellorar a calidade de vida e a autonomía relacional das persoas.

En contornas urbanas as redes comunitarias son diferentes, vencellando a soidade non ó illamento físico, senón ó illamento social. Con todo, o programa de detección e intervención en situacións de soidade debe colaborar con actores comunitarios colaboradores que actúen a xeito de *antenas* (bares, quioscos, farmacias, Centro de Saúde, parroquia, asociacións locais...), e detecten a presenza de persoas en soidade e as súas principais problemáticas para, a continuación, informar ós departamentos de benestar locais que, a través de ferramentas de carácter comunitario, ou dos servizos propios do Concello (caso do SAF, ou do programa de Teleasistencia), ou a través das entidades sociais mediante voluntariado ou accións específicas das propias entidades, traballará para a revitalización das redes sociais destas persoas evitando así a soidade e os posibles efectos negativos da mesma.

Este mesmo programa operará a xeito de prevención en casos, por exemplo, como o das persoas cuidadoras de dependentes. Así, estas persoas que contan con servizo de SAF, serán informadas de todo tipo de actividades de lecer e respiro para evitar que a intensidade e extensión no tempo das tarefas de coidado leven aparelado a desaparición das súas redes relacionais. Con todo, para este colectivo, as accións deseñadas dende os departamentos de benestar locais deben contar con servizos paralelos de coidado que cubran as súas tarefas familiares.

Ademais, este programa atópase intimamente relacionado con outros programas xa existentes, como pode ser o Xantar na Casa xestionado polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar, que deben ser intensificados xa que operan a xeito de dupla ferramenta contra o illamento a través da xeración de menús saudables, individualizados e de calidade.

Finalmente, é preciso facer unha especial reflexión sobre as actividades relacionadas co voluntariado que, como se indica con anterioridade, son unha ferramenta importante para potenciar as accións de benestar co liderado público e que nos Concellos da Comarca son considerados como un elemento de benestar que é preciso potenciar.

Así, os programas de voluntariado contan cun percorrido que se debe aproveitar, sobre todo en contacto directo coas entidades asociativas tanto da Comarca como daquelas que traballan na Comarca, e que poden incrementar as ferramentas tanto relacionadas coa detección de situacións de soidade como de minoración dos seus efectos a raíz non só da mera compañía prestada ás persoas usuarias, senón da incorporación destas persoas usuarias a redes de socialización que os leven a, progresivamente, deixar a soidade. Esta é a liña que se está a planificar, por exemplo, no Concello de Vedra onde se ampliará o programa de voluntariado que na actualidade se focaliza en temas xuvenís e medioambiental para integrar tamén actividades coas persoas maiores e relacionadas co acompañamento baixo a coordinación de persoal técnico en animación sociocultural.

Neste sentido, a creación de redes de voluntariado estable, aproveitando a experiencia coa que contan entidades coas que xa se está a colaborar na Comarca, e a súa focalización en axentes de elevado coñecemento de proximidade (farmacias, bares, comercio de proximidade, quioscos...) potencia a capacidade das mencionadas *antenas* e amplía o seu efecto a numerosos eidos nos que traballar, converténdose nunha potente ferramenta multipropósito das políticas locais de benestar.

Recomendación 10. Actualización e ampliación do programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña.

Os equipos técnicos dos Concellos da Comarca de Santiago recoñecen que o programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, non só é unha ferramenta de importante eficacia á hora de loitar contra a soidade, senón que é moi valorada polas persoas usuarias polo seu funcionamento, así como polos propios equipos técnicos.

Con todo, é posible mellorar o rendemento deste programa dende varias ópticas diferentes. En primeiro lugar a través da ampliación da resposta ás situacións de soidade. Na actualidade estanse a detectar casos onde o illamento físico nos núcleos rurais e a soidade se complementan, non existindo nas proximidades dos/as usuarios/as fogares habitados que sexan susceptibles de recoller as chaves dos fogares dos/as usuarios/as.

Neste sentido, e tendo en conta que esta situación previsiblemente se verá incrementada, é preciso incorporar ó programa protocolos de colaboración con Protección Civil, coa Policía Local, cos servizos de emerxencia sanitaria ou coa Garda Civil, alén dos propios equipos de benestar municipal, para contar coas devanditas chaves dos domicilios das persoas usuarias que teñan problemas á hora de atopar fogares nas súas proximidades onde depositaren as chaves.

En segundo lugar, é preciso incidir na difusión do programa para mellorar o coñecemento social do mesmo e incrementar a súa demanda. Neste sentido, na liña do xa mencionado con anterioridade, un elemento fundamental para a mellora da difusión dos programas é a colaboración coas entidades asociativas, de tal xeito que poidan operar a xeito de altofalantes e, no caso de teleasistencia, transmitir a importancia do programa para a mellora da calidade de vida e da seguridade das persoas, sobre todo en casos de soidade e illamento.

Esta recomendación, atendendo á ampliación de medidas dixitais de seguridade coas que conta o vixente Programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, atópase na liña do traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa implantación de medios tecnolóxicos para mellorar a permanencia das persoas maiores nos fogares a través da mellora da seguridade (Fogar dixital). Como se pode observar, este é un eido no que se está a traballar dende diferentes entidades e iniciativas, xerando unha

fiestra de oportunidade a través da creación de sinerxias que deben ser aproveitadas dende o local para a mellora efectiva das condicións de vida da poboación con necesidades especiais.

Recomendación 11. Deseño e implantación de sistemas de transporte público local.

Na actualidade, os equipos de benestar dos Concellos da Comarca consideran que un dos principais elementos que incide na soidade, sobre todo das persoas maiores que residen en núcleos rurais, é a situación do transporte público de proximidade, considerada como unha das grandes eivas xerais.

Así, a pesar de que os núcleos que se atopan dentro do ámbito da N-525, da AC-841, da N-550, ou da AC-453 contan co servizo da grandes liñas, os núcleos afastados destas vías atópanse nunha situación de limitación no servizo recibido, sendo a situación dos núcleos rurais e parroquias máis diseminadas de illamento e ausencia de servizo de transporte público local.

Neste sentido, é de relevancia a experiencia coa que conta o Concello de Teo que puxo en marcha o TeoBús no ano 2017 que, con dúas rutas operativas, presta especial atención ós núcleos rurais e á súa conexión de xeito circular cos principais puntos de interese do Concello. Polo tanto, tendo en conta esta experiencia, considérase preciso a actuación local dende un dobre punto de vista en relación á mobilidade.

En primeiro lugar, deseñando sistemas de transporte local para conectar as parroquias e núcleos rurais coas centralidades, difundido a súa existencia e fomentando o seu uso entre a poboación.

En segundo lugar, mellorando a conectividade dos sistemas locais coas grandes rutas. Neste sentido é preciso ter en conta os fluxos, horarios as centralidades que supoñen os diferentes equipamentos de referencia situados nas centralidades comarcais e, sobre todo, no Concello de Santiago de Compostela. Así, na Comarca, cóntase tanto con diferentes equipamentos de carácter empresarial e comercial que atraen importantes cantidades de persoas traballadoras e usuarios/as que se constitúen como auténticas centralidades e nós de comunicación con necesidades propias ós que é preciso responder.

Ademais, estes sistemas de transporte local, e o deseño da rede de conectividade co sistema supralocal, deben ser deseñados atendendo a múltiples criterios que van dende a mellora da interacción social das persoas maiores que residen en núcleos rurais (facilitando visitas ós Centros de Saúde ou a organismos oficiais, por exemplo), da mocidade que reside en núcleos urbanos ou rurais (facilitando a mobilidade en relación á escola ou ó lecer), ou das persoas en idade activa (facilitando a mobilidade para acceder ás centralidades laborais).

Finalmente, dentro deste programa, tamén é preciso iniciar accións de información/sensibilización/concienciación sobre o axeitado uso de vehículos sen carné que, en colaboración coas autoridades de seguridade viaria, protección civil e tráfico, incidan sobre o colectivo obxectivo de persoas maiores.

C) As múltiples exclusións.

Ó longo da diagnose e das conclusións foron expostas diferentes formas de exclusión que afectan á poboación na Comarca, salientando tanto aquelas de carácter económico relacionadas coa disposición de rendas, como as que teñen un carácter relacional vencelladas coa soidade, coa discapacidade ou as xeradas coas diferentes adicións.

Neste sentido, e directamente vencellado coa dinamización económica que, como se mencionou, é un elemento fundamental á hora de xerar capacidade de atracción dos territorios para a fixación de poboación e na loita contra a exclusión social derivada do risco de pobreza, nos Concellos da Comarca amósase como prioritario o establecemento de coalicións entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego ou desenvolvemento local, coa finalidade de conectar ámbalas políticas públicas co obxectivo de incidir sobre a xeración de economías de proximidade e, polo tanto, para xerar postos de traballo que garantan rendas suficientes para a poboación.

Estas coalicións internas deben ser expandidas á creación de dinámicas de traballo conxunto coas entidades asociativas que traballan no territorio, salientando pola súa importancia aquelas que traballan coas persoas con discapacidade. Neste sentido, é preciso facer referencia ó activo que supón a existencia na Comarca de equipamentos especificamente deseñados para o traballo con persoas con discapacidade. Esta presenza abre novas posibilidades para o traballo na inclusión deste colectivo dende múltiples puntos de vista, entre os que salienta o de carácter laboral ou o lecer, sendo preciso deseñar actuacións específicas para incidir neste campo de actuación.

Un dos elementos que é preciso ter en conta á hora de analizar a presenza de exclusións é o relacionado cos problemas de vivenda como factor de especial incidencia, sobre todo, nos núcleos urbanos de Ames e Teo. Estas dificultades están a centrarse nos colectivos perceptores de RISGA cuxa situación en relación ás posibilidades de contar cun alugueiro viable economicamente se ven minoradas tanto polo elevado prezo do mercado como polas reticencias dos arrendadores. Neste sentido, os equipos municipais de benestar recoñecen que a ausencia de vivendas de alugueiro públicas é un elemento que dificulta a situación destes colectivos e que incide desfavorablemente no seu proceso de inserción.

Ademais, dentro desta liña, a situación de Santiago de Compostela como centro de atracción de grande cantidade de persoas transeúntes, así como a propia situación dos colectivos de persoas en situación de exclusión, supón a planificación por parte do Concello da necesidade de contar cun Centro Municipal de Atención ás Persoas sen Fogar, elemento este que permitirá unha axeitada resposta á situación deste colectivo.

Recomendación 12. A proactividade na intermediación como centro das Bolsas de Traballo locais.

Con anterioridade mencionábase a necesidade de xerar *coalicións* entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego municipais co obxectivo de integrar as

axendas do benestar e da dinamización económica para avanzar no proceso de atracción/retención de poboación.

Una das derivadas máis salientables da potencialidade desta *coalición* é a incidencia sobre os colectivos en risco de pobreza ou exclusión social, cos que é posible traballar non unicamente en termos de elaboración de itinerarios formativos, senón superando a inserción laboral a través de programas específicos integrándoos en ferramentas máis amplas e de maior alcance.

Como se menciona, existen experiencias en diferentes Concellos da Comarca da provincia e da Comarca que, con profundidades diferentes, poñen en marcha ferramentas como as Bolsas de Traballo, deseñadas para axudar ás persoas en situación de desemprego, ás que busquen o seu primeiro emprego ou ás que desexen mellorar a súa situación laboral actual.

Neste sentido, o éxito das Bolsas de Traballo no seu traballo de intermediación efectiva radica na proactividade do mesmo co obxectivo de se converter a referencia local-comarcal na conexión entre as demandas das persoas usuarias e as ofertas de emprego por parte das empresas localizadas na contorna.

Este modelo de intermediación laboral supera ás ferramentas habituais de incidencia local nos mercados laborais centrados unicamente na formación ou na difusión de ofertas de traballo do sector privado, sendo preciso incorporar as experiencias da xestión das Bolsas actualmente activas na Comarca para a súa mellora conxunta.

A intermediación laboral debe ser complementada co apoio á xeración de novas iniciativas económicas de proximidade, aspecto no cal diferentes Concellos da provincia contan con liñas específicas de apoio á creación de empresas. Neste sentido é interesante afondar nas xa mencionadas *coalicións internas* xa que estas ferramentas poden ser obxecto de interese por persoas coas que se estea a traballar dende benestar, en tanto que tamén poden ser de interese á hora de xerar iniciativas económicas que respondan ás necesidades de benestar.

De tódolos xeitos, a xeración de novas iniciativas económicas non é o único xeito de promover unha mellor inserción laboral de persoas con determinadas necesidades xa que, por exemplo, os Concellos xestionan o SAF que, como se puido comprobar, conta cun volume e cunha intensidade de recursos humanos que o fan unha oportunidade ó mesmo tempo que se estima a súa expansión, para responder á cal é preciso contar con persoal capacitado.

Recomendación 13. Creación dun sistema de bonificación local ás matrículas das accións formativas relacionadas co SAF.

Tal como se observou con anterioridade, o SAF non só é unha oportunidade laboral actual, senón que se prevé unha expansión do mesmo e, polo tanto, o incremento da demanda de persoal capacitado.

Neste caso, tendo en conta a feminización dos perfís que prestan servizo no SAF e o feito de que é un colectivo de especial atención polas políticas de benestar locais, ademais do efecto multiplicador que pode xerar en termos de fixación de poboación, é preciso fomentar o acceso á capacitación requirida para poder acceder ós procesos de selección das diferentes entidades prestadoras a través dun sistema de bonificación ou bolsas que minore os custos da formación ás persoas en situación de desemprego.

Ademais, a pesar de que ó longo das presentes recomendacións se recolle a presenza de accións formativas territorializadas na Comarca, é preciso ter en conta os custos de desprazamento para o alumnado, de xeito que este concepto complete a mencionada bonificación ou bolsa de apoio ós estudos.

Recomendación 14. Fomento dunha contratación pública socialmente responsable.

A introdución tanto das cláusulas sociais, laborais e medioambientais así como a utilización da reserva de contratos³⁵ nas licitacións públicas está a converterse nunha ferramenta para que a contratación pública incida na dinamización dos sectores económicos de proximidade e na mellora da inclusión laboral de determinados colectivos con necesidades especiais, sempre dentro do respecto ó principio de seguridade xurídica.

Esta utilización é posible se previamente existe unha extensión das coalicións internas mencionadas con anterioridade entre os departamentos de benestar e promoción económica locais, ós departamentos de carácter xurídico e financeiro, de tal xeito que o Concello utilice un completo abano de alternativas no apoio das políticas de benestar.

A introdución destas ferramentas é posible, e na provincia existen diferentes experiencias de éxito, en licitacións tales como as relacionadas coa recollida e xestión de RSU, por exemplo, de elevada contía económica e de importante intensidade en termos de persoal requirido.

Con todo, na liña do mencionado con anterioridade, o uso das cláusulas sociais e a reserva de contratos por parte das administracións debe atender á normativa vixente, garantindo a seguridade xurídica dos procedementos de contratación.

Recomendación 15. Deseño e implementación dun programa comarcal de prevención de adiccións entre a infancia e mocidade.

Na actualidade estanse a espallar ou repuntar diferentes adiccións entre a mocidade. Algunhas delas, como as relacionadas co consumo de alcohol, contan cun importante asentamento social que, en determinados casos, se agrava a raíz do fenómeno do botellón en lugares localizados.

³⁵ Disposición adicional cuarta da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de Contratos do Sector Público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro de 2014.

Outro tipo de adicións son máis novidosas e, polo tanto, máis difíciles de identificar e de traballar con elas. Trátase, por exemplo, das adicións ás novas tecnoloxías e ós teléfonos móbiles que, na mocidade, poden derivar en diferentes tipos de acoso. Ademais, outra derivada das adicións de carácter tecnolóxico na mocidade é a relacionada coas apostas e co xogo, tanto nas casas de apostas como a través dos *smartphones*.

Así, se ben se constata a existencia nos centros escolares de actividades de carácter puntual relacionadas coas adicións mencionadas, estas non son estables nin continuas no tempo como se reconece por parte dos diferentes equipos técnicos municipais, dificultando a posibilidade de establecer medicións e avaliacións dos seus efectos, así como impedindo o seguimento e garantía de éxito das mesmas.

Deste xeito, considérase necesario o deseño dun programa estable de información e prevención sobre diferentes tipos de adicións, con especial fincapé nas de carácter tecnolóxico e nas súas derivadas relacionadas co acoso e coa ludomanía. Este programa debería ser complementario coas diferentes accións que se desenvolven, de xeito puntual, por parte dos propios CEIP ou IES, de tal xeito que o deseño territorializado achegará unha maior riqueza e unha maior adaptación ás circunstancias locais aproveitando todo o caudal de coñecemento co que contan os equipos dos Concellos froito da colaboración previa dos centros educativos.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, debe contar tanto cos centros educativos como coas ANPAS, considerando fundamental para o seu éxito a implicación das familias, para as que se desenvolverán accións específicas de información e sensibilización.

Ademais, é preciso complementar estes programas con outras accións levadas adiante en relación coa igualdade ou coa sexualidade, fortalecendo os programas actuais e completando un abano de actividades de prevención de elevado impacto.

Como se pode comprobar, o traballo conxunto entre as institucións educativas e os departamentos municipais de benestar é básico á hora de establecer estratexias de prevención. A potencialidade desta colaboración tamén abre portas para o desenvolvemento de programas relacionados coa nutrición infantil saudable que poden ser *refocalizados* atendendo á prioridade de loitar contra a exclusión social e a pobreza infantil dende a garantía da equidade.

Recomendación 16. Deseño de programas de nutrición saudable de proximidade en equidade nos CEIP e nos IES da Comarca.

Na actualidade, unha das principais derivadas da desigualdade económica provocada, en grande medida, pola recente crise económica, é a relacionada coa pobreza e o risco de exclusión infantil.

Este risco de exclusión infantil afecta á nutrición dos nenos e nenas, que en vez de caracterizarse polo consumo de alimentos saudables, se centra en consumo de procesados de baixo valor

nutricional e baixo custo, afectando polo tanto ó seu desenvolvemento físico e mental, ó mesmo tempo que incide de xeito substancial no seu desenvolvemento académico.

Para paliar este fenómeno é posible o desenvolvemento dun programa de almozos saudables de proximidade que, co obxectivo explícito de fomentar o consumo de alimentos de proximidade non procesados, tamén conta co obxectivo implícito de garantir o axeitado almorzo de todo o alumnado dos CEIP ou dos IES sen establecer diferenzas entre eles.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, suporía a posta en contacto de (I) produtores, (II) persoal especializado en nutrición, (III) cociñas e/ou servizos de alimentación dos centros educativos, (IV) profesorado, (V) alumnado, e (VI) ANPAS; para o cal se debe contar co apoio tanto das diferentes concellerías municipais (con especial atención a promoción económica e emprego pola súa relación cos produtores de proximidade), así como da dirección dos centros educativos.

Recomendación 17. Deseño de programas de fomento do coñecemento da multiculturalidade e inclusión das persoas inmigrantes.

A Comarca de Santiago conta, como consecuencia da súa importancia xeral a nivel económico, cunha comunidade de persoas inmigrantes coa que é preciso traballar dende diferentes puntos de vista para mellorar a súa inclusión e o seu benestar, contribuíndo así a crear territorios atractivos nos que as persoas residan con calidade de vida.

Neste sentido, na actualidade diferentes Concellos da provincia contan con programas específicos de atención ás persoas inmigrantes, dos que é preciso extraer conclusións e coñecementos para melloralos, amplialos e fortalecelos.

Con todo, considérase interesante avanzar dende a óptica da atención de carácter individual cara a óptica grupal e comunitaria, deseñando accións que, complementando ás xa presentes no programa en activo, contribúan tanto á mellor inclusión dos colectivos de inmigrantes na sociedade, como á mellora do coñecemento que a sociedade de acollida ten sobre a realidade sociocultural dos lugares de orixe destes colectivos.

Así, na liña de establecer liñas de colaboración estables con centros educativos e entidades sociais e asociativas, é preciso que dentro desta colaboración se inclúan accións específicas relacionadas co fomento da multiculturalidade (sobre todo nas Escolas Infantís, CEIP e IES, así como nas entidades asociativas sectoriais ou territoriais) e coa difusión e mellora do coñecemento da realidade das persoas inmigrantes, sempre co obxectivo de fomentar a mellora da calidade de vida e a loita contra a exclusión.

Ademais, estas accións deben ser complementarias ás propias de información, asesoramento e orientación de carácter xurídico, así como ó deseño de proxectos individualizados de inserción social, con especial énfase no eido laboral e no coñecemento dos idiomas oficiais de Galicia.

Ó longo das diferentes recomendacións vencelladas coa loita contra as diferentes exclusións é posible incidir na potencialidade coa que contan as actuacións en rede, así como o elevado interese das accións *multipropósito* deseñadas para os CEIP e os IES, de tal xeito que estas accións xeren efectos en diferentes campos estratéxicos para as políticas de benestar locais e que, grazas á xeración da confianza entre os actores, abran posibilidades de novas actuacións posteriores.

D) Os coidados.

Un dos alicerces das políticas de benestar locais é o relacionado cos coidados ás persoas, tendo en conta a necesaria complementariedade entre as diferentes formas de coidados entre as que salientan, pola súa potencialidade, os coidados no fogar prestados a través do SAF; os coidados prestados a través de equipamentos especializados de proximidade como poden ser os Centros de Atención ás Persoas Maiores, as Escolas Infantís ou os Centros de Día e Centros Ocupacionais para persoas con discapacidades ou necesidades especiais; os coidados prestados a través de prazas de carácter residencial; ou os coidados prestados a través das redes familiares.

Neste sentido, é preciso salientar a situación na Comarca das prazas de atención non residencial ás persoas maiores, focalizando a atención nas de carácter público, é dicir, nos Centros de Día que, como equipamentos de proximidade, están a prestar servizo na Comarca. Así, como se mencionou con anterioridade, a titularidade pública só está presente dentro destes equipamentos a través das 40 prazas do Centro de Día de Alzheimer da Xunta de Galicia situado en Santiago de Compostela, de tal xeito que os restantes Concellos non contan ningún equipamento público deste tipo aínda que contan con tres centros de titularidade privada.

A oferta de carácter residencial para a atención ás persoas maiores atópase nunha situación semellante, xa que a totalidade da oferta presente nos Concellos da Comarca exceptuando a Santiago de Compostela é de carácter privado, en tanto que no propio Concello de Santiago localízanse tres centros residenciais públicos con 384 prazas autorizadas. Esta distribución converte a Santiago nunha centralidade tanto a nivel comarcal como a nivel galego en relación á oferta de prazas públicas residenciais para a atención ás persoas maiores xestionadas pola Xunta de Galicia.

Tendo en conta esta situación, é de importancia capital a dotación de servizos de proximidade que respondan ás necesidades sociais que non están a ser cubertas dende a óptica dos equipamentos públicos. Dentro destes servizos atópanse tanto o SAF como os Servizos de Estimulación Terapéutica que, neste último caso, na actualidade están a desenvolverse nos Concellos de Teo e Vedra, e que, no caso do Concello do Boqueixón, incorpórase dentro do Programa de Prevención da Dependencia que tamén conta, por exemplo, con encontros específicos entre persoas dependentes e persoas coidadoras con persoal de enfermaría do Centro de Saúde. Estes servizos están a ser xestionados en colaboración con AGADEA.

Outra das grandes ferramentas das políticas locais relacionadas cos coidados é o SAF que, tanto na súa modalidade de dependencia como na de libre concorrência, conta cun salientable impacto na

Comarca. Así, no ano 2018 o SAF chega a máis de 700 fogares prestando ó redor de 250.000 horas de servizo por parte de case 270 profesionais auxiliares, o cal amosa non unicamente a intensidade do servizo, senón a elevada capilaridade do mesmo, sobre todo tendo en conta o perfil medio do/a usuario/a (persoas maiores) e a evolución da poboación.

Con todo, un dos elementos que na actualidade está a marcar a actuación do SAF municipal ou libre concorrencia, é a necesidade de cubrir as elevadas esperas derivadas do proceso de tramitación e valoración da dependencia e conseguinte prestación posterior dos seus abanos de servizos. Así, esta realidade seguida en boa parte dos Concellos supón que o SAF básico non sexa utilizada con criterios proactivos, senón como recurso previo á dependencia para persoas *de facto* dependentes pero que se atopan inmersas no proceso administrativo de valoración e tramitación de servizos.

Con respecto a outro tipo de equipamentos, obsérvase unha importante dotación na Comarca de centros de atención a persoas con discapacidade, todos eles xestionados por entidades sociais, entre os que salienta a existencia de centros ocupacionais, tamén xestionados por entidades sociais, co que isto comporta á hora da posibilidade de establecer liñas de actividade en coordinación coas administracións públicas. Ademais, a oferta non se atopa unicamente localizada no Concello de Santiago de Compostela, observándose equipamentos de referencia en Concellos como Val do Dubra, Ames ou Teo.

De xeito complementario cos equipamentos de atención ás persoas maiores e á discapacidade, sitúanse os centros de atención á primeira infancia, básicos para as medidas de conciliación da vida familiar e laboral e, polo tanto, para a xeración de sinerxias coa dinamización económica de proximidade do territorio. Neste sentido, na actualidade o servizo considérase cuberto nos Concellos da Comarca, agás no caso do Concello de Brión onde se considera que o equipamento non atende a toda a demanda e onde se prevé o incremento desta a curto prazo.

Recomendación 18. Reforzo dos Servizos de Estimulación Cognitiva presentes na Comarca.

Tal como se menciona ó longo do documento, a infradotación de prazas públicas en equipamentos de proximidade de atención ás persoas maiores, así como a súa utilización unicamente para casos de persoas valoradas como dependentes, supón que os Concellos estean deseñando servizos de carácter intermedio que dean resposta, por unha banda, ás necesidades das persoas que están iniciando un proceso de deterioro cognitivo e que aínda non están dentro dos servizos da dependencia, en tanto que por outra banda respondan ás necesidades de conciliación das persoas coidadoras.

Estes servizos están a desenvolverse nos Concellos de Vedra, Teo e Boqueixón cun elevado grao de valoración e, concretamente no caso do Boqueixón, complementados con outras actividades como poden ser as relacionadas co equipo de enfermería de Centro de Saúde, ou con actividades específicas relacionadas coas persoas coidadoras.

Neste sentido, tendo en conta a importancia do servizo, considérase de relevancia potencialo dende dous puntos de vista. En primeiro lugar, ampliándoo á totalidade da semana, de tal xeito que os Concellos que contan con el dous días á semana se van apoiados á hora de estendelo no tempo. En segundo lugar, mellorando as accións de carácter complementario tanto coas persoas cuidadoras, por exemplo, como mellorando a integración das persoas usuarias coa contorna de referencia a través, por exemplo, de accións interxeneracionais. Estes dous tipos de mellora contribúen tanto á ampliación do servizo como ó incremento da súa profundidade para as persoas usuarias e para as persoas cuidadoras.

Recomendación 19. Posta a disposición dos Concellos da Comarca de ferramentas para a mellora do SAF.

Tal como se mencionaba nas conclusións, o SAF é unha das principais ferramentas coas que contan os Concellos da Comarca para traballar nos cuidados das persoas, sobre todo tendo en conta a situación na Comarca de prazas residenciais e non residenciais de atención ás persoas maiores, polo que é preciso focalizar a atención nas necesidades do servizo, que van alén da expansión cuantitativa do mesmo.

Así, os Concellos están a xestionar o servizo utilizando as diferentes posibilidades (xestión mixta, directa e externalizada), a pesar de que o método máis utilizado é a xestión indirecta, reducíndose a xestión directa ó caso de Val do Dubra, que conta co apoio dunha entidade prestadora externa para determinadas coberturas puntuais. Neste sentido, tanto para a mellora da xestión do servizo prestado de xeito directo, como para facer o seguimento do servizo prestado de xeito indirecto, é preciso fornecerse de ferramentas informatizadas, sendo este un elemento importante á hora de mellorar a eficacia/eficiencia do servizo.

Ademais, outro elemento a ter en conta é a elevada tensión operativa que está a supoñer o SAF para os equipos técnicos municipais. Esta tensión supón que, sobre todo se plasma nos Concellos que teñen xestión directa ou mixta, a coordinación do SAF supoña unha elevada carga chegando a un tope operativo nas posibilidades de prestación de horas do propio servizo.

Deste xeito, a introdución de ferramentas para a mellora da xestión do SAF permitirá unha maior organización e capacidade por parte dos equipos técnicos. Ó mesmo tempo, no caso dos Concellos que optan pola externalización de todo ou parte do servizo, é preciso avanzar na mellora do asesoramento xurídico para o deseño das licitacións, así como do proceso de seguimento posterior da actividade da entidade prestadora externa.

Neste mesmo sentido, a presenza dunha asesoría xurídica especializada en benestar a nivel supralocal, ademais de apoiar nas funcións indicadas, tamén colaborará no deseño de bolsas de traballo para o SAF local, ferramenta coa que non tódolos Concellos contan na actualidade, servindo estas para axilizar o proceso de cobertura de baixas e vacacións do persoal propio.

Como se pode observar, a recomendación céntrase no fortalecemento das capacidades dos equipos técnicos municipais para o deseño, planificación, control e avaliación do SAF, co obxectivo de avanzar na mellora do servizo como parte fundamental da política de benestar local.

Recomendación 20. Deseño dun Plan de Formación territorializado con especificidade para o SAF.

A elevada intensidade do SAF en recursos humanos, así como a variación dos casos individuais ós que se enfrontan no seu traballo diario tanto os equipos técnicos como as profesionais auxiliares, fan preciso o deseño de accións formativas específicas que permitan a actualización constante das persoas ás esixencias do traballo.

Ademais, é preciso ter en conta un elemento que, en numerosas ocasións non é ponderado con suficiencia. Trátase da elevada esixencia emocional á que se enfrontan as persoas profesionais dos equipos de benestar e que, con respecto ás auxiliares do SAF, viven en primeira persoa situacións de elevada tensión. Este elemento é preciso afrontalo a través de técnicas psicolóxicas co obxectivo de mellorar a saúde laboral e diminuír o risco do *profesional queimado/a*.

Finalmente, as accións formativas comarcais presenciais para as persoas profesionais do SAF levan implícito o establecemento de relacións entre estes profesionais, co cal se xeran dinámicas positivas de valor para o desempeño do servizo.

Recomendación 21. Deseño de protocolos de actuación para intervencións derivadas do SAF.

O SAF é un servizo que na Comarca está a chegar a máis de 430 fogares no ano 2018, polo que a súa elevada capilaridade convérteo nunha fonte de información dun enorme valor para os departamentos locais de benestar. Neste sentido, é preciso aproveitar este caudal para xerar novas intervencións que superen a atención directa ó/á usuario/a e que se focalicen, entre outras, na valoración da (I) necesidade de realizar obras de rehabilitación, accesibilidade ou mellora da habitabilidade das vivendas; e (II) a necesidade de realizar intervencións coas familias e coas persoas cuidadoras principais en materia de formación, respiro ou apoio psicolóxico a nivel individual e grupal.

A actuación dos departamentos de benestar municipais nestes aspectos é fragmentada, polo que é preciso crear procedementos para a intervención e homoxeneizala, sobre todo tendo en conta a importancia das devanditas actuacións.

Así, recoméndase o deseño de protocolos internos de actuación dos diferentes departamentos municipais (SAF, equipo técnico de benestar, urbanismo...) en relación á redacción (de ser preciso) de proxectos de obras de mellora da habitabilidade dos fogares e de solicitude de apoio económico (de ser o caso); en tanto que tamén se recomenda tal, como se menciona con

anterioridade, a expansión dos programas de atención ás persoas cuidadoras ou de intermediación en conflitos familiares, de acontecer.

Neste sentido, é importante salientar que na Comarca é preciso avanzar na mellora da habitabilidade das vivendas e da adaptación das súas estruturas e servizos, así como da súa accesibilidade, atendendo sobre todo ás necesidades das persoas maiores. Esta liña de actuación, que ten no SAF unha fonte de información básica, segue o traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa creación de contornas amigables – housing para as persoas maiores.

Recomendación 22. Deseño dun proxecto piloto para a mellora do SAF a través da Terapia Ocupacional.

Como se vén comentando, o SAF é un servizo que na actualidade está a ocupar un volume importante de recursos municipais, chegando a numerosos fogares da Comarca e amosando a posibilidade de xerar novas intervencións con maior profundidade, sobre todo tendo en conta o profundo proceso de avellentamento do territorio.

Este é o obxecto do proxecto piloto que se recomenda acometer na Comarca, dotando ós equipos SAF do profesional da Terapia Ocupacional que, para cada fogar, elabore un estudo de adaptación funcional e prevención de caídas. Estas funcións serán complementadas con obradoiros de memoria descentralizados onde o profesional da Terapia Ocupacional, en coordinación co resto do equipo de benestar, realizará actividades de reactivación e de prevención.

Este tipo de obradoiros terá dúas modalidades básicas. Os realizados en lugares públicos (centros sociais ou sociocomunitarios, por exemplo) ós que acudirán as persoas que non teñan dificultades de mobilidade ou que contén con posibilidade de transporte. Por outra parte, deseñárase unha metodoloxía específica para realizar estes obradoiros en fogares de persoas con dificultades de mobilidade, xuntando en función das posibilidades, a veciños/as da do núcleo favorecendo a socialización e o contacto.

Ademais, os profesionais da Terapia Ocupacional formarán ás persoas integrantes do SAF da Comarca para mellorar as súas habilidades e coñecemento, así como asesorarán ás persoas usuarias na adquisición de axudas técnicas.

E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.

Un dos aspectos fundamentais nas políticas de benestar locais é o relacionado coa súa continuidade no tempo e, polo tanto, a súa estabilidade. Esta continuidade das actuacións, que é a fonte dos

efectos que se procuran, non se acada sen contar coa continuidade dos equipos que as xestionan e implementan.

Como se puido comprobar, unha parte salientable dos recursos que os Concellos da Comarca menores de 20.000 habitantes utilizan para financiar as políticas de benestar procede da Deputación da Coruña que, a través da convocatoria anual, achega recursos ós Concellos para financiar parte dos equipos e parte do custo do SAF libre concorrencia. Con todo, este sistema de financiamento, alén de evolucionar de xeito substancial ó longo dos últimos anos, segue a ser de carácter anual, aspecto este que pode limitar a continuidade procurada nas políticas de benestar locais a través da introdución de elementos de discontinuidade nos equipos.

Neste sentido, un dos aspectos que inflúen, a nivel xeral, na presenza de retencias locais á hora de realizar a contratación efectiva de profesionais unha vez garantida o financiamento anual, é precisamente esta temporalidade, de tal xeito que avanzar na superación do marco temporal supón avanzar na cobertura definitiva dos equipos.

Ademais, na análise da situación dos equipos municipais salienta a presenza de persoal técnico complementario ó/á da Traballador/a Social. Neste sentido, a posta a disposición por parte da Deputación da Coruña de financiamento para cubrir estes perfís está a ser axeitado ó contribuír á multidisciplinariedade dos equipos e, polo tanto, á xeración de novas intervencións en campos de actuación de interese como é o relacionado cos centros educativos, por exemplo. Con todo, ó mesmo tempo verifícase a necesidade de establecer sistemas de apoio técnico de carácter supralocal que dean resposta ás necesidades dos Concellos de menor volume e que suporán unha expansión do abano de actividades de benestar e unha maior profundidade nas actualmente desenvolvidas.

Con respecto ó persoal de apoio administrativo, a súa presenza tamén se atopa estendida, considerándose indispensable este apoio ós equipos técnicos para unha correcta prestación dos servizos. Neste sentido, tal como se mencionaba ó longo do documento é preciso introducir matices con respecto á implantación da figura do apoio administrativo relacionada coa xestión interna municipal dos recursos humanos, de tal xeito que a pesar da súa importancia e da existencia de financiamento, verifícanse casos onde esta figura non está presente ou non ten unha adicación íntegra.

Así, dentro dun marco xeral de avance na estabilidade do apoio técnico e financeiro que a Deputación da Coruña presta ós Concellos e ás entidades da Comarca, é preciso incidir nas seguintes recomendacións.

Recomendación 23. Reforzo da posta a disposición dos Concellos da posibilidade de contar con perfís complementarios.

Na actualidade, os Concellos da Comarca menores de 20.000 habitantes aproveitan o financiamento da Deputación para a integración de persoal técnico complementario ó/á do/a Traballador/a Social. Así, en tódolos Concellos da Comarca financiados polo FOPSS atópase

presente persoal técnico e administrativo financiado pola Deputación da Coruña a pesar de que se verifican dificultades relacionadas coa anualidade do modelo.

Debido a estas dificultades, considérase que este apoio financeiro debe superar o horizonte temporal anual, camiñando na liña da estabilidade plurianual, co obxectivo non unicamente de reforzar a continuidade dos programas, senón de garantir a seguridade no fluxo financeiro para os Concellos, evitando así posibles dúbidas ou reticencias xurdidas dos departamentos municipais xurídicos ou económicos.

Ademais, é preciso facer fincapé na experiencia de Concellos como Ames ou Teo, que contan cun amplo equipo técnico que lles permite facer fronte a intervencións de carácter multidisciplinar. Este é un elemento a ter en conta de cara ó futuro, xa que é preciso mellorar a complementariedade dos perfís técnicos introducindo novas figuras que amplíen o abano de servizos e o seu alcance para atender ás novas necesidades sociais dende o punto de vista dos equipos básicos. Así, é preciso avanzar na incorporación de profesionais da psicoloxía, por exemplo seguindo o exemplo de Brión, que abran posibilidades de ampliación dos servizos ou de afondamento das intervencións xa iniciadas nas liñas mencionadas.

Neste sentido, alén da mellora do sistema de financiamento actual dende a óptica da estabilidade plurianual, considérase preciso mellorar a coordinación comarcal e provincial da actuación dos perfís financiados, o cal redundará nun maior rendemento institucional e nunha maior integración das actividades.

Recomendación 24. Financiamento das actividades de benestar.

Como se pode comprobar, na actualidade o modelo de apoio financeiro da Deputación ós Concellos específico para as políticas de benestar locais céntrase no equipo e na actuación do SAF de libre concorrência. Por outra banda, dentro do POS+ inclúese o financiamento que en modelos de colaboración previos se destinaba a actividades relacionadas, por exemplo, co avellentamento activo.

Con todo, estes dous sistemas de financiamento (o POS+ e o Programa anual para o Financiamento dos Servizos Comunitarios Municipais –FOPPSS–), aínda que complementarios, xeran lóxicas de actuación diferenciadas relacionadas coa súa condicionalidade. Así, en tanto o POS+ reforza a autonomía local outorgándolle á axenda municipal unha elevada capacidade de distribución dos fondos, o FOPPSS é un programa condicional de carácter sectorial. É dicir, é o maior ou menor peso da axenda local de benestar a que incide na asignación definitiva dos fondos do POS+ ás políticas de benestar, en tanto que a propia natureza do FOPPSS garante a súa finalidade.

Neste sentido, no marco do avance na estabilidade e plurianualidade do actual modelo de colaboración entre a Área de Benestar da Deputación da Coruña e os Concellos proposta, é preciso incrementar esta colaboración a través da inclusión do financiamento de actividades de

benestar que vaian alén das xa recoñecidas no POS+ ou das que se poidan implementar de xeito directo por parte da Deputación.

Así, recoméndase incluír no novo modelo financiamento actividades que sexan de especial interese na Comarca de Santiago como son as relacionadas coa xeración de sinerxias entre benestar e promoción económica e emprego, co deseño de actividades encamiñadas á mocidade e á prevención de adiccións, na expansión dos programas para o traballo con persoas coidadoras dentro do potenciamento dos servizos de estimulación cognitiva xa activos, na análise das posibilidades de implantar e coordinar os sistemas locais de transporte público, ou na mellora das actividades desenvolvidas en relación co tecido asociativo local. Nestes aspectos, a pesar de que existen iniciativas de valor xa operativas, tamén se recoñecen salientables baleiros que, de seren potenciados, xerarán efectos multiplicadores das actividades de benestar mellorando a calidade de vida da poboación dende un punto de vista integral.

Recomendación 25. Programa de formación de benestar.

Dentro do Plan de Acción de Servizos Sociais contemplarase a necesaria elaboración dun Programa de Formación específico en materia de benestar de carácter territorializado que dea resposta ás necesidades de actualización dos equipos dos departamentos, e dentro do cal se insira de xeito específico a realidade do SAF como programa central cunha especial atención, como se menciona con anterioridade, ó traballo das profesionais auxiliares.

Este Programa de Formación en benestar terá como principal obxectivo a actualización das ferramentas e metodoloxías coas que actúan os equipos, favorecendo a interdisciplinariedade, e poñendo especial atención a aspectos como a xestión do SAF, o avellentamento, o enfoque sociosanitario ou que incidan en ocios recoñecidos como son os relacionados, por exemplo, co traballo coa mocidade, coa inmigración ou coas persoas coidadoras, aspectos que están a marcar o presente das políticas de benestar nos Concellos de Santiago.

O Programa de Formación en Benestar será complementado coa dotación, a nivel central, dun centro de recursos metodolóxicos e experiencias comparadas, completando así á formación presencial tradicional e poñendo a disposición dos equipos técnicos un abano de medios para a actualización e adaptación dos sistemas de traballo.

4.3 CONSIDERACIÓNS FINAIS.

O conxunto de recomendacións deseñadas para a mellora das políticas de benestar locais dos Concellos da Comarca de Santiago insírense nun abano máis amplo recollido no Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

Este Plan de Acción, na liña de mellorar na estabilidade e de incrementar o apoio da Deputación ós Concellos, asume unha actuación de carácter integral que pretende mellorar a autonomía local, mellorar e incrementar os programas de actuación locais e o seu alcance dentro dunha estratexia de actuación a medio prazo que incida, dende unha lóxica integrada e común, en diferentes grandes realidades sociais que están a determinar a actuación dos servizos locais.

Así, o Plan de Acción deseña actuacións a desenvolver a nivel central, empezando pola consolidación e avance do modelo de relación multinivel dende a óptica da estabilidade e da plurianualidade, e a nivel local en estreita coordinación cos equipos locais, para cuxo reforzo e apoio tamén se deseñan medidas específicas.

Neste sentido, a través destas medidas, así como dende un punto de vista multidisciplinar e de rede, preténdese incidir en grandes aspectos como o devalo demográfico, o avellentamento ou a soidade que, se ben son unha realidade, medrarán en incidencia nos anos vindeiros.

Ademais, préstase especial atención ás ferramentas de intervención dos equipos locais que, comezando polo Servizo de Axuda no Fogar e continuando pola introdución da perspectiva comarcal na dotación de equipos de apoio complementarios, serán potenciadas na liña de contribuír de xeito integral na mellora do benestar e da calidade de vida da poboación, así como a xerar territorios atractivos.

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE SANTIAGO

Plan de Acción de Servizos Sociais

